

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Mikko Numminen

Sananvapaus ja internet

Sananvapauden kahden perusfunktion toteutuminen internetissä

Viestintätieteiden pro gradu-tutkielma

Vaasa 2011

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
2 SANANVAPAUDEN LÄHTÖKOHTIA	10
2.2 Liberaalin sananvapauden historiallinen kehitys	12
2.3 Liberalismi	16
2.4 Julkinen ja yksityinen	21
2.5 Habermas ja julkisuus	26
3 INTERNET	30
3.2 Internetin teknologia ja ominaispiirteet	30
3.3 Teknologisesta determinismistä	35
3.4 Kyberliberalismi	37
3.1 Internet ja sananvapaus	41
4 SANANVAPAUDEN ENSIMMÄINEN PERUSFUNKTIO JA INTERNET	44
4.1 Julkinen, yksityinen & julkisuus	45
4.2 Tietolähde	51
4.3 Teknologian rajoitukset sananvapauden ensimmäisen perusfunktion kannalta	55
4.4 Sananvapaus internetissä demokraattisen päätöksentekoprosessin turvaajana?	59
5 ANONYMITEETTI JA SANANVAPAAUS	62
5.1 Anonymiteetti ja verkko	64
5.2 Anonymiteetti ja haitallinen verkkopuhe	67
5.3 Teknologia ja haitallinen verkkopuhe	70
5.4 Anonyymi verkkopuhe ja sananvapauden perusfunktiot	71

6 DEMOKRATIAA, AUTONOMIAA VAI MOLEMPIA?	74
LÄHTEET	79

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta****Tekijä:**

Mikko Numminen

Pro gradu -tutkielma

Sananvapaus ja internet

Sananvapauden kahden perusfunktion toteutuminen internetissä

Tutkinto:

Filosofian maisteri

Oppiaine:

Viestintätieteet

Valmistumisvuosi:

2011

Työn ohjaaja: Tarmo Malmberg

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksessa tarkastellaan sananvapauden toteutumista internetissä. Lähtökohtana tarkastelulle ovat Juhani Kortteisen muotoilemat sananvapauden kaksi perusfunktiota; sananvapaudella turvataan (1) demokraattinen päätöksentekoprosessi ja (2) yksilöiden autonomian piiriin kuuluva vapaa itseilmaisu. Tutkielman tavoitteena on selvittää miten sananvapaus internetissä toteutuu näiden Kortteisen määrittämien sananvapauden kahden perusfunktion kannalta. Päähuomioni keskittyy sananvapauden ensimmäiseen perusfunktion, sillä sananvapauden arvoa mitataan yleensä sen yhteiskunnallisen merkityksen kautta. Sananvapauden merkitystä on mielekästä lähestyä siihen kohdistuvien rajoitusten ja puutteiden kannalta. Siksi kiinnitän arvioinnissa huomion sananvapauden ongelmakohtiin internetissä.

Tutkimuksen lähtökohtana on oletus, että internetin teknologialla on selvä rooli sananvapauden toteutumisessa. Internetiä edeltävistä medioista poikkeava teknologia on synnyttänyt toiveita sen mahdollisesti demokratisoivasta vaikutuksesta. Teknologiaan liittyy myös selviä ideologisia painotuksia ja suoranaista teknologista determinismää, joka näkyy suhtautumisessa internetin sananvapauteen. Sananvapauden ideologiset juuret ovat liberalistisessa ajattelussa ja ne näkyvät vieläkin selvästi suhtautumisessa internetin sananvapauden asemaan ja toiveissa demokratian kannalta.

Internetin sananvapauden arvioinnissa teoreettisina näkökulmina käytän julkisen ja yksityisen erottelua, sekä Jürgen Habermasin julkisuusteoriaa. Julkisen, yksityisen ja julkisuuden teorit ovat oleellisia internetin demokratisoivan vaikutuksen arvioinnissa ja ne ovat siten kytköksissä sananvapauden ensimmäisen perusfunktion toteutumiseen.

Tutkimukseni pohjalta päädyin tulokseen, että sananvapaus ei yksiselitteisesti toteudu internetissä sen ensimmäisen perusfunktion mukaisesti. Koska internetin käytön motivaatio kumpuaa pääsääntöisesti yksityisyyden alueelta, väitän, että internetin sananvapaus supistuu lähinnä yksilön autonomian turvaamiseksi ja toisintamiseksi.

AVAINSANAT: sananvapaus, internet, julkisuus, liberalismi, anonymiteetti

1 JOHDANTO

John Stuart Millin vuonna 1859 julkaistusta Vapaudesta-teoksesta lainatusta kuuluisasta sitaatista voidaan havaita sananvapauden kahtalainen luonne.

Jos koko ihmiskunta, yhtä ainoaa ihmistä lukuun ottamatta, olisi samaa mieltä ja tuo yksi ainoa olisi vastaan, ihmiskunta ei olisi sen paremmin oikeutettu vaientamaan tätä henkilöä kuin tämä olisi oikeutettu vaientamaan ihmiskuntaan, jos hänellä siihen olisi valta (Mill 1982: 24)

Sananvapaus on hyvin yksilöllinen oikeus, jokaisella on oikeus muodostaa ja ilmaista mielipiteensä vapaasti toisen siihen puuttumatta. Vaikka sananvapaus lähtee yksilön henkilökohtaisesta vapaudesta, sen arvo toteutuu vasta sen yhteisöllisen merkityksen kautta. Yksilön vapaa mielipiteen muodostus ja ilmaisu johtaa lopulta yhteisen hyvän toteutumiseen. Sananvapaus on yksi klassisen liberalismiin ydinajatuksista.

Sananvapaus on varsinkin länsimaisissa liberaaleissa demokratioissa keskeinen ihmisoikeus. Sananvapauden toteutuminen on kytköksissä demokraattisen yhteiskunnan toimintaan muiden vapausoikeuksien ohella. Vapausoikeudet turvaavat kansanvallan toteutumisen. Toisaalta sananvapaus liittyy yksilön henkilökohtaisen autonomiaan ja itsemääräämisvaltaan. Juhani Kortteinen (1996: 32) muotoilee sananvapaudelle kaksi perusfunktiota; toisaalta sillä turvataan demokraattinen päätöksentekoprosessi ja toisaalta yksilöiden autonomian piiriin kuuluva vapaa itseilmaisuus. Tutkielman tavoitteena on selvittää miten sananvapaus internetissä toteutuu näiden Kortteisen määrittämien sananvapauden kahden perusfunktion kannalta. Tutkielma on teoreettinen, eikä siihen kuulu uutta empiiristä tutkimusta.

Sananvapaus on yhteiskunnassamme saavutettu sekä suojeltu oikeus. Jokaisella on oikeus mielipiteensä ilmaisuun. Sananvapaus ei todellisuudessa ole mikään tyhjänä kumiseva abstrakti käsite, vaan sille on piirretty yhteiskunnassa rajat, joiden sisällä sen tuomat vaikutukset tulevat esille. Poliittisesti piirretyt sananvapauden rajat ja käytön alueet näkyvät esimerkiksi siinä, minkälainen asema lehdistöllä on yhteiskunnassa.

Tähän sananvapauden tilaan liittyvät julkisen ja yksityisen käsitteet, joita tarkastellaan tässä tutkielmassa niin julkisuuden, kuin näkyvyyden kriteerein.

Balkin toteaa, että internetin teknologia ei sinänsä muuta sananvapauden määrittystä ja sisältöä. Se kuitenkin voi muuttaa sosiaalisia puitteita, joiden sisällä ihmiset kommunikoivat. Muuttamalla kommunikaation sosiaalisia puitteita, teknologia nostaa esille joitain sananvapauden piirteitä, jotka ovat aiemmin olleet vähemmän näkyviä. Internet ei siis sinänsä tuo sananvapauden mitään uutta piirrettä, vaan se nostaa joitakin sen olemassa olevia piirteitä keskeisemmäksi. (Balkin 2004: 2). Tämän ajatuksen valossa on mielenkiintoista tarkastella, mitä vaikutuksia internetin teknologialla on vuosisatoja vanhan sananvapauden vapausoikeuden kannalta. Sananvapaus pysyy käsitteenä samana, mutta se toteutuu internetissä aiemmasta poikkeavalla tavalla, ja siinä korostuu joitakin sen jo olemassa olevia piirteitä uudella tavalla. Sananvapaus internetissä liittyy tämän tutkielman näkökulmasta teknologian luomiin mahdollisuuksiin, ja teknologiaan liittyviin ideologioihin.

Julkisen sananvapauden kannalta lehdistön rooli yksilön sananvapauden toteutumisessa on ollut merkittävä. Lehdistö on käyttänyt yksilön sananvapautta yksilön puolesta, sillä yksilöllä on ollut vähäiset mahdollisuudet ilmaista omia mielipiteitään julkisesti suurelle yleisölle. Oman mielipiteen esittäminen julkisesti yleisölle on vaatinut yksilöltä joko lehdistön myötävaikutusta tai taloudellista panostusta julkaisemiseen. Internetin potentiaali sananvapauden kannalta voidaan tämän seikan johdosta nähdä erityisenä; kansalainen ei enää tarvitse lehdistöä välikätenä mielipiteensä julkaisuun ja julkinen mielipiteen esittäminen on helppoa ja halpaa. Internet tuo näkyvyydeltään julkisen sananvapauden jokaisen yksilön hyppysiin.

Ideologisesti internetin teknologia näyttää kytkeytyvän erityisen hyvin liberaalin ajattelun yksilökeskeisyyteen ja vapausoikeuksien ylhäältä tulevan valtiollisen tai kaupallisen sääntelyn minimointiin. Eräänlaisena oletuksena tässä tutkielmassa onkin, että internetin sananvapaus tulkitaan usein liberaalin ideologian kehyksissä. Internet on kansan oma väline, jossa kansa itse voi riippumattomasti ja autonomisesti

kommunikoida, etsiä tietoa ja osallistua. Toiveita ja käsityksiä internetin merkityksestä sananvapaudelle on leimannut liberaaliin ajatteluun kuuluva teknologinen determinismi. Liberalismi on syntynyt valistusaikana ja siihen on aina liittynyt eräänlainen usko edistykseen ja rationaalisuuteen, jossa teknologialla itsessään voima edistää ja muuttaa yhteiskuntaa. Internetin kontekstissa tätä teknologisesti determinististä ideologiaa kutsutaan kyberliberalismiksi, ja siinä on piirteitä klassisen liberalismin yksilökeskeisyydestä, mutta myös uusliberalismin talousajattelusta.

Tutkielman näkökulma on laaja. Sananvapauden toteutumista tarkastellaan laajasti, sillä sananvapauden yhteiskunnallinen merkitys ei realisoidu yksittäisten asioiden tai tapahtumien perusteella, vaan laajasti, vaikeammin hahmotettavissa olevilla tavoilla. Koska sananvapaus on laaja käsite, on näkökulmaksi valittu yleisluontoisempi, katsauksen omainen otos sananvapauden roolista ja sen toteutumisesta internetissä. Samalla tavalla teknologiaa ei tarkastella minkään yksittäisen sovelluksen kautta, vaan internetin teknologia nähdään joukkona ominaispiirteitä, joilla on vaikutusta internetin sananvapauteen. Ollila (2004:18) esittää näkemyksen, että sananvapaus on avoin ja rajoittamaton oikeus, ja sitä on helpompi arvioida rajoitusten ja niiden puutteen pohjalta. Tämän ajatuksen pohjalta arvioin internetissä piileviä, niin teknologian ominaispiirteistä sekä sosiaalisista puitteista juontuvia haasteita sananvapaudelle. Sananvapautta internetissä arvioidaan tässä tutkielmassa tietyssä mielessä siihen liittyvien ongelmakohtien ja puutteiden kautta.

Tarkastelussa etusijalla on sananvapauden ensimmäisen funktion, demokraattisen päätöksentekoprosessin turvaamisen, toteutuminen internetissä. Vaikka sananvapaudella onkin merkittävä rooli yksilön autonomian kannalta, sananvapauden arvo tulee esille selvemmin sen yhteiskunnallisen merkityksen kautta. Sananvapauden ensimmäiseen funktion toteutumiseen internetissä liittyy paljon etupäässä teknologian kautta realisoituvia toiveita, mutta joiden toteutumiseen liittyy selvästi myös ei-teknologinen, ihmisen sosiaalisuudesta kumpuava puoli. On syytä kuitenkin huomioida, että vaikka teknologia näyttää internetin sananvapaudessa merkittävää roolia, ei tutkielman lähestymistapa ole teknologisesti deterministinen. Tämän tutkielman näkökulmaa

internetin sananvapauteen voisi päinvastoin luonnehtia teknologisen determinismin kritiikiksi.

Internetin sananvapaudessa nousee esiin liberaaliin sananvapauteen kiinteästi liittyvä, mutta aiemmin näkymättömämpi piirre niin teknologisessa kuin sosiaalisessa mielessä. Tämä piirre on anonymiteetti. Tutkielmassa arvioin sananvapauden ja anonymiteetin yhteyttä, ja sitä millainen rooli anonyymillä viestinnällä on sananvapauden toteutumisen kannalta. Anonyymi mielipiteenilmaisu ja lehdistön anonyymit lähteet ovat edelleen keskeisiä sananvapauden osa-alueita. Anonyymit kirjoittajat ja lähteet ovat olleet suuressa roolissa arkaluontoisten asioiden käsittelyssä. Internetin sananvapaudessa teknologian myötävaikutuksen ansiosta korostuu selvästi anonymiteetti. On jopa väitetty, että internet on lähtökohtaisesti anonyymiin viestintään kannustava väline. Koska internetin myötä julkisten mielipiteiden määrä on räjähtänyt, on anonymiteetillä kenties merkittävämpi rooli sananvapauden kannalta kuin ennen internetiä. Internetin anonymiteettiin liittyy myös selvästi julkisen ja yksityisen erilainen korostuminen kuin aiemmissa medioissa.

Rakenteesta

Luvussa 2 käsittelen sananvapauden käsitettä laajemmin. Luvun tarkoituksena on hahmottaa sananvapauden käsitettä, sen luonnetta, edellytyksiä sekä seurauksia. Myös sananvapauden historiallinen kehitys käydään lävitse. Tärkeän osan lukua muodostaa liberalismien ajatusten ja käsitysten esittely. Liberalismilla on tärkeä rooli sananvapauden kehityksessä, ja sen vaikutus näkyy myös suhtautumisessa internetin sananvapauteen. Lopuksi luvussa käsitellään julkisen ja yksityisen käsiteparia. Erityishuomio keskitetään Habermasin julkisuus käsitteeseen, sillä se on tärkeä "työkalu" arvioidessa internetin sananvapautta sen ensimmäisen perusfunktion kannalta.

Luku 3 keskittyy internetiin ja sananvapauden suhteen hahmottamiseen. Luvussa käydään läpi internetin teknologian ominaispiirteet, sekä erilaisia suhtautumistapoja

internetin potentiaaliin sananvapauden kannalta. Erityishuomio keskitetään teknologiseen determinismiin sekä kyberliberalismiin. Luvun tarkoitus on hahmottaa internetin teknologian ominaispiirteitä sananvapauden kannalta ja ideologisia rakenteita, joiden puitteissa internetin arvoa sananvapaudelle perustellaan.

Luvussa 4 keskitytään sananvapauden ensimmäisen perusfunktion, demokraattisen päätöksentekoprosessin turvaamisen, toteutumisen arviointiin internetissä. Tarkastelun kohteena on internetin sananvapauden mahdollisesti synnyttämä julkisuus sekä internetin käyttö tietolähteenä. Arvioinnissa otetaan huomioon internetin teknologiasta sekä sosiaalisesta puolesta kumpuavat tekijät ensimmäisen funktion toteutumisen kannalta.

Luvussa 5 pureudutaan syvemmin internetin sananvapauden omasta mielestäni omaleimaisimpaan piirteeseen, viestinnän anonymiteettiin. Anonymiteetin ja sananvapauden suhde on kiinteä, ja internetissä anonymiteetti korostuu. Internetin anonyymien sananvapauden arvioinnille onkin tästä syystä omistettu oma lukunsa. Tarkastelen internetin anonymiteettiä lähinnä sen negatiivisten vaikutusten kautta. Negatiivisten vaikutusten arvioinnilla selvitän anonyymien sananvapauden ongelmakohtia internetissä. Luvun 6 tarkoituksena on tehdä yhteenveto käsitellyistä aihepiireistä ja näkemyksistä.

2 SANANVAPAUDEN LÄHTÖKOHTIA

YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 19§:

" Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta." (United Nations Human Rights 2011)

Vapausoikeudet ja poliittiset kansalaisoikeudet ovat demokratian välttämättömiä edellytyksiä. Suomessa vapausoikeudet on määritelty perustuslain luvussa kaksi. Vapausoikeuksia ovat esimerkiksi yhdenvertaisuus, henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus, liikkumisvapaus, uskonnonvapaus ja vaali- sekä osallistumisoikeudet (Finlex 2011). Demokraattiset kansalaisoikeudet toteuttavat yhdenvertaisuutta. Demokraattisessa yhteiskunnassa kaikki sen jäsenet ovat yhdenvertaisia lain edessä. Demokratia on institutionaalinen menetelmä, jonka avulla yksilön vapaus ja valtion ylläpitämä järjestys yritetään sovittaa yhteen mahdollisimman kitkattomasti. Vapausoikeudet ja poliittiset kansalaisoikeudet taataan yksilölle, mutta niiden todellinen merkitys toteutuu kollektiivisen toiminnan kautta. (Paloheimo & Wiberg 1996: 147-148)

Demokratia ymmärretään Paloheimon ja Wibergin (1996: 138) mukaan eurooppalaisessa demokratiakeskustelussa kahdella tavalla. Ensimmäinen näkemyksen mukaan demokratia liittyy yleiseen etuun ja kansan tahdon toteutumiseen. Toisen näkemyksen mukaan demokratia nähdään määrätynkaltaisina päätöksenteon menettelytapoina. Tämän tutkielman näkökulma demokratiaan keskittyy ensimmäiseen näkemykseen. Sananvapauden myötä yleinen etu ja kansantahto nousevat julkisessa keskustelussa esiin ja turvaavat demokraattisen päätöksentekoprosessin legitimitetin.

Sananvapaus on yksi demokratian toimintaan kiinteästi kuuluvista vapausoikeuksista. Demokraattinen päätöksenteko edellyttää, että yhteisö sallii ja turvaa kansalaisten vapaan mielipiteenmuodostuksen. Sananvapaudella on kaksi perusfunktiota; toisaalta sillä turvataan demokraattinen päätöksentekoprosessi ja toisaalta yksilöiden autonomian

piiriin kuuluva vapaa itseilmaisu. (Kortteinen 1996: 32). Sananvapaudella on siis selvästi yksilön vapauteen ja autonomiaan samaistuva rooli, mutta sen arvo demokratialle toteutuu yhteisöllisen toiminnan kautta. Kollektiivinen toiminta edellyttää yksilöllisiä oikeuksia (Paloheimo & Wiberg 1996: 147).

Yksilöiden välinen kommunikaatio ja ajatustenvaihto synnyttävät yhteisöjä, ja luo yhteistä kulttuuria. Yksilö kommunikoi jatkuvasti ympäristönsä muiden yksilöiden kanssa ja muokkaa sekä toistaa kulttuurillisia kehyksiä joiden mukaan yksilöt jäsentävät itsensä yhteisön jäseninä. Sananvapaus antaa yksilöille mahdollisuuden ottaa kantaa kulttuurillisiin asioihin ja tekee myös mahdolliseksi muuttaa kulttuuria vastaamaan omia tavoitteitaan. Sananvapaus on siis samalla kulttuurillinen, kuin poliittinenkin rakennelma. Sananvapaus on sekä yksilöllistä että yhteisöllistä, koska sananvapauden merkitys tulee esille muiden yksilöiden kautta. (Balkin 2004: 4-5)

Sananvapauden käsitteeseen yhdistyy mielipiteenvapaus, oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä, sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta. Sananvapauteen kuuluu kuitenkin myös vastuu mielipiteistään. Sananvapauden nimissä ei ole lupa sanoa mitä tahansa, vaan se velvoittaa harkitsemaan ja punnitsemaan viestinnän sisältöjä. Sananvapauden sääntely on kuitenkin ongelmallista ja johtaa usein tilanteisiin, jotka edellyttävät pitkiäkin oikeusprosesseja. Ongelmallisuus kuuluu kuitenkin olennaisesti sananvapauden käsitteeseen. (Nieminen & Nordenstreng 2003: 249). Maissa, joissa kansalaisen sananvapaus on taattu, on silti tärkeää jatkaa keskustelua siitä, miksi sananvapaus on tärkeää. (Petäjä 2009: 23).

Sananvapauteen liittyy mielipiteen- ja itseilmaisun lisäksi keskeisesti oikeus vapaasti vastaanottaa ja käyttää tietoa. Oikeus lukea ja käyttää haluamaansa tietoa on yksilön autonomian kannalta olennaista, sillä vapaassa tiedonhankinnassa korostuu oikeus vapaaseen mielipiteenmuodostukseen. Ihmisillä on siis oltava saatavilla riittävästi ja monipuolisesti tietoja ja mielipiteitä oman maailmankuvansa muodostamiseksi. Jotta demokraattinen yhteiskunta olisi mahdollinen, tarvitsee jokaisella kansalaisella olla

vapaa pääsy tietoon, jotta monipuolinen kansalaiskeskustelu voisi toteutua. (Froomkin 1999: 121, Pohjolainen 1996: 169, 189). Oikeus vastaanottaa tai olla vastaanottamatta tietoa on sananvapauden kannalta oleellinen, koska kansalaisella on todellisuudessa vähäiset mahdollisuudet saada joukkoviestimissä mielipiteitään esille. (Pohjolainen 1996: 189). Oikeus monipuolisen tiedon vastaanottamiseen sananvapauden osapuolena korostui varsinkin ennen internetiä, sillä joukkomediat käyttivät kansalaisten julkista sananvapautta kansalaisten puolesta.

Sananvapauden suojelemiseksi voidaan myöntää lehdistölle tukea, jonka tarkoituksena on pitää julkisuuden areena laajana. Tukemalla medioita voidaan yrittää ylläpitää pluraalia julkisuutta. Sama tavoite on myös julkisen palvelun yleisradiotoiminnalla, jonka tarkoituksena palvella kaikkia kansalaisia riippumatta heidän sosio-ekonomisesta asemastaan. Eurooppalaisen sananvapaustulkinnan mukaan sananvapauden toteutuminen edellyttää, että sähköisen viestinnän kentällä toimii vahva julkisen palvelun yleisradiolaitos, jolla ei ole monopoliasemaa. (Nordenstreng 1996: 279)

2.1 Liberaalin sananvapauden historiallinen kehitys

Sananvapaus voidaan helposti ymmärtää itsestäänselvyytenä ja annettuna. Sitä pidetään niin itsestään selvänä, että sananvapauden käsite ymmärretään luonnollisena. Sananvapaus on kuitenkin sekä oikeus että vapaus ja sen saavuttaminen on ollut prosessi. Sananvapautta tarkastellessa pitää ottaa huomioon, että sitä ei ole saatu annettuna, se on saavutettu. (Petäjä 2009: 24).

Sananvapauden käsite on kehittynyt sensuurin vastaista kamppailusta yhteisölliseksi lehdistön oikeudeksi vapaaseen tiedonlevitykseen. Samalla sananvapaudesta on muodostunut keskeinen ihmisoikeus ja henkilökohtaisen autonomian takaaja. Sananvapaus on modernin demokratian lähtökohta ja perusedellytys. Sananvapauden tulkinta on muuttunut luonnollisesta oikeudesta kohti arvokysymystä, ja samalla siitä on tullut entistä enemmän yksilön negatiivinen oikeus, jota valtiollisen sääntelyn sijasta rajoittaa rakenteelliset tekijät.

Sananvapauden tavoittelu liittyy alkujaan sensuuriin, jonka avulla hallitsija ja erityisesti kirkko pyrkivät estämään haitallisena pitämänsä materiaalin tuottamisen ja levittämisen. Ensimmäiset järjestelmälliset sensuuritoimet tapahtuivat jo muinaisessa Roomassa. Perinne jatkui Euroopassa kirjapainotaidon synnyttyä vuodesta 1450 eteenpäin. (Kortteinen 1996: 33-34). Englannissa lakkautettiin lehdistön ennakkosensuuri vuonna 1695, kun Licencing Act vuodelta 1665 jätettiin uusimatta. Lehdistö vapautui ennakkosensuurista, mutta sitä sitoi silti common law'n rajoitukset. (Ollila 2004: 11). Common law, eli tapaoikeus, nojaa vakiintuneiden tapojen luomiin oikeusnormeihin, joita pidetään lainsäädännön tapaan sitovina. Tapaoikeuteen pohjautuva lainsäädäntö on käytössä edelleen Yhdysvalloissa ja Englannissa. Suomessa ja muissa Euroopan maissa on puolestaan käytössä roomalaisperäinen säädösoikeudellinen järjestelmä.

Valistusajan kynnyksellä annettiin ensimmäiset ihmisoikeusjulistukset, vuoden 1766 Virginian oikeuksien julistus ja vuoden 1789 Ranskan vallankumouksen yhteydessä annettu julistus. Niissä määriteltiin sananvapauden ihmisoikeudelliset peruseriaatteen, "jokainen saakoon puhua, kirjoittaa ja julkaista vapaasti, edellyttäen, että hän on vastuullinen tämän vapauden väärinkäytöstä laissa säädetyissä tapauksissa". Sananvapaus kuului myös valistusajan filosofien ajatusmaailmaan, heille sananvapaus on ihmisoikeuksien ydinaluetta. (Kortteinen 1996: 36- 37)

Jo ensimmäisissä annetuissa ihmisoikeusjulistuksissa syntyi sananvapauden tulkinnan kannalta kaksi rinnakkaista filosofista traditioita. Aristoteelinen, yhteisöllisyyttä painottava traditio, ja moderni vapausajattelu (liberalismi), joka painottaa yksilön autonomiaa ja sekä oikeuksia ja vapauksia. Aristoteelisessa traditiossa voidaan nähdä piirteitä sosiaaliliberalismista, jossa liberalismien periaatteita on sovellettu hyvinvointivaltion puitteissa.

Aristoteelisen tradition mukaan lakien tehtävä on ohjata ihmiset hyveelliseksi. Vapausajattelussa (liberalismissa) mukaan lakien tehtävä on taata yhteiskunnan toiminnot ja järjestys neutraalisti, mahdollisimman vähän yksilön autonomiaan

puuttuen. Liberalistinen vapausajattelu perustuu oletukseen ihmisistä rationaalisina toimijoina. Aristoteelisessa perinteessä ihmisen toimintaa tulee ohjata hyveelliseen suuntaan pakolla. Aristoteleen mielestä ihmisoikeuskysymykset ovat ongelmallisia, sillä niissä pyritään vastaamaan rationaalisesti irrationaalsiin prosesseihin, kuten ihmisoikeusloukkauksiin. Sananvapauden rajoittaminen on aristoteelisen näkemyksen kannalta hyväksyttävää, jos sillä tähdätään yhteisen yhteisöllisen hyvän edistämiseen tai toteutumiseen. (Kortteinen 1996: 35-36)

Yhdysvalloissa 1791 perustuslakiin sisällytetty "Bill of Rights" takaa lehdistölle sananvapauden ja kuvaa samalla vapausajattelun perinteen individualistisia ajatuskulkuja. Hallituksen ei tule puuttua ihmisten mielipiteisiin, sillä jos ja kun ajatuksen vapaus sallitaan, syntyy väistämättä näkemyseroja. Vapaa keskustelu on ainoa keino näiden näkemyserojen käsittelemiseksi, eikä hallituksen tehtävä ole säädellä keskustelun rajoja (Kortteinen 1996: 37-39). Yhdysvalloissa tuomioistuimet ovat osoittaneet suurempaa suvaitsevaisuutta äärimmäisiäkin mielipiteitä kohtaan kuin Euroopassa (Ollila 2004: 12). Eurooppalaisessa sananvapauskäsityksessä sananvapautta voidaan rajoittaa (yleensä jälkikäteen), jos se loukkaa muiden oikeuksia. On kuitenkin otettava huomioon, ettei sananvapauden tulkinta Yhdysvalloissa eikä Euroopassa ole stabiili. Tulkintaan vaikuttavat vallitsevat yhteiskunnalliset olot sekä historialliset tekijät. Kortteinen (1996: 37-39) kuitenkin huomauttaa, että sananvapaus on kuitenkin molempien traditioiden mukaan keskeistä turvatessa itsehallintoon ja yksilön autonomiaan perustuvan yhteiskunnan etuja. Yksilön autonomiaa suojaamalla turvataan samalla ihmisarvoa. Sananvapaus mahdollistaa yhteisöllisen ajatustenvaihdon joka on ajattelumme perusta.

Toisen maailmansodan kokemusten jälkeen kävi ilmi, että perus- ja ihmisoikeudet on syytä turvata myös yleismaailmallisesti. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus vuodelta 1948 sisälsi 19 artiklassa mielipiteen- ja lausunnonvapauden. Artiklan mukaan jokaisella on oikeus pitää mielipiteensä ja rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja millä keinoin hyvänsä. (Ollila 2004: 12). Euroopassa Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (1950) 10 artiklan sananvapaus on

merkittävin kansallisen sananvapauden tulkintaan vaikuttava kansainvälinen sopimusvelvoite. Koska ihmisoikeussopimukseen liittyy yksilön mahdollisuus valittaa viranomaisen tai tuomioistuimen viimeasteisesta päätöksestä, sillä on merkitystä yksittäisten kansalaisten oikeuksien toteutumisen kannalta. (Ollila 2004: 13)

Post-modernissa sananvapaussajattelussa on hylätty keinotekoinen jaottelu tosiasioiden ja fiktion välillä, sekä irtauduttu universaalin moraalin ja etiikan olemassaolon ajatuksesta. Post-moderni sananvapauskäsitys voidaan johtaa oikeudelliseen ratkaisutoimintaan liittyvästä ideaalista, jossa hyväksytään se, ettei kenelläkään ole oikeutta pakottaa muita arvoihinsa ja kunkin yksilön valintoja tulisi kunnioittaa. (Kortteinen 1996: 47). Sananvapaudella ei ole enää samanlaisia päivänselviä esteitä, kuten sensuuri ja lakisääteinen sisällön sääntely, vaan sananvapauden ongelmat ovat post-modernina aikana hankalammin hallittavia, rakenteellisia rajoituksia (Nordenstreng 1996: 274). Rakenteellisia rajoituksia ovat erityisesti median poliittisluonteinen itsesensuuri sekä sisällön sovittaminen kaupallisuuden ehtoihin (Nordenstreng 1996: 274).

Post-modernin länsimaisen sananvapaussajattelun rinnalle on noussut myös kulttuurirelativistisia näkemyksiä. Kulttuurirelativismin mukaan moraalin säännöt vaihtelevat paikasta toiseen. Se esittää, että vallitsevat moraalikäsitteet riippuvat kulttuurisista tekijöistä. Koska moraalit on peräisin kulttuurista ja kietoutunut siihen, kulttuuri myös sitoo moraalit. Kulttuurirelativismin mukaan universaalit moraalit ei ole olemassa. Joidenkin kulttuurirelativistien mukaan yksilön oikeudet ovat epäoleellisia kulttuureissa, jotka perustuvat muihin kuin länsimaisiin arvoihin. (Ihmisoikeudet.net 2011). Kulttuurirelativismin voidaan katsoa vaikuttaneen sananvapauskäsityksiin koskien varsinkin monikulttuurisissa sananvapauskysymyksissä, kuten taannoisessa muslimien loukkausten Muhammed sarjakuvan julkaisun jälkeisessä debatissa. Pyrkimykset sananvapauden rajoitukseen kyseisessä asiassa perusteltiin pitkälti kulttuurirelativismin periaatteiden mukaan (Kts. Stjernfelt 2009: 129-139)

Lopulta sananvapauden sisältö määräytyy sen mukaan, kuinka jotkut toimijat pystyvät soveltamaan periaatteita ja oppeja siten, että heidän haluamansa sananvapauden sisältö saa suojaa ja heidän vahingollisena pitämänsä sananvapauden sisältö tulee kontrollin piiriin. Sananvapautta koskevia ratkaisuja annettaessa joudutaan ratkaisu perustamaan aina viime kädessä arvoihin. Mitään objektiivista sananvapautta ei lopulta ole olemassa. On vain ilmaisua, jonka seurauksia pidetään hyvän toteutumisen kannalta suotavana. (Kortteinen 1996: 45-47)

2.2 Liberalismi

Sananvapaus on liberaali oikeus, joka juontaa juurensa valistusajan individualismista ja yksilön oikeuksista. Sananvapaus on yksilönoikeuteen samaistuva vapaus, ja se korostaa yksilön itsemääräämisoikeutta ja autonomiaa. (Kortteinen 1996: 32; Petäjä 2009: 31) Jo YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa korostuu sananvapauden liberaali yksilönoikeudellinen luonne. Sananvapauden klassinen teoria yhdistetään usein liberaaleihin käsityksiin totuuden kilpailusta valheita vastaan avoimessa ja rationaalisessa keskustelussa. Totuuden löytyminen vapauden myötä johtaisi ihmiskunnan hyvinvoinnin lisääntymiseen. Sananvapauden rationaalisuuden perusteet pohjautuvat käsityksiin atomistisista yksilöllisistä oikeuksista ja yhteiskunnan rakenteesta. Yksilöllinen vapaus johtaa parhaaseen yhteiskunnalliseen lopputulokseen. (Ollila 2004: 19) Sananvapauteen liittyvien kysymysten, niin mahdollisuuksien kuin ongelmien, ymmärtämiseksi liberalismien periaatteiden tuntemus on tärkeää. Myös internetin suhde sananvapauden toteutumiseen liittyy voimakkaasti liberaaleihin ajatuksiin. Internetin ja liberaalin ideologian yhteyttä käsitellään tässä tutkielmassa luvun 3 alaluvussa 3.4.

Liberalismi kehittyi 1600- ja 1700-luvuilla asteittain monien yksittäisten ajattelijoiden teorioiden pohjalta. Vaikutusvaltaisimpia henkilöitä liberalismien kannalta olivat erityisesti John Stuart Mill, Jeremy Bentham ja Thomas Jefferson (Leitzinger 1993: 108). Ajattelijat muotoilivat teoriasa havainnoidessaan aikoja sosiaalisia, poliittisia

ja taloudellisia oloja. Liberalismin alkuperäistä muotoa kutsutaan yleisesti klassiseksi liberalismiksi. Liberalismin kehitys on kulkenut rinta rinnan demokratian sekä vapaiden markkinoiden kehityksen kanssa. Liberalismiin kuuluu usko "edistykseen" ja sivistykseen sekä moderniuteen pyrkiminen traditioihin nojaamisen sijaan. Liberalismin periaatteet ovat syntyneet etsiessä vastauksia kysymyksiin, jotka koskivat ihmisen ja yhteisön luonnetta, ihmisen suhdetta siihen sekä tiedon ja totuuden perimmäistä olemusta.

Kaikkien liberalistien ajatukset eivät ole samanlaisia, mutta niissä on kaikissa samoja piirteitä, joiden perusteella liberalismi voidaan erottaa omaksi (filosofiseksi) suuntaukseksi. (Siebert, Peterson & Schramm 1971: 40, 70; Vares 2002: 12). Liberalismi on myös määritelty eräänlaiseksi kattoideologiaksi, joka luo yleisen henkisen viitekehyksen ja määrittelee sekä julkisen moraalin että etiikan (Vares 2002: 9). Antero Leitzingerin (1993: 110-111) mukaan klassinen liberalismi alkoi hävitä 1830-luvulta lähtien, jolloin liberaalinen aateperinne jakautui useampaan haaraan. Tällaisesta haarasta esimerkkinä mainittakoon sosiaaliliberalismi, jossa on hyväksytty myös positiivisia vapauden piirteitä (vapautta johonkin) verrattuna klassisen liberalismiin ehdottomaan negatiivisten vapauksien (vapautta jostakin) korostamiseen.

Klassisen liberalismin perusoletus on, että ihminen on rationaalinen olento, jonka olemassaolo on tarkoitus itsessään. Ihminen ajattelevana olentona on kykenevä järjestämään ympäristönsä ja tekemään päätöksiä oman hyvinvointinsa edistämiseksi. Yksilöiden omien etujen edistäminen pitkällä tähtäimellä kasaantuu koko yhteisön etujen myötäisesti. Ihmisen rationaalisuus erottaa ihmisen muista eläimistä, joilla ei ole kykyä ajatella, muistaa, käyttää kokemusta hyväkseen ja tehdä päätelmiä. Ihminen on yksilönä keskeinen kappale sivilisaatiota, ja on sen liikkeelle paneva sekä ylläpitävä voima. Yksilön etujen toteutuminen on niin yksilön, yhteisön ja valtion lopullinen tavoite. (Siebert ym. 1971: 40). Liberalismiin kuuluu siis optimistinen ja humanistinen ihmiskuva (Vares 2002: 12).

Koska liberalismissa yksilö on sekä lähtökohta että tavoite, jää yhteisölle vähäinen rooli. Liberalismissa ei uskota, että valtio on ihmisen toiminnan korkein pyrkimys. Valtiolla on kuitenkin liberalismissa oma roolinsa. Se tarjoaa puitteet, joiden avulla yksilö voi saavuttaa täyttymyksensä. Jos valtio ei pysty tarjoamaan puitteita täyttymykselle, siitä muodostuu haittatekijä, jota tulee muuttaa tai jopa hävittää. Liberalismissa valtiosta ei missään tapauksessa saa tulla tärkeämpää kuin yksilöistä, joista valtio koostuu. Valtion rooliin tulee olla mahdollisimman vähäinen yksilön elämässä. (Siebert ym. 1971: 40-41; Vares 2002: 12).

Siebert, Peterson ja Schramm (1971: 51) selittävät teoksessaan "Four Theories of the Press" miten liberalismien periaatteet ilmenevät massamedioiden toiminnassa. Siebert ym. käyttävät mediateoriastaan nimitystä libertarianistinen mediateoria. Libertarianismi nimityksenä syntyi, kun klassisen liberalismien periaatteet alkoivat elpyä hitaasti 1900-luvun Yhdysvalloissa. Niin libertarianismissa kuin klassisessa liberalismissa vapaus on aina luonteeltaan negatiivista ja valtio on aina ristiriidassa vapauden periaatteen kanssa. (Leitzinger 1993: 112). Tässä tutkielmassa viitataan teoriaan liberaalina, sillä Yhdysvalloissa libertarianismilla viitataan siihen, mitä Euroopassa käsitetään yleensä liberalismina.

Siebert ym. (1971: 51) määrittelevät liberaalissa mediateoriassaan massamedioiden viestinnän kolme funktiota: (1) tiedottaminen asioista, (2) viihdyttäminen sekä (3) myynti ja mainostaminen. Myynti ja mainostaminen ovat välttämättömiä taloudellisen itsenäisyyden saavuttamiseksi ja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Median olemassaolon taustalla on pyrkimys totuuden selvittämiseen. Media auttaa totuuden löytämisessä esittämällä todistusaineistoa sekä mielipiteitä koskien poliittisia ja sosiaalisia ongelmia. Totuuden selvittämiseksi median tulee olla riippumaton valtiosta niin taloudellisesti kuin sääntelyllisestikin. Medialla on liberalismissa mediateoriassa siis selvästi poliittinen tehtävä. Sen tulee valvoa hallinnon toimia ja puhalttaa pilliin jos hallituksen toimet haittaavat yksilön etujen toteutumista. Valtion toimien valvominen on yksi sananvapauden ensimmäisen perusfunktion mukaisista demokratian päätöksentekoprosessin turvaamisen toimialoista.

Liberaalissa teoriassa hyväksytään se tosiasia, että mediassa pääsee esille myös asioita, jotka eivät ole totuuden mukaisia tai yleisesti hyväksytyjä. Valtiolla ei kuitenkaan ole oikeutta rajoittaa totuuden vastaisena pidettyjä sisältöjä, koska se väistämättä rajoittaisi myös hallinnon kannalta epäsuotuisia sisältöjä. Valtion kontrollin sijasta yleisön tulee saada vapaasti käyttää sisältöä riippumatta siitä, onko se valheellista vai ei. Liberalismin mukaan ihmisen rationalismi suodattaa median sisällöistä yleisen hyvän mukaisen totuuden. Vapaassa tiedonvälityksessä totuus löytyy ja nousee esiin itsestään. Mielipiteet kilpailevat vapaalla mielipiteiden markkinapaikalla. Mediassa toiminnassa totuus löytyy itse korjaavuuden periaatteen kautta; vaikka mediassa olisikin esillä valheellisia sisältöjä, lopulta totuus voittaa. (Siebert ym. 1971: 51)

Liberalismissa yksilön sananvapauden merkitys korostuu. Jokaisella tulee olla oikeus sanoa mielipiteensä julkisesti riippumatta siitä, onko sanoma totta vai ei. Yleisö päättää viimekädessä lausuttujen mielipiteiden arvon. Liberalismissa tunnustetaan tosiasia, että jokainen puhuja ei ole tasa-arvoisessa asemassa. Jotkut ovat parempia puhujia, joillakin on enemmän sinnikkyyttä ajaa omaa asiaansa ja joillakin saattaa olla parempi yhteys yleisöön. Kuitenkin periaatteen tasolla kaikilla on samat periaatteelliset mahdollisuudet sananvapauteen, riippumatta siitä miten mahdollisuudet käytännössä toteutuvat. Samasta syystä kaikilla tulee olla rajoittamaton oikeus omistaa ja ylläpitää massamediayritystä. Massamedian tulee olla yksityisesti omistettua ja vapaata valtion kontrollista.

Yksilön menestys massamedian kentällä määräytyy liberaalissa ajattelussa yksilön kyvyllä vastata yleisön tarpeisiin. Massamediayrittäminen yksilöityy yksilön oikeuksiin, ja massamedian menestys yksilön kyvystä löytää yleisö. Valtiollisen kontrollin sijasta massamediat kontrolloivat itseään automaattisesti itse korjaavuuden ja mielipiteiden markkinapaikan periaatteiden mukaisesti. Valtion tulee tarjota vakaat puitteet joiden sisällä yksilöllisyydestä kumpuava medioiden välinen kilpailu voidaan käydä. Ajoittain kilpailu voi olla kaoottista ja sen tulokset hedelmättömiä, mutta liberalismin teorian

mukaan ajoittainen kaoottisuus viestinnässä on parempi vaihtoehto kuin valtion kontrolli. (Siebert ym. 1971: 52-53)

Liberaalissa mediateoriassa on hyväksytty muutamia rajoituksia sananvapauteen. Valtion tulee suojata yksilöitä hyökkäyksiltä heidän mainettaan kohtaan. Sananvapauden väärinkäytön määritykset on yleensä määritelty laissa. Liberaalissa oikeusvaltiossa sananvapauden rajoitusten tulee pohjautua lähtökohtaisesti kaikkien yhteiskunnan jäsenten tasavertaiseen kohteluun autonomisina yksilöinä. Sananvapauden nimissä ei voida sallia yksilön autonomiaan puuttumista syrjimällä tai kunniaa loukkaamalla. Sananvapauden turvaaminen merkitsee lopulta positiivista velvollisuutta sellaisen ilmaisun kriminalisoimiseen, joka loukkaa muiden ihmisarvoja ja ihmisoikeuksia. (Kortteinen 1996: 42). Kuitenkin yleisistä normeista poikkeavat ilmaisut pitää sananvapauden toteutumiseksi hyväksyä, kunhan toisten oikeuksia ei loukata. (Ollila 2004: 20)

Liberalismin periaatteiden mukaisesti sananvapauden rajoitukset ovat kuitenkin jo lähtökohtaisesti ongelmallisia, sillä sananvapauden väärinkäyttöön liittyvät kysymykset ovat käytännössä aina arvokysymyksiä. Onko julkisten virkamiesten arvostelu yksilön herjaamista vai hallinnon kritisointia? Entä pitääkö siveettömänä ja loukkaavana pidetyn materiaalin levittäminen sallia sananvapauden nimissä? Liberalismi ei pysty vastaamaan yksiselitteisesti näihin kysymyksiin. Sen heikkoutena onkin pidetty sen kyvyttömyyttä vetää raja todellisen sananvapauden ja sen väärinkäytön välille. Myös liberalismin perusoletus ihmisen toiminnan rationaalisuudesta on psykologien toimesta kyseenalaistettu. (Siebert ym. 1971: 54-55, 70-71) Klassisissa sananvapauden malleissa ei oteta huomioon, että kaikki diskurssit eivät ole oletusarvoisesti rationaalisia. Liberalismissa on illuusio neutraaliudesta, jossa sananvapauden käsite jää tyhjäksi. Sananvapaus ei sinänsä ole abstrakti, vaan se on periaate, joka saa sisältönsä tulkinnan kautta. Sananvapauden sisältö määräytyy pohjimmiltaan poliittisten kriteerien perusteella. Sananvapauden kenttä yhteiskunnassa on määritelty poliittisten premissien perusteella. (Kortteinen 1996: 40). Liberalismin klassikoiden ihanne ajatusten markkinapaikasta, jossa totuus nousee esiin sananvapauden myötä, ei ole todellinen

(Nordenstreng 1996: 280). Vaikka liberalismien sananvapauden puolesta esitetyt argumentit ovatkin vakuuttavia, on sananvapaudella myös negatiivisia vaikutuksia, kuten fyysisen ja psyykkisen harmin aiheuttaminen, virheellisen tiedon levittäminen, kunnianloukkaukset, kansanryhmää vastaan kiihottaminen ja tekijänoikeuksien rikkominen. (Ollila 2004: 20)

Liberalistisen maailmankuvan selkeä ongelma on sen määrittelyn vaikeus. Liberalismin ydinolemusta on vaikea määrittää ilman sen tarkennusta, mitä liberalismilla kulloinkin tarkoitetaan. Liberaalit ovat yleensä ottaen yllä esiteltyjen periaatteiden mukaan kiinnostuneita vapauksien laajentamisesta, mutta yhden liberaalin ajamat vapaudet saattavat poiketa radikaalisti jonkun toisen liberaalin ajamista vapauksista. Taloudellista liberalismia ajavat, muuten ajatusmaailmaltaan konservatiivit, henkilöt eivät välttämättä jaa radikaalia sananvapautta ajavien liberaalien näkemyksiä esimerkiksi pornon näkyvyydestä. Liberalismin käsitteeseen onkin hyödyllistä liittää jokin ideologiaa selventävä määritelmä, kuten liberaali konservatiivisuus, liberaali feminismi tai sosiaalinen liberalismi. (Chadwick 2006: 35)

2.3 Julkinen ja yksityinen

Julkisen ja yksityisen erottaminen toisistaan on ollut keskeistä, ellei jopa päähänpinttymä, länsimaiselle ajattelulle aina antiikin ajoista lähtien. Julkisen ja yksityisen erottelua on pidetty lähtökohtana niin sosiaaliselle ja poliittiselle tutkimukselle, moraalille ja poliittiselle keskustelulle, sekä jokapäiväisen elämän järjestämiseen liittyvissä asioissa. Julkisen ja yksityisen käsitteiden käyttö voi johtaa kuitenkin selvyyden sijasta sekavuuteen, sillä käsitteitä käytetään monissa eri yhteyksissä. (Weintraub 1997: 1-2)

Julkinen ja yksityinen ovat käsitteitä, joiden määrittely ei ole niin yksiselitteistä kuin voisi ensivaikutelman pohjalta olettaa. Julkisella ja yksityisellä määritellään usein jokapäiväisen elämän osa-alueita, jotka on eroteltu toisistaan toisensa poissulkevien

ominaisuuksien perusteella. Jotta ymmärtäisimme mitä julkinen tai yksityinen tarkoittaa, täytyy ensin pystyä määrittämään, minkä asioiden välille julkisen ja yksityisen raja pitää vetää ja millä perusteilla raja vedetään. (Papacharissi 2010: 26-27, Weintraub 1997: 2). Julkisen ja yksityisen erottelulla pyritään kuvaavasti, tai normatiivisesti, erottelemaan erilaisia ihmiselämän osa-alueita ja toimintoja toisistaan. Tämän lisäksi käsiteparia käytetään erottamaan erilaisia sosiaalisen elämän tiloja (fyysisiä tai sosiaalisia), joissa julkinen ja yksityinen ilmenevät. (Weintraub 1997: 7)

Weintraubin (1997:2-3) mukaan yksityinen voidaan erottaa julkisesta yksinkertaisimmillaan kahdella tavalla: 1. Yksityinen on piilotettua tai sisäänpäin kääntynyttä verrattuna avoimeen, paljaaseen ja helposti saatavilla olevaan julkiseen. (näkyvyys) 2. Yksityinen on yksilöllistä, tai yksilöön liittyvää, verrattuna kollektiiviseen, tai yhteisesti kiinnostavaan julkiseen (kollektiivisuus). Jälkimmäinen yksilö/kollektiivi-erottelu voidaan nähdä myös erotteluna kokonaisuuden (kollektiivi) ja sen osan (yksilö) välillä. Näkyvyys ja kollektiivisuus voivat sekoittua toisiinsa, mutta periaatteellinen ero kahden välillä on riittävän selkeä. Papacharissin (2010: 26-27) mukaan julkinen on jotain mikä koetaan yhdessä, kun taas yksityinen tapahtuu yksityisyydessä ja liittyy kiinteästi minuuteen, subjektina olemiseen. Julkisen ja yksityisen erot määrittävät kuinka yksilö järjestää elämänsä suhteessa toisiin ihmisiin ja itseensä.

Alain Wolfen (1997: 182-184) mukaan nykyisistä ajattelijoista Erwin Goffman ja Jürgen Habermas ovat onnistuneet parhaiten tekemään sekä yksityisen että julkisen merkitystä ja eroa ymmärrettäväksi. Goffmanille yksityinen on alue jossa ”todellinen” todellisuus sijaitsee suljettujen ovien takana. Suljettujen ovien takana ihmiset voivat ”päästellä höyryjä” ja käyttäytyä ilman rajoituksia. Yksityinen on alue, jossa ihminen voi regressoitua, ja täten yksityisellä alueella on ihmisten elämässä tärkeä sosiologinen rooli. Modernia yhteiskuntaa ei voi kuvata ottamatta huomioon yksityistä aluetta, jossa ihmiset voivat yksinkertaisesti olla omina itsenään. Goffman pitää julkista aluetta petollisena. Yksilö ei voi koskaan täysin hallita toiselle antamaansa vaikutelmaa, vaikka hän kuinka yrittäisi kontrolloida käyttäytymistään. Julkisuudessa olemisen rajoitukset

ovat mittavia, koska tilanteissa esiintymiset ovat harvoin luonnollisia ja spontaaneja. Jos yksilöllä ei ole mahdollisuutta ajoittain peruuttaa yksityiselle alueelle, ei hän todellisesti voi olla oma itsensä. Goffman kuitenkin arvostaa julkisuudessa tapahtuvia performansseja, mutta olemassaolon autenttisuus modernin yhteiskunnan puitteissa löytyy yksityisen alueelta.

Wolfen tulinnan mukaan (1997: 185,187) Habermas ei painota julkisen alueen näkyvyyttä kuten Goffman, vaan avoimutta deliberaatiossa ja arvioinnissa. Habermasille rationaalisuus ja deliberaatio ovat edellytyksiä julkisuudelle, vastoin kuin Goffmanilla, jonka julkisuudessa rationaalisuus ei ole läsnä. Goffmanin julkisuus ei siis täytä Habermasin julkisuuden kriteerejä, koska rationaalisuus ja vastuu eivät ole siinä läsnä. Habermasille julkisuus liittyy voimakkaasti demokratian toimintaan sekä kansalaisena olemiseen. Yksityisen alueen moraalista arvoa ei voida Habermasin näkemyksiä mukailien arvioida ilman julkista kollektiivista toimintaa. Habermasin julkisuutta käsitellään seuraavassa luvussa 2.5 tarkemmin.

Internetiin voidaan liittää sekä Goffmanin että Habermasin näkemyksiä julkisesta ja yksityisestä monesta eri näkökulmasta. Internet on Goffmanin mukaisesti suljettujen ovien takana, jossa käyttäjä voi olla oma itsensä yksityisesti. Teknologia mahdollistaa suuren yksityisyyden. Toisaalta regressiivinen käytös ja puhe pääsevät vaivatta myös julkiselle alueelle kaikkien näkyviin. Yksityisestä ilmaisusta tulee näkyvää, ja puhuja menettää kontrollin tuottamaansa puheeseen. Internetin teknologia voi varomattomalle käyttäjälleen aiheuttaa ongelmia, kun yksityinen autenttinen ilmaisu suljettujen ovien takana muuttuukin käden käänteessä julkiseksi ja hallitsemattomaksi.

Weintraub (1997: 7) lajittelee neljä tulkintatapaa, joilla julkinen ja yksityinen tyypillisesti erotetaan sosiaalisessa ja poliittisessa analyysissä toisistaan.

1. Liberaalissa taloudellisessa tulkinnassa yksityisen ja julkisen ero nähdään markkinatalouden ja valtion erona.
2. Tasavaltalaisessa (republican-virtue) tulkinnassa julkinen on poliittisen yhteisön ja kansalaisuuden aluetta, joka on erillään niin valtiosta kuin markkinataloudestakin.

3. Tulkinnassa, jonka edustajiin kuuluu Philip Ariès ja muita sosiaalisen historian sekä antropologian tutkijoita, nähdään julkisuuden piiri sulavan/epävakaan ja monimuotoisen seurallisuuden/yhteisöllisyyden alueena. Tulkinnassa yritetään selvittää julkisen mahdollistavia kulttuurillisia ja dramaattisia käytäntöjä.

4. Feministisessä tulkinnassa yksityisellä tarkoitetaan "perhettä" ja julkisella laajempaa taloudellista ja poliittista valtaa.

Julkisen ja yksityisen erottelu on voimakkaasti poliittisuuteen ja samalla myös demokratiaan liittyvä.

Tämän tutkielman aihealueen kannalta sananvapauden kannalta yksityinen ja julkinen erottelu samaistuu Weintraubin näkemykseen tasavaltalaisesta tulkinnasta, jossa julkinen on kansalaisuuden ja poliittisen yhteisön aluetta. Poliittinen ei tasavaltalaisen tulkinnan mukaan tarkoita hallinnollisia elimiä (kuten liberaalissa taloudellisessa tulkinnassa), vaan laajempaa yhteisen keskustelun, väittelyn, harkinnan ja päätöksenteon piiriä (Weintraub 1997: 11). Liberalismin yksilökeskeisyys on läsnä tässäkin tulkintatavassa, sillä poliittinen ja yhteiskunnallinen toiminta pohjautuu yksilöihin, jotka *julkisona*¹ muodostavat julkisen mielipiteen yksilöllisten kokemustensa perusteella.

Sananvapaus on yksilön perusoikeus, joka ilmenee vapautena autonomiseen itsemääräämiseen. Tässä mielessä sananvapaus on luonteeltaan yksityistä, sillä se on sidoksissa yksilön autonomiaan (Wolfe 1997:200). Demokratia sananvapauden ensimmäisen funktion kannalta on luonteeltaan julkista. Kansalaisten tulee pystyä käyttämään sananvapauttaan julkisesti, jotta demokraattinen päätöksentekoprosessi on turvattu. Julkinen keskustelu käydään julkisuudessa, josta poliittisena terminä enemmän seuraavassa luvussa.

---

¹ Julkiso on Habermasin *Julkisuuden rakennemuutos*-teoksen kääntäjän, Veikko Pietilän, kehittämä uudissana vastaamaan saksan kielen termiä "publikum" joka tarkoittaa "julkisesti keskustelevaa joukkoa" (Habermas 2004: 9).

Julkisen ja yksityisen erottelu liittyy myös sananvapauden sääntelyn ongelmiin. Alan Wolfe (1997:193) antaa esimerkin pornografian sääntelyyn liittyvistä ongelmista, jotka samalla ulottuvat muihinkin sananvapauden ongelmakysymyksiin kuten vihapuheeseen ja syrjintään. Tyypillinen konservatiivinen argumentti pornografian sääntelyn puolesta on, että se loukkaa yhteisön arvoja. Yhteisö samaistuu tässä tapauksessa julkiseen, ja yksityinen toiminta loukkaa julkisia arvoja. Julkinen edun katsotaan olevan etusijalla yksityiseen nähden. Feministinen argumentti pornografiaa vastaan ei näe pornografiaa loukkaavana koko yhteisön arvoja kohtaan, vaan se on haitallista tiettyä erityisryhmää kohtaan. Sananvapaudensääntelyn perusteena ei ole kaikkien suojele (vrt. konservatiivinen argumentti), vaan ainoastaan niiden, joihin syrjintä kohdistuu. Erityisryhmän jäsenet eivät ole koko yhteisö, koska he eivät edusta koko yhteisöä. Tämä seikka on sekä etu että haitta sananvapaudenrajoituksia ajaville tahoille. Seikka voidaan nähdä etuna siinä mielessä, että he eivät aja sensuuria abstraktissa mielessä, vaan rajoitusten kohteena on rajattu ja tunnistettavissa oleva ongelma, johon voidaan puuttua ilman kokonaisvaltaista sananvapauden rajoittamista. Toisaalta haitta liittyy samaan ongelmaan; koska rajoituksen kohteen haitat eivät ole koko yhteisöä käsittäviä, ei koko yhteisöllä ole pakottavaa syytä ryhtyä rajoittamaan puhetta. Sääntelyllä suojelettavien ryhmien (jotka identifioituvat esim. etnisyyden tai sukupuolen perusteella) asema ei ole selvästi julkinen eikä yksityinen. Tämä seikka vaikuttaa sekä sääntelyn vastustajien, että puolustajien näkemyksiin. Sananvapauden sääntelyn vastustajat näkevät ihmiset ensisijaisesti yksilöinä, ja vasta sen jälkeen osana ryhmää. Sääntelyn puolustavat uskovat, että ryhmien osittain julkisesta luonteesta johtuen, ovat ryhmien oikeudet etusijalla verrattuna yksilön oikeuteen ilmaista itseään vapaasti (tavalla, josta voi koitua haittaa jollekin ryhmälle).

Internetin sananvapaus on tämän tutkielman kiinnostuksen kohteena näkyvyydeltään julkista. Huomio kiinnittyy sen julkiseen puoleen, eli julkiseen näkyvyyteen sekä julkiseen mielipiteen ilmaisuun. Internetin digitaalisuus, interaktiivisuus ja verkottuneisuus asettavat sen käyttäjän kannalta uudelleenlaiseen asemaan, missä käyttäjä voi vapaasti valita haluamansa sisällöt ja sekä myös halutessaan vaikuttaa sisältöön. Internet on viestintäteknologia, jolla on käyttäjänsä kannalta selvästi sekä julkinen että

yksityinen puolensa. Käyttäjä voi selata sisältöä yksityisesti, mutta myös osallistua selvästi julkiseen ilmaisuun. Toisaalta ilmaisu on mahdollista tehdä siten, että käyttäjän yksityisyys säilyy. Ilmaisu voi siis olla julkista, mutta ilmaisija on edelleen yksityinen.

Julkisen ja yksityisen erolla voidaan viitata myös verkkopuheen asemaan. Verkkopuhe on ensisijaisesti näkyvää ja julkista. Kuitenkin sen sisältö saattaa muistuttaa yksityistä mielipiteen ilmaisua ja se esitetään usein anonyymisti, jolloin puhuja jää näkymättömiin vaikka puhe on näkyvää. Verkkopuhe on usein myös kollektiivista, varsinkin jos se on osa keskustelua. Keskustelun osapuolet eivät välttämättä ole kuitenkaan julkisia, vaan persoonat keskustelun takana jäävät näkymättömiksi. Julkinen ja yksityinen ovat siis koko ajan läsnä verkkopuheessa, ja vaikuttaakin siltä että, että puhe liikkuu koko ajan kahden ääripään välimaastossa.

2.4 Habermas ja julkisuus

Jürgen Habermas määrittelee vuonna 1961 ilmestyneessä vaikutusvaltaisessa teoksessaan "Julkisuuden rakennemuutos" julkisuuden yhteiskunnallisena tilana tai piirinä. Habermasin määrittelemä porvarillinen julkisuus esiintyi ensimmäisen kerran 1700-luvun alussa Englannissa porvarillisten yksilöiden muodostamassa julkisessa keskustelussa, joka haastoi esivallan valvoman julkisuuden. Julkisuus syntyi, kun porvaristo alkoi haastaa esivallan julkiseen väittelyyn tavaranvaihdon ja yhteiskunnallisen työn maailmaan sopivista kanssakäyntisäännöistä. Poliittisen mittelon välineenä oli julkinen järkeily, eli pohtiva julkinen keskustelu (Habermas 2004: 99, 68, 57). Habermas (2004: 57) kiteyttää julkisuuden seuraavasti: "Porvarillinen julkisuus voidaan nähdä ennen muuta julkison muodostavien yksityishenkilöiden piiriksi". Julkisuus on siis yhteiskunnallinen tila tai piiri, ja toisaalta myös ideaali, joka syntyi ja oli historiallisesti olemassa 1700- ja 1800-lukujen oloissa. Julkisuuden syntymiseen vaikuttivat valistusajan liberaalien poliittisten ja taloudellisten ideologioiden ajamat yhteiskunnalliset muutokset, kulttuurituotteiden saannin paraneminen ja lehdistön kehittyminen. Habermasin porvarillinen julkisuus voidaan yllä mainituista seikoista johtuen käsittää myös liberaalina julkisuutena.

Julkisuus ja sen pohtivasta keskustelusta kumpuava ymmärrys on peräisin julkison, eli julkisuuteen osallistuvien ihmisten, yksityisyyden alueen kokemuksista. Porvarillisen yksityismiehen osassa yhdistyivät tavaranomistajan ja perheenisän, eli omistajan ja "ihmisen sinänsä" roolit. Yksityiseen alueeseen kuului Habermasin määrittelemässä julkisuudessa niin tavarankierto ja kansalaisyhteiskunta kuin ydinperheen intiimiys. Porvarillisen julkisuuden poliittinen itseymmärrys nousee viime kädessä tältä perustalta. (Habermas 2004: 58-60). Julkiselle (vallan) alueelle kuuluu valtio ja hovi. Siispä varsinainen julkisuus kuuluu yksityisyyden alueelle, sillä kyse on yksityishenkilöiden julkisuudesta. Tämän vuoksi Habermas jakaa yksityishenkilöille varatun alueen yksityispiiriin, jonne kuuluu perhe (intiimiapiiri) sekä kansalaisyhteiskunta tavarankiertoineen ja yhteiskunnallisine töineen, sekä varsinaiseen julkisuuteen. Poliittinen julkisuus välittää julkisen mielipiteen kautta yhteiskunnan tarpeita valtioon. (Habermas 2004: 61)

Habermas luettelee kolme eri vaatimusta, joiden pohjalta julkisuus toteutui julkisuuden laitostumissa, eli englantilaisissa kahviloissa, ranskalaisissa salongeissa ja saksalaisissa "seuroissa". Ensinnäkin sosiaalinen status tuli hylätä. Arvoaseman juhlavuutta vastaan julkisuuden laitostumissa asettui yhdenvertaisuus. Toiseksi tuli problematisoida sellaiset asia-alueet, joita oli aiemmin pidetty itsestäänselvyyksinä. Habermasin mukaan "niiden yleisten asioiden tulkinta, joista julkiso alkoi taittaa kriittisesti peistä, oli pysynyt pitkään kirkon ja valtion virkamiesten yksinoikeutena". Kulttuurituotteiden arvovallan voima ei ollut julkison keskustelun jälkeen kirkko- tai hovijulkisuuden käsissä. Kolmanneksi julkiso oli avoin, se ei sulkenut rajojansa kiinni tai jähmettynyt klikiksi. "Keskustellut kysymykset eivät olleet yleisiä vain tärkeytensä vuoksi vaan myös keskustelun avoimuuden johdosta; kaikkien oli voitava osallistua siihen." (Habermas 2004: 69-71)

Vaikka porvarillisen julkisuuden julkiso oli hyvin valikoitunut ihmisjoukko, oli sen toimiakseen Habermasin mukaan oltava kaikille avoin. Julkisuus ei voi toimia, jos se sulkee joitakin ryhmiä ulkopuolelleen. Porvarillisen julkisuuden osallistujat olivat 1700-

luvun lukevaa porvarisyleisöä. Julkisuuteen pääsyn kriteerinä olivat sivistys ja omistus. Tämä rajasi julkisuuteen osallistuvan joukon, sillä sivistyneet ja omistavat säädyt olivat yksi ja sama. Yhteiskunnan muutos tosin mahdollisti sen, että jokainen saattoi hankkia pääsykriteerit omalla toiminnallaan, jolloin pääsykriteerit julkisuuteen eivät enää olleet vain jälkimmäisistä saavutettavissa. (Habermas 2004: 135). Ajan liberalistisen markkinatalouden ideologian mukaan, kaikilla oli teoriassa mahdollisuus saavuttaa sekä sivistys että omistus.

Julkisuus alkoi rappeutua, kun yksityisen alueen tavarankierto ja yhteiskunnallinen työ alkoi siirtyä kohti julkista aluetta. Työ- ja organisaatiomaailma, eli tavarankierto ja yhteiskunnallinen työ, muuttui henkilökeskeisestä asiakeskeiseksi. Työ- ja organisaatiomaailma eivät olleet enää yksityisessä hallinnassa, sillä pääomien keskittyminen oli vauhdittanut suuryritysten ja suurbyrokratioiden kehitystä. Suuryrityksillä ei ollut enää yksilöllisen yksityisautonomiapiirin luonnetta, joka oli tyypillinen liberaalin kauden itsenäisille yrittäjille. Intiimipiirin perhe ja läheiset alkoivat etäännyä kauemmaksi yksityisen piirin reunalle. Porvarilliselle julkisuudelle elintärkeät yksityispiirin kokemukset sekoittuivat näin julkiseen. Porvarillisen julkisuuden asema yksityisen ja julkisen välissä kansalaisyhteiskunnan ja valtion polttopisteessä alkoi murentua (Habermas 2004: 229-231).

Yksityisautonomiassa tapahtui muitakin muutoksia jotka heikensivät porvarillista julkisuutta. Yksityisautonomia alkoi siirtyä tuotannon alueelta kulutuksen alueelle. (Habermas 2004: 232). Kulttuurituotteiden massatuotanto näennäisesti laajensi julkisuuteen osallistuvien ihmisten joukkoa, mutta laajenemista käytettiin massalehdistön nimissä vain kaupallistamiseen (Habermas 2004: 247). Julkisuudesta tuli paikka edistää kaupallista toimintaa ja julkisesta keskustelusta on tullut kuluttamista, siinä missä se porvarillisen julkisuuden aikana pysyi vaihtosuhteiden ulkopuolella. (Habermas 2004: 241)

Post-moderneissa demokratioissa julkisuus on kaupallistunut niin, että se ei enää voi palvella kansalaisten etuja. Yksityisen sektorin vaikutus on tehnyt julkisuudesta

kaupallisen hyödykkeen, ja julkisuudesta on tullut keskustelun ja vuoropuhelun areenan sijasta paikka edistää kaupallista toimintaa. (Papacharissi 2010: 38-39). Lisäksi julkisuus on hajonnut fragmentaariseksi limittäisiksi kentiksi, jotka ovat osittain suljettuja kentän ulkopuolisilta tai niiden reuna-alueilla olevilta. (Kortteinen 1996: 43). Sananvapaus supistuu tästä näkökulmasta ajatellen lähinnä keinoksi suojella yksilöllistä autonomiaa, jolla ei ole suurempaa yhteiskunnallista painoarvoa.

Habermasin näkemykset porvarillisesta julkisuudesta ja sen toiminnasta ovat muovanneet moderneja näkemyksiä demokratian toiminnasta ja julkisesta mielipiteestä. Julkisuuden käsite on keskeinen arvioidessa internetin demokraattista potentiaalia ja vaikutusta, sillä internetin teknologisilla ominaisuuksien avulla julkisuus voisi syntyä uudelleen uudessa virtuaalisessa tilassa, jossa verkon ulkopuolisen maailman rakenteelliset tekijät eivät pääsisi sitä rajoittamaan. Internetin ja julkisuuden väliseen suhteeseen palataan tässä tutkielmassa myöhemmin luvussa 4.

3 INTERNET

Se, mihin tässä tutkielmassa viitataan sanalla internet, on joukko sovelluksia, jotka ovat konvergoituneet käyttämään alustanaan internetin teknologiaa. Koska tutkimuskysymys on laaja, käsitetään myös internet laajasti. Tutkielmassa viitataan internetiin yleisesti, koska käytännössä kaikki sananvapauden kannalta olennaiset sovellukset, kuten keskustelupalstat, blogit ja sosiaaliset uutisten suodatuspalvelut on rakennettu internetin teknologian päälle. Sananvapaus internetaikana on sidoksissa internetin teknologiaan, siksi puhun "internetin sananvapaudesta". Sananvapautta internetissä kuvataan tässä tutkielmassa yleisellä tasolla, ja pyritään luomaan kokonaiskuva siitä, mitä internet tarkoittaa sananvapauden kahden funktion kannalta.

3.1 Internetin teknologia ja ominaispiirteet

Internet on globaali tietoverkko, joka yhdistää paikallisia tietoverkkoja toisiinsa. Internet ei ole yksittäinen itsenäinen kokonaisuus, vaan hajaantunut tietoverkkojen kokoelma. Internetin hajaantuneen rakenteen juuret ovat sen sotilasteknologisessa historiassa, hajaantunutta verkkoa kohtaan olisi vaikeampi hyökätä kuin yhteen komentokeskukseen keskittynyttä verkkoa kohtaan (Sarikakis 2006: 166). Internetissä liikkuva tieto on hajautettu pieniin osiin ennen lähettämistä (TCP /IP protokolla) ja käyttäjän ei tarvitse tietää mitä reittiä hän lähettää tietoa, eikä hän tarvitse suoraa yhteyttä johonkin toiseen tietokoneeseen tietoa lähettääkseen. Tietokoneet ja tietoverkot kommunikoivat toistensa kanssa yhteisten standardien ja protokollien avulla. Internetin kehitys on ollut avointa; standardit ja protokollat ovat julkisesti saatavilla, mistä johtuen yksittäisen tahon (valtion tai yrityksen) on hyvin vaikeaa kontrolloida sitä, miten internetiä käytetään. (Chadwick 2006: 4). Internetin sääntelystä on olemassa myös lähes päinvastaisia näkemyksiä, joissa internetiä pidetään hyvin säänneltynä välineenä, jossa rakenteelliset tekijät ovat suuressa roolissa. Esimerkiksi Sandor Vegh (2006: 63) kuvaa

internetiä kontrollin ja dominanssi välineeksi. Internetiä käyttöä kontrolloivat valtiot ja sisältöä dominoivat markkinavoimat.

Tässä tutkielmassa on oletuksena, että tavallisen liberaalin demokratian puitteissa elävän kansalaisen mahdollisuudet sananvapauden käyttöön eivät ole rajoitettuja. Kansalaisilla on yksilöllinen mahdollisuus oman äänensä käyttöön verkossa. Internetiä ei pidetä kontrollin ja dominanssin välineenä Veghin näkemysten mukaisesti, vaan avoimena ja sääntelyn kannalta hankalana.

Listerin, Doveyn, Giddingsin, Grantin ja Kellyn määrittävät teoksessaan "New Media - A Critical Introduction" internetiä teknologisenä alustana käytäville uusilla medioille viisi selvää ominaispiirrettä: Internetin uudet mediat ovat digitaalisia, interaktiivisia, hypertekstuaalisia, verkottuneita, virtuaalisia, ja simuloivia. Internetin ominaispiirteiden perusteella ei voi kuitenkaan tehdä päätelmiä niiden seurauksista, on siis virheellistä sortua determinismiin teknologisten ominaispiirteiden perusteella. (Lister, Dovey, Giddings, Grant & Kelly 2009: 13)

Digitaalisuudella tarkoitetaan sitä, että informaatio on muutettu numeraaliseen muotoon. Analogisen tallentamisen tuloksena on sen sijaan toinen fyysinen objekti (ääni on tallennettu äänilevyille, johon ääni on kaiverrettu alkuperäisen äänen representaationa). Digitaalinen tieto ei ole fyysistä, vaan sitä voidaan lukea erilaisilla laiteilla, sekä lähettää erilaisia tietoverkkoja pitkin. Digitaalista tietoa on myös helppo muokata, sillä vastoin kuin analogista tietoa, digitaalista tietoa muokattaessa ei tallennettuun tietoon tarvitse tehdä fyysisiä muutoksia. (Lister ym. 2009: 16). Internetin digitaalisuus on tärkeä ominaispiirre, sillä sen avulla muut ominaispiirteet mahdollistuvat.

Internetin uusien medioiden interaktiivisuus ilmenee siten, että käyttäjällä on mahdollisuus vaikuttaa vastaanottamansa informaation sisältöön. Interaktiivinen käyttäjä ei ole vain pelkkä vastaanottaja, vaan käyttäjä voi itse vaikuttaa informaatioon internetissä. Ideologisella tasolla internetin interaktiivisuutta pidetään sen keskeisenä

erona vanhoihin medioihin. Internetin interaktiivisuuden on nähty korostavan yksilön valinnan roolia neo-liberalismin hengessä. Internetissä käyttäjä on aktiivinen yksilö, kun taas aikaisempia medioita käyttäessään, käyttäjä on ollut osa passiivista massaa. (Lister ym. 2009: 21-22)

Hypertekstuaalisuus tarkoittaa erilaisten tekstien verkkoa, jossa ei ole ennalta määrättyä järjestystä. Hypertekstit ovat liitettyinä toisiinsa hyperlinkkien avulla. Internetin käyttäjä liikkuu hypertekstien välillä käyttämällä hyperlinkkejä erilaisten käyttöliittymä rajapintojen (www-selaimet) avulla. Hypertekstien digitaalisuus mahdollistaa niiden nopean ja vaivattoman käytön. Kuten internetin interaktiivisuuteen, myös hypertekstuaalisuuteen liittyy ideologisia painotuksia. Hypertekstuaalisuus erottaa internetin vanhoista medioista. (Lister ym. 2009: 25-26)

Internetin verkottuneisuus ilmenee parhaiten verrattuna massamedioihin. Televisio- ja radiokanavat levittivät mediasisältöjä *lähetysinä*, kun taas internetissä mediasisällöt ovat *verkottuneet*. Lähetykset toimivat "yhdeksi monelle" periaatteella, jossa yksi signaali (lähetys) välitetään monelle vastaanottajille. Lähetykset ovat siis keskittyneitä. Keskittymistä lisää myös se, että lähetysten aloittaminen ja ylläpitäminen vaatii huomattavia taloudellisia investointeja. Internetin mediasisällöt on sen sijaan hajaantuneita, mediasisältöjen levittämiseen ei tarvita lähetyskäytäntöä, vaan mediasisällöt sijaitsevat servereillä/palvelimilla. Palvelimet voivat lähettää, mutta myös vastaanottaa, tietoa toisin kuin lähetysmastot. Palvelin on verkottunut muihin palvelimiin toisin kuin lähetysmastot, jotka lähettävät mediasisältöjä itsenäisesti ja yksisuuntaisesti. Palvelimelta voidaan vastaanottaa tietoa milloin tahansa, eikä vastaanotto ole riippuvainen lähetyskäytännöstä, jotka ovat sidottuna lähetysaikoihin. Lähetysmastot on ympyrän keskus, kun taas palvelin on solmukohta verkossa. Internetin mediasisällöt ovat myös verkottuneita, sillä niiden levittämiseen ei tarvita keskittynyttä lähetystoimintaa. On kuitenkin huomioitava, että vanhan median ja internetin mediasisällöt toimivat saman teknologisen infrastruktuurin varassa (puhelinverkko, satelliitit jne.). (Lister ym. 2009: 32-33)

Vanhoihin medioihin verrattuna internetin mediasisältöjen kulutus on moninkertaistunut, segmentoitunut ja yksilöllistynyt, ja samalla se on tuotannon tasolla hajaantunut useammalle taholle. Samalla myös mediasisältöjen tuotannon taloudellinen pohja on jakaantunut laajemmalle kuin vanhassa mediassa. Internet on verkottuneempi kuin vanhat massamediat myös siten, että yksilöt voivat aktiivisen mediasisältöjen tulkinnan lisäksi osallistua aktiivisesti myös niiden tuotantoon. (Lister ym. 2009: 35)

Internetin virtuaalisuus ilmenee tietokoneella luotuina tekotodellisuuksina, joista esimerkkeinä voidaan esittää laajat verkkoroolipelit. Verkkoroolipeleihin on luotu digitaalinen virtuaalimaailma, jossa pelaajat voivat ottaa haluamansa hahmon. Tällaisista verkkoroolipeleistä voidaan mainita erityisesti World of Warcraft, jolla on miljoonia pelaajia maailmanlaajuisesti. (Lister ym. 2009: 35). On syytä huomauttaa, että internetin virtuaalisuudella ei tarkoiteta virtuaalisia tiloja siten, että niillä viitattaisiin esimerkiksi keskustelupalstoihin. Sinänsä Listerin ym. erittelemä virtuaalisuus ei ole kytköksissä tämän tutkielman aihealueeseen. Simulointi eroaa virtuaalisuudesta siten, että vastoin kuin virtuaalitodellisuuksilla, simuloinnilla pyritään simuloimaan eli jäljittelemään jotain olemassa olevaa. (Lister ym. 2009: 44). Samoin kuin internetin virtuaalisuus, internetin simulointi ominaispiirre ei ole keskeinen sananvapauden toteutumiselle internetissä.

Internetin ominaispiirteet ilmenevät käytännön tasolla monipuolisesti. Vanhimpia käyttötapoja ovat sähköposti, uutisryhmät sekä sähköpostitse käytettävät postituslistat. WWW-sivujen myötä yleistyivät chatit ja keskustelualueet, osittain IRC:n ja uutisryhmien korvaajiksi. Internetiä käytetään pikaviestintään, Internet-puheluihin ja videoneuvotteluyhteyksiin. Internetiä käytetään myös tiedostojen jakamiseen ja tiedostojen jakamiseen liittyvä liikenne muodostaa valtaosan koko internet-liikenteestä. Kaupankäynnillä on merkittävä rooli internetin käytössä. (Wikipedia 2011)

Verrattaessa internetiä aiempiin medioihin selviää, että sillä on monia piirteitä, jotka erottavat sen edeltäjistään. Massamediat, kuten sanomalehdistö, TV ja radio, toimivat "yhdeksi monelle" -periaatteella, jossa tuote on rajoitetun ryhmän tuottama ja se

levitetään suurelle joukolle ihmisiä. Samalla tavalla kirjeet ja puhelimet toimivat "yhdeltä yhdelle" –viestintänä, jossa viestijällä on suora yhteys toiseen viestijään. Internet sisältää myös "yhdeltä monelle" ja "yhdeltä yhdelle" viestintään, mutta sillä on muita viestinnällisiä periaatteita. Internetissä viestintää tapahtuu edellä mainittujen lisäksi "monelta monelle", kuten keskustelupalstoilla ja sähköpostilistoilla, joissa rajaamaton käyttäjäjoukko tuottaa sisältöä yhdessä rajaamattomalle yleisölle. Internetissä on myös "monelta yhdelle" viestintää, jossa yleisö lähettää tietoa suoraan yhdelle vastaanottajalle (esim. palautelomakkeet). Internetissä yhdistyvät vanhojen viestintävälineiden piirteet ja internetiä voitaisiinkin sen monimutkaisen luonteen vuoksi nimittää media joukoksi. (Chadwick 2006: 4-6)

Internetiä on, erityisesti vanhempiin medioihin verrattuna, vaikea säännellä. Medioilla, jotka toimivat "yhdeltä monelle" –periaatteella, on suuret aloitus- ja ylläpitokustannukset ja ne ovat peitoltaan kansallisia tai pienempiä. Toimijoiden määrä on myös perinteisen median kentällä huomattavasti pienempi kuin internetissä. Yllä mainittujen syiden vuoksi perinteisten medioiden sääntely ja valvonta on helpompaa kuin internetin, jossa toimijat ja sisältö on huomattavasti hajaantuneempaa ja teknologia avointa. Internetin sääntely ei kuitenkaan ole mahdotonta, mutta yksittäisen ihmisen, joka tietää mitä tekee, internetin käyttöä on huomattavan hankalaa rajoittaa. (Chadwick 2006: 6-7)

Internetin teknologian kautta korostuva anonymiteetti on merkittävässä roolissa punnittaessa sananvapauden roolia internetissä sekä sen vaikutuksia niin negatiivisessa kuin positiivisessa mielessä. Anonymiteetti yhdistyy tämän tutkielman kohteen piirissä julkisen ja yksityisen erotteluun näkyvyyden kriteerin kautta. Jos julkista ja yksityistä arvioidaan näkyvyyden kriteerein, on selvää, että internet on sisällön näkyvyyden kannalta luonteeltaan hyvin julkinen. Internetiin lähetetty sisältö on äärimmäisen julkista ja sillä on potentiaalisesti lähes rajaton yleisö. Kuitenkaan saadakseen äänensä kuuluville puhujan ei tarvitse luopua yksityisyydestään ja hän voi säilyä yleisölle anonyyminä. Timo Kuronen (1996: 248) kuvaa tätä esimerkillä julkisesta puhetilaisuudesta, jossa puheenvuoron pitäjä joutuu luopumaan yksityisyydensuojastaan

nousteessaan puhumaan. Jos puhuja haluaa maksimoida yksityisyydensuojansa, joutuu hän luopumaan puheoikeudestaan. Internetissä mielipiteenilmaisun johdosta ei välttämättä tarvitse luopua yksityisyydensuojastaan julkisen puheoikeuden kustannuksella. Anonymiteettiä käsitellään tässä tutkimuksessa laajemmin myöhemmin luvussa 5, Anonymiteetti ja sananvapaus.

3.2 Teknologisesta determinismistä

Uusia teknologioita ja viestintätapoja tervehditään usein uutuudenviehätyksellä, johon liittyy ideologista uskoa edistyksestä ja toivoa paremmasta. "Uusien medioiden" uskotaan olevan kykeneviä muuttamaan yhteiskuntaa. Niihin sisältyy modernistinen ideologinen uskomus siitä, että sosiaalinen kehitys syntyy teknologian avulla. Myös internetillä on uutuudenviehätystä, joka näkyy suhtautumisessa sen mahdollisuuksiin ja vaikutuksiin. (Lister ym. 2009: 11). Internet ei ole ensimmäinen "uusi media", vaan mm. radio ja televisio ovat olleet aikansa "uusia medioita", joihin on kohdistunut uutuudenviehätyksestä johtuvia odotuksia ja pelkoja.

Uudella teknologialla voidaan nähdä olevan voima ratkaista vanhojen teknologioiden rajoitukset ja puutteet. On kuitenkin tärkeää kysyä, johtuuko uuden teknologian näennäinen voima siitä, että se on yksinkertaisesti olemassa? Nähdäänkö vanhat teknologiat ja mediat vanhanaikaisina ja rajoittuneina ainoastaan siitä syystä, että olemme saaneet käyttöömmme uutta teknologiaa? (Lister ym. 2009: 66). Voidaan siis kysyä, onko internetillä voima ylittää ne yksilön sananvapauden rajoitukset, jotka ovat läsnä vanhoissa teknologioissa kuten televisiossa ja sanomalehdistössä? Vai ovatko vanhojen teknologioiden sananvapaudelliset ongelmat olemassa ainoastaan sen takia, että internetin teknologia on ne paljastanut? Uusilla teknologioilla on erikoinen kyky saada vanhat teknologiat näyttämään puutteellisilta vaikka näitä puutteita ei ennen uusien teknologioiden ilmestymistä välttämättä havainnutkaan.

Yllä kuvattua ajattelua nimitetään teknologiseksi determinismiksi. Teknologisen determinismi on käsitys, jonka mukaan teknologia kehittyy yksinomaan siihen liittyvän

muutosvoiman ansiosta ja muuttaa siinä ilmenevien ominaisuuksiensa (arvojen) perusteella yhteiskuntaa. Teknologialla uskotaan olevan siihen upotettuja normeja ja arvoja, joiden avulla voidaan päätellä sen sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia vaikutuksia. Internetin teknologiassa on väitetty ilmentyvän vapauden, yhteisöllisyyden, tasa-arvon, altruismin ja demokratian arvot, mutta toisaalta myös kontrollin, kurin ja hierarkian arvoja. Teknologiseen determinismiin ei sinällään kuulu mikään tietty suuntaus, vaan se on ajatuskulku jossa teknologian uskotaan ilmentävän arvoja, olivat ne sitten positiivisia tai negatiivisia, jotka kykenevät muuttamaan yhteiskuntaa pelkästään teknologisten ominaisuuksien pohjalta. (Chadwick 2006: 18)

Teknologisen determinismin ”vastavoima” on sosiaalinen determinismi, jossa teknologia nähdään neutraalina. Teknologian merkitys ja käyttö muokkautuu täysin sosiaalisten kontekstien perusteella. Teknologiaa voidaan siis arvioida sitä ympäröivillä sosiaalisilla voimilla ja ilmiöillä. (Chadwick 2006: 19)

Chadwickin (2006: 19) mielestä internetin yhteiskunnallista merkitystä ei voida arvioida kovin hyvin jos valitaan näkökulmaksi joko teknologinen tai sosiaalinen deterministinen näkökulma. Onkin hedelmällisempää yhdistää molempia näkökulmia, ja hyväksyä että teknologialla on yhteiskunnallisesti huomionarvoisia ominaisuuksia ja niitä käytetään yhteiskunnallisessa kontekstissa. Teknologiat ovat sulautuma teknisiä, sosiaalisia, inhimillisiä ja historiallisia seikkoja, jotka kantavat mukanaan aikansa leimaa. Teknologia on siis muokkautunut sosiaalisesti, ja on samalla sosiaalisesti muokkaavaa (Papacharissi 2010: 51-52). Chadwickin (2006: 20) mukaan monet internetin yhteiskunnalliseen merkitykseen liittyvät asiat nousevat esiin teknologian ominaisuuksien vuoksi, ja niiden ominaisuuksien vaikutuksesta sosiaaliseen ja yhteiskunnallisiin toimintaan.

Lister ym. (2009: 74-76) esittävät, että uuden median (eli tässä tapauksessa internetin) mahdollisuuksien tarkastelussa on palattu eräänlaiseen Frankfurtin koulukunnan kaltaiseen näkemykseen ”uutta mediaa” edeltäneestä massayhteiskunnassa. Massamediat tuottavat massakulttuuria, joka on lannistavaa, homogeenisoivaa ja

rajoittavaa. Massamedia ja massakulttuuri vaikuttavat negatiivisesti erityisesti demokratian toimintaan, sillä ne haittaavat kansalaisten mahdollisuuksia valistuneeseen osallistumiseen ja kansalaistoimintaan. Uusi media, internet, nähdään kyvykkäänä elvyttämään kapitalismin ja markkinavoimien mädättämä julkisuus, jossa kansalaiset voivat löytää toisensa ja osallistua julkiseen keskusteluun. Internet voimaannuttaa tavallisen kansalaisen, joka voi itse toimia "neljäntenä valtiomahtina". Kansalaiset voivat itse toimia journalisteina (kansalaisjournalismi) ja näin laajentaa ja monipuolistaa saatavilla olevan tiedon määrää. Samalla kansalaiset voivat vapautua valtion tieto- ja viestintämonopolista, sillä internet tarjoaa rajoittamattoman kanavan yksilölle etsiä ja esittää tietoa. Verkkoviestinnässä kansalainen ei "uuden median" aikana ole vain passiivinen massakulttuurin vastaanottaja, vaan aktiivinen viestinnän tuottaja.

3.3 Kyberliberalismi

Internetiä on pidetty pitkään alueena, jonne valtioiden ja yritysten kontrolli ei ylety ainakaan voimakkaana. Internet on paikka, jossa todellisen maailman valtaapitävillä on heikompi ote vallasta. Liberalismin periaatteet näyttävät yhtyvän häkellyttävän hyvin internetin teknologiassa ja arkkitehtuurissa, sekä myös abstraktimmin internetin yksilökeskeisyydessä ja valtiollisen sääntelyn vaikeudessa. On jopa väitetty, että internet on ideologisesti lähtökohdiltaan liberaali (Chadwick 2006: 32). Liberalismia käsitteenä käytetään internetin yhteydessä niin positiivisessa kuin negatiivisessa mielessäkin. Chadwick (2006: 32) käyttää termiä kyberliberalismi kuvaamaan liberalismia internetin kontekstissa erottaakseen sen muista liberalismin ilmentymistä. Kyberliberalismin käsite on hyödyllinen ja tarpeellinen kuvatessa internetin yhteiskunnallisen vaikutuksen ja ongelmakohtien ideologisia taustoja.

Kyberliberalismin juuret ovat yhdysvaltalaisessa vuonna 1993 perustetussa Wired-lehdessä, jolla katsotaan olevan selvästi liberaali asennoituminen internetiin ja sen sääntelyyn. Wired-lehteä pidetään ideologisesti vaikutusvaltaisena, ja sen sivuilta on peräisin monia urauurtavia internetilmiöitä, kuten "open source" -kehityksen laajeneminen ohjelmistojen ulkopuolelle, sekä päätoimittaja Chris Andersonin tunnettu

käsitys "long tail" -ilmiöstä. (Chadwick 2006: 32; Wikipedia 2011b). Toinen merkittävä kyberliberalismin lipunkantaja on yhdysvaltalainen vuonna 1990 perustettu Electronic Frontier Foundation (EFF) -lobbausryhmä, joka kampanjoi yksityisyyteen, immateriaalioikeuteen (mm. tekijänoikeudet), sananvapauteen ja internetin hallintoon liittyvissä asioissa hyvin liberaalissa hengessä. (Chadwick 2006: 32; kts. Electronic Frontier Foundation 2011)

Samoin kuin liberalismi yleensä ottaen, ei kyberliberalismi ole mikään yksittäinen tarkkaan rajattu ideologia tai ryhmä ihmisiä. Kyberliberalistiset näkemykset nousevat esille erilaisten kysymysten yhteydessä, tarkemmin sanottuna siinä, minkälaisia vapauksia yksilöllä tulisi kussakin asiassa asettaa etusijalle. Kyberliberalistiset näkemykset nousevat esiin esimerkiksi internetin sääntelyyn liittyvissä asioissa. Kyberliberalistit vastustavat valtion ja korporaatioden puuttumista internetin markkinoihin, sillä se saattaa heikentää yksilöiden yksityisyyttä ja lisätä yksilöiden valvontaa internetin käytössä. Kyberliberaali asenne näkyy erityisesti suhteutumisessa internetin sensuuriin, valvontaan, immateriaalioikeuteen, ylikansallisten yritysten vaikutusvaltaan, kansainvälisten organisaatioiden toimintaan sekä poliittisten ja byrokraattisten eliittien toimiin liittyvissä asioissa. (Chadwick 2006: 36)

Kyberliberalistisia näkemyksiä internetin sääntelyssä ja ongelmien ratkaisun lähtökohtana on kuitenkin kyseenalaistettu. Internetissä viestintä on mutkatonta ja tieto on kaikkien saatavilla, mutta markkinamiehet eivät ole haaskanneet aikaa pyrkiessään saavuttamaan mahdollisimman suuret voitot uudella välineellä. Markkinavoimat ja sen arvot ovat keskeinen osa internetiä, eikä se kriitikoiden mielestä tunnu vähentävän kyberliberaalien innostusta internetiä kohtaan. Kyberliberalismin kriitikot väittävätkin, että kyberliberalismiin kuuluu keskeisesti niin liberalismiin yksilöllinen vapauskäsitelmä kuin häikäilemätön kapitalismi. Kyberliberalismin katsotaan olevan myös yksisilmäinen uskossaan teknologiseen determinismiin. (Chadwick 2006: 34)

Internetin sääntely ja politiikka on ylittänyt kansallisvaltioiden rajat ja se on siirtynyt kansainväliselle politiikan ja talouden areenalle. Tällä kansainvälisellä areenalla

Ylikansallisella yritysmaailmalla on suuri vaikutusvalta päätöksenteossa. Ylikansallista päätöksentekoa ohjaa taloudellinen uusliberalismin ideologia, joka tähtää yksityisomaisuuden, vapaiden markkinoiden ja vapaakaupan toteutumiseen. Uusliberalismiin kuuluu kyberliberalismin kaltainen teknologinen determinismi (Sarikakis 2006: 167). Kyberliberalismi, joka painottaa yksilön vapautta ja autonomiaa, saa jossain yhteyksissä uusliberalistisia taloudellisia painotuksia. Uusliberalismiin ei kuitenkaan kuulu etiikka- ja moraalikysymykset, vaan se on taloudellinen suuntaus.

Sandor Veghin (2006: 64) mukaan kyberliberalistisessa ajattelussa internet kuvataan usein "raja-seudun" metaforalla. Internetin käsittäminen rajaseutuna sopii tarkoituksenomaisesti amerikkalaiseen nostalgiseen ideologiaan ja myytteihin individualismista, vapaudesta ja tasa-arvosta. Rajaseutu-myytistä unohtuu siihen todellisuudessa kuuluvat valloittajat, jotka ovat pioneerien kanssa kilpailemassa uudesta alueesta. Internetin "rajaseudun" valloittajia ovat suuryritykset ja valtiot, jotka ovat kaupallistamassa internetin demokraattisen potentiaalin. Tässä tutkielmassa kyberliberalismilla tarkoitetaan sananvapauden liberalistista tulkintaa, ottamatta sinänsä kantaa liberalismien talous- ja markkinatulkintoihin.

Ei kuitenkaan tarvitse sortua yksinkertaiseen teknologiseen determinismiin todetakseen, että internetillä on sen teknologian puolesta ominaisuuksia, jotka ovat luonteeltaan hyvin liberaaliin ajatteluun sopivia. Jo lähtökohtaisesti tietoverkot, joista koko internet koostuu, ovat hajaantuneita ja niiden käyttämät standardit sekä protokollat ovat avoimia. Tällaisena internet vastustaa jo perusteiltaan valtiollista sääntelyä sekä kontrollia. Internetin peruslähtökohdat ovat siis liberalistisiin ajatuskulkuihin soveltuvia. Internet on myös väline, jossa postmodernin yhteiskunnan yksilökeskeisyys näkyy käytännön tasolla selvästi. Papacharissin (2010: 137) mukaan internetin käyttö niin yhteiskunnallisessa kuin sosiaalisessa mielessä lähtee yksilön omista tarpeista. Yksilö räätälöi internetin käyttönsä autonomisesti ja toimii verkossa autonomisesti. Internetin käytön yksilölähtöisyys sopii hyvin kyberliberalismiin.

Listerin ym. (2009:13) esittelemistä viidestä internetin uuden median ominaispiirteestä kolmesta, interaktiivisuudesta, hypertekstuaalisuudesta ja verkottuneisuudesta, voidaan selvästi erottaa liberaaliin ajatteluun sopivia ominaisuuksia. Internetin interaktiivisuuden ansiosta yksilön rooli korostuu internetin käytössä. Yksilöllä on enemmän valtaa, ei vain sen suhteen millaista tietoa hän vastaanottaa, vaan hän voi myös itse vaikuttaa sisältöihin ja luoda itse omaa sisältöä. Yksilö on internetissä aktiivinen, eikä vain passiivinen vastaanottaja. Ideologisella tasolla internetin interaktiivisuutta pidetään sen keskeisenä erona vanhoihin medioihin. Internetin interaktiivisuuden voidaan nähdä korostavan yksilön valinnan roolia liberalismien hengessä. Internetissä yksilöllä on suurempi rooli ja vaikutusvalta kuin vanhojen medioiden parissa. Internetin hypertekstuaalinen rakenne samaistuu interaktiivisuuteen, sillä myös sen on katsottu lisäävän yksilön valinnanvapautta. Toisaalta hyperlinkkirakenne ja sen yhteys hakukoneiden teknologiaan aiheuttaa ongelmia liberaalien sananvapauskäsitteiden toteutumiseksi, tästä myöhemmin lisää luvun 4 alaluvussa 4.4.

Internetin verkottuneisuus hajauttaa viestinnän rakenteita ja samalla luo monikertaisesti uusia mediasisältöjä vanhoihin medioihin nähden. Liberalismin kannalta verkottuneisuus tarkoittaa sitä, että esille pääsee potentiaalisesti useampia näkemyksiä, eikä valtiolla ja mediayrityksillä ole niin paljon valtaa. Verkottuneisuus vähentää viestinnän ja julkaisun kustannuksia, joten se periaatteessa antaa yksilöille tasavertaisemman aseman tuoda näkemyksiään julki. Viestintä ei verkottuneisuuden ansiosta toimi vain "yhdeltä monelle" periaatteella, vaan tarjolla on myös "monelta monelle" ja "monelta yhdelle" viestintää. "Monelta monelle" –viestintä voi liberalististen ajatusten mukaan luoda virtuaalisen ajatusten markkinapaikan, jossa totuus löytyy.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että internetin teknologiassa korostuvat liberalismien perusajatukset yksilön keskeisyydestä, valtion kontrollin minimoinnista ja usko edistykseen sekä rationalismiin. Sananvapauden juuret ovat liberaalissa ajattelussa, joten ei ole välttämättä sattumaa, että internetin katsotaan olevan niin erityislaatuinen yksilön sananvapauden toteutumisen kannalta. Yksilön oikeuksien ajaminen kuuluu

kyberliberalismiin, jossa sananvapaus hyvin yksilön autonomiaan kuuluvana oikeutena luonnollisesti korostuu. Sananvapauden rajoitukset nähdään kyberliberalismin puitteissa nimenomaan yksilönvapauden rajoituksina. Liberalismin kiistanalainen luonne ilmenee samalla tavoin monituisesti myös internetissä kuin se tekee internetin ulkopuolisessa maailmassakin.

3.4 Internet ja sananvapaus

Internetin teknologia ja ominaisuudet ovat yksilön sananvapauden kannalta erilaisia, kuin aikaisempien medioiden kohdalla. Internetin avoin teknologia avasi yksilölle itsensä ilmaisuun teoriassa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia, joita ei vanhojen analogisten medioiden mahdollisuuksien rajoissa ollut. Yksilö sai internetin myötä äänensä kuuluviin suoraan yleisölle ilman välikäsiä tai suuria taloudellisia panostuksia. Sananvapaus toteutui aikaisemmin valtaosalle kansalaisista niin sanotusti edustuksellisen sananvapauden kautta, jolloin journalistit edustivat kansalaisten oikutta sananvapauteen. (Heinonen 1996: 225). Sananvapauden käyttö oli kuitenkin jo sanomalehtien aikana sidoksissa mediaan, ja edelleen yksilö tarvitsee niiden apua saadakseen äänensä kuuluville (Heinonen 1996: 226). Internet eroaa aikaisemmista viestimistä sananvapauden toteutumisen kannalta siten, että kansalainen ei enää tarvitse näkyvyydeltään julkisen sananvapauden käyttöön edustuksellisuutta, vaan hän voi ilmaista itseään internetissä autonomisena yksilönä.

Ei siis ole sattumaa, että internetiä pidettiin ja pidetään vieläkin eräänlaisena kansan omana välineenä, jossa valtaapitävät joutuvat kohtaamaan kansalaisten äänen. Internetin uskottiin antavan ääni yksilölle, joka on jäänyt medioiden hallitsemassa julkisuudessa puristuksiin. Internetin demokratisoivaan voimaan liittyy ideologisia painotuksia, joiden juuret ovat liberaalissa ajattelussa. Internetin yhteisöllinen ja demokratisoiva voima kumpuaa yksilöistä, joille internet antaa uuden mahdollisuuden käyttää oikeutta ilmaista mielipiteensä. Verkossa uskottiin vallitsevan liberaalit ihmisen luonnolliset oikeudet.

Jos sananvapautta internetissä lähestytään sen ensimmäisen funktion, demokraattisen päätöksentekoprosessin turvaamisen kannalta, korostuu muutamia näkökulmia. Internetin avoimen ja verkottuneen rakenteen vuoksi jokainen pystyisi ottamaan osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun uusissa internetin teknologian mahdollistamissa virtuaalisissa ja julkisissa tiloissa. Näiden uusien virtuaalisten tilojen uskottiin elvyttävän julkisuus, jonka kaupallisuus ja valtiollinen kontrolli olivat aikanaan tukahduttaneet. Uusista virtuaalisista tiloista tulisi liberaalien sananvapausajattelijoiden ihanteiden mukaisia ajatusten markkinapaikkoja, joissa kansalaiset yhdessä demokratian hengessä keskustellessaan löytäisivät totuuden. (Lister ym. 2009: 76). Uusissa tiloissa deliberatiivinen demokratia voisi olla mahdollista.

Internetillä katsottiin olevan positiivinen vaikutus kansalaisten yhteiskunnalliseen valveutuneisuuteen. Internetissä kansalainen ei ole riippuvainen perinteisen median asettamasta päivittäisestä uutisagendasta, vaan jokainen voi etsiä haluamansa tietolähteet riippumattomasti. Internetin valtava tietomäärä voisi tehdä kansalaisista tietoisempia ja lisätä heidän kiinnostustaan yhteiskunnallisia asioita kohtaan. Liberaalien ihanteiden mukaan yksilö pystyisi itse rationaalisesti löytämään tiedon joukosta totuudenmukaisen tiedon, ja muodostamaan oman näkemyksen riippumatta "virallisesta" tietovirrasta.

Internetin demokratisoivaan vaikutukseen liittyvät oletukset ja toiveet kumpuavat internetin teknologian näennäisesti liberaaleista ominaisuuksista. Yksilö voi teknologian puitteissa päättää itse, mitä sanoo ja mitä lukee. Liberaalien demokratiakäsitysten lisäksi odotuksiin liittyy selkeästi teknologinen determinismi, jonka mukaan teknologiset ominaisuudet tuottavat niistä seuraavia vaikutuksia. Toisaalta internetin demokratisoivaan potentiaaliin suhtauduttiin toiveikkaasti, sillä jälkiteollistuneiden demokratioiden katsottiin olevan alamäessä. Kansalaiset eivät ole kiinnostuneita politiikasta ja äänestysinto laskee jatkuvasti. Heikkoa luottamusta sekä valtaapitäviä että mediaa kohtaan on pidetty osasyynä kansalaisten uupumukseen yhteiskunnallisia asioita kohtaan. Papacharissin mielestä (2010: 2-3) demokratian ja teknologian välillä onkin

ihmisten mielissä myyttinen yhteys. Uusien teknologioiden yleistyttyä mietimme, miten ne vaikuttavat vakiintuneisiin demokratian hallintokonventioihin.

Sananvapauden toisen funktion ja internetin suhde ei ole niin ideologisesti latautunut, mutta myös siihen liittyy ongelmia. Verkon avoimuus tuo ihmisten mielipiteet näkyville, mutta joukossa on myös sananvapauden kannalta hankalaa sisältöä. Vaikka verkkopuheella ei välttämättä ole yhteiskunnallista merkitystä, voi se olla haitallista toisen yksilön tai yhteisön kannalta. Haitallisen verkkopuheen kitkemisessä tullaan usein kysymyksen eteen, kumpi on vakavampi ongelma yksilönvapauden kannalta; haittapuhe toista osapuolta kohtaan vai rajoitukset yleiseen sananvapauteen. Sensuurin katsotaan liberaalin oikeusvaltion periaatteiden mukaan olevan suurempi ongelma kuin yksittäinen haittapuhe. Kuitenkin hallinnon tehtävä on suojata yksilöitä sananvapauden väärinkäytöltä.

4 SANANVAPAUDEN ENSIMMÄINEN PERUSFUNKTIO JA INTERNET

Lähtökohtana verkon yhteiskunnallista merkitystä pohtiessa on usein käsitys siitä, että internet on demokratisoiva väline (Lister ym. 2009: 74). Demokratisoinnin käsitettä verkossa on Matthew Hindmanin (2009: 5) mielestä lähestytty kahdesta näkökulmasta. Ensimmäisen näkökulman mukaan demokratisoinnin käsite on normatiivinen. Demokratisointi liitetään käsitteenä tarkoittamaan hyviä asioita. Jos internetin sanotaan olevan normatiivisessa mielessä demokratisoiva, tarkoitetaan että internet on hyvä asia. Samanlaista ajattelua on käytetty myös aiempien viestintäteknologioiden yhteydessä. Toisen näkökulman mukaan demokratisoinnin käsite deskriptiivinen/kuvaava. Internetin demokratisoiva voima liittyy poliittisiin muutoksiin joita internet näennäisesti edistää. Demokratisoinnin käsitteen käytön toinen näkökulma pitää sisällään oletuksen, että teknologia voimistaa tavallisten kansalaisten poliittisen äänen/vaikutusvallan.

Internetin kuvaaminen demokratisoivaksi voidaan käsittää siten, että internetin teknologia edistää liberaalin demokraattisen yhteiskunnan perusoikeuksia kuten yhdenvertaisuutta ja henkilökohtaista vapautta. Liberaalin ideologian vapausihanteet nähdään myös usein demokratian ihanteina. Sananvapauden kannalta kysymys internetin demokratisoivasta vaikutuksesta on oleellinen. Sananvapauden ensimmäisen funktion mukaan sananvapaus turvaa demokratian toteutumisen. Internetissä henkilökohtainen sananvapaus "kukoistaa"; jokainen voi sanoa mielipiteensä poliittisessa keskustelussa ja etsiä yhteiskunnallisiin asioihin liittyvää tietoa vapaasti. Käyttäjät ovat näennäisesti tasa-arvoisessa asemassa, jokaisella on yhtäläinen oikeus esittää mielipiteitä ja vastaanottaa haluamaansa tietoa. Internetin mahdollisuudet demokratian kannalta sointuvat hyvin kyberliberalistisiin näkemyksiin yksilön vapauden kautta toteutuvasta yhteisestä hyvästä. Internetillä demokratisoivaa vaikutusta onkin tutkittu laajalti erilaisista näkökulmista. Sananvapauden kannalta internetin demokratisoiva vaikutus samaistuu oleellissimmin internetin potentiaaliin liberaalina ajatusten markkinapaikkana ja julkisuuden elvyttäjänä. Samalla kiinnostuksen kohteena on internetin sananvapauden edistäminen tiedonlähteenä.

Verkon demokratisoivaa vaikutusta arvioitaessa on syytä painottaa, kuka tai mikä on demokratisoinnin kohteena, ja minkälaisia vaikutuksia internetillä asian kannalta on. On eri asia puhua internetin demokratisoivasta vaikutuksesta esimerkiksi autoritääristen hallintojen kannalta, kuin "vapaan" länsimaisen kansalaisen omiin kansalaisvelvollisuuksiin osallistumisen kannalta.

4.1 Julkinen, yksityinen & julkisuus

Internetin poliittista vaikutusta on tutkittu usein julkisuuden ja "deliberatiivisen demokratian" suuntauksen ajatusten pohjalta. Deliberatiivisen demokratian malli on saanut suuresti vaikutteita Habermasin julkisuuden ideaaleista. Suuntauksen ydinajatus on, että todellinen osallistuminen demokratian toimintaan edellyttää, että kansalaiset käyvät suoraa ja rationaalista keskustelua toisten kansalaisten kanssa. Demokratia ei ole deliberatiivisen demokratian mallin mukaan vastakkaisten intressien kilpailua, vaan demokratia pitäisi ymmärtää vastavuoroisena järkeilynä. Lähtökohtaisesti osallistumisen demokraattiseen päätöksentekoon pitäisi kummuta kansalaisuudesta ja yhteisen edun ajamisesta oman yksityisen edun ajamisen sijaan. (Weinstock & Kahane 2009: 1-2). Internetin on ajateltu/toivottu laajentavan julkisuutta niin, että keskusteltavien asioiden kirjo kasvaa ja entistä suurempi osa kansalaisista voi osallistua keskusteluun. (Hindman 2009: 7). Niin julkisuuden kuin deliberatiivisen demokratian juuret ovat liberaalissa ajattelussa. Deliberaation onnistumiseksi kansalaisten on oltava tasa-arvoisessa asemassa ja jokaisella täytyy olla oikeus lausua mielipiteensä julkisuudessa. (Weinstock & Kahane 2009: 4)

Kun internetin demokraattista vaikutusta tutkitaan julkisuuden näkökulmasta, valikoituu tutkimuskohteeksi usein internetin monituiset virtuaaliset tilat; keskustelupalstat, blogit kommentteineen ja uutisryhmät. Habermasin julkisuuden ideaalia etsitään virtuaalisista tiloista, joista saattaisi löytyä vuosikausia kadoksissa ollut julkisuus uudessa

sähköisessä ja virtuaalisessa muodossaan. Teoreettisesti rajaton verkottuminen ja tiedon varastointi luovat alustan, jonka sovelluksia voidaan käyttää monella eri tasolla ja moniin eri tarkoituksiin (Sarikakis 2006: 164). Uusissa virtuaalisissa tiloissa yksilöt kansalaisina voisivat "deliberoida" keskenään.

Kiinnostuksen kohteena ovat olleet lähes kaikki useamman käyttäjä vuorovaikutukseen perustuvat keskustelusovellukset uutisryhmistä aina IRC:iin ja postituslistoihin (Pinter & Oblak 2006: 99, 101). Sinänsä ei ole sattumaa, että Habermasin julkisuuden kriteereitä ja ilmentymiä yritetään löytää ja arvioida internetistä. Internetin keskustelupalstat näyttäisivät toteuttavan ne kolme vaatimusta, jotka Habermas määrittä julkisuuden toteutumisen ehdoiksi. Internetin keskustelupalstoilla keskustelijoiden sosiaalinen status ei ole ilmeinen, eikä se ole osallistumisen este. Osallistujat ovat ainakin näennäisesti tasa-arvoisia. Toiseksi internetissä voidaan keskustella aiheesta kuin aiheesta, ilman että siihen voidaan hallinnon puolesta puuttua tai rajoittaa. Kolmaskin ehto julkison avoimuudesta näyttäisi toteutuvan keskustelupalstoilla. Tutkimus kuitenkin osoittaa, että julkisuuden toteutuminen internetissä ei ole näin yksioikoista, sillä internetin keskustelupalstoilla esiintyy sekä teknisistä että sosiaalisista syistä johtuvia tekijöitä, jotka vaikuttavat "virtuaalisen" julkisuuden toteutumiseen. (Polat 2005: 448-450, Pinter & Oblak 2006: 101)

Virtuaalisen julkisuuden syntymisen kannalta yksi suurimmista ongelmista on internetin kaupallisuus. Internet on hiljalleen kehittynyt muistuttamaan ostoskeskusta. Vaikka internet ei ole luonteeltaan ja arkkitehtuuriltaan syntyjään kaupallinen, se on olemassa kapitalistisen yhteiskuntamme kontekstissa ja siihen vaikuttavat samat kaupalliset paineet ja agendat kuin muihinkin medioihin. (Papacharissi 2010: 124). Habermasin hahmotteleman porvarillisen julkisuuden kuihdutti kasvavat talouselämän paineet ja kulutuskulttuurin tunkeutuminen julkisuuden alueelle. Internetin myötä nämä kaupallisuudesta ja kuluttajuudesta johtuvat rakenteelliset tekijät eivät katoa minnekään, vaan ovat läsnä internetissä samoin kuin sen ulkopuolellakin. Yksilön autonomian perustana on edelleen kuluttaminen (verrattuna porvarillisen julkisuuden autonomian lähteenä toimineeseen tuottamiseen). Kuluttajuus asettaa materialistisen omakohtaisen

hyödyn tavoittelun yhteisen hyvän edelle. (Papacharissi 2010: 90). Internetin virtuaaliset julkiset tilat ovat usein suurten mediayhtiöiden omistuksessa, jotka ylläpitävät julkisia tiloja saadakseen mainostuloja. Julkiset tilat, joiden tarkoitus on houkutella mainostajia, eivät yleensä ole luonteeltaan poliittisia. (Chadwick 2006: 108)

Julkisen ja yksityisen erottelun kannalta yksilön kansalaistoiminta (ja muukin toiminta) internetissä kumpuaa yksityisyyden alueelta. Yksityisyys tarkasteltuna näkyvyyden ja yhteisöllisyyden kriteereillä, tekee siitä alueen, jonne yleisöllä ei ole pääsyä. Yksityisyys on olemassa ensisijaisesti yksilöä varten. Moderneissa demokratioissa kapitalismi haastaa yksilön etuoikeuden yksityiseen, sillä informaatio yksilön päätöksistä ja toiminnasta yksityisyydessä muuttuu markkinahyödykkeeksi. Hyödykkeeksi, jolla on rahallinen arvo. Media lisää yksityisyyden hyödykkeellistymistä, sillä suuri osa sen tarjoamista palveluista kulutetaan yksilön kotona, yksityisyydessä. Kodin ja kuluttajuuden läheneminen sekoittaa kuluttajuuteen liittyvän retoriikan osaksi yksityisyyden puitteissa käytyä poliittista, sosiaalista ja henkilökohtaista viestintää. (Papacharissi 2010: 42-43). Yksityisesti kulutetusta tulee julkista tietoa (Pinter & Oblak 2006: 109).

Yksityisyyden alueella tapahtuneesta toiminnasta muodostuu kaupallisen tiedonkeräämisen kautta hyödykkeellistettyä tietoa, joka samalla tuo julkisen osaksi yksityisyyden aluetta. Verkkoteknologioiden kehitys on tehnyt yksityisen ja julkisen erosta häilyvämmän, yksilön yksityiset liikkeet verkossa ovat arvokasta julkisen alueen kauppatavaraa. Yksityisyyden rajat ovat siis entistä vaikeampi määrittää, eikä ole sääntelymekanismia yksityisyyden rajoille ole olemassa. Yksityisyyden rajaamiseksi yksilö on itse pakotettu vetämään raja siihen, mitä tietoa yksityisyydestään haluaa päästää pois yksityisyytensä alueelta. (Papacharissi 2010: 46).

Pelkästään internetin keskustelupalstojen teknologisten ominaisuuksien ja niiden näennäisesti luomien mahdollisuuksien perusteella ei voida arvioida niiden demokratisoivaa vaikutusta. Vaikka internetin keskustelupalstojen teknologia mahdollistaa lähes rajattomat mahdollisuudet esittää mielipiteitä asioista, ja internetissä

keskustellaan asioista, joita ei välttämättä otettaisi puheeksi kasvokkaisessa viestinnässä, jää verkkokeskusteluiden kokonaisuanti melko etäiseksi demokraattisen vaikutuksen ja sen ideaalien kannalta. Yhteiskunnallisia verkkokeskusteluja hallitsevat äänekkäät ja aggressiiviset yksilöt, joiden anti korostuu keskustelussa. Verkkokeskusteluissa on olemassa omat käyttäjien väliset hierarkiat, jotka ohjaavat keskustelujen suuntaa ja tyyliä. Myöskään verkkokeskusteluissa yleiset ad hominen –argumentointi ja "trollaaminen" eivät ole verkkokeskustelujen demokraatista vaikutusta edistäviä tekijöitä. Keskustelun kannalta ongelmallista on myös käyttäjien identiteetin heikko tunnistettavuus sekä mahdollinen anonymiteetti. Demokraattisen potentiaalin kannalta teknologisia mahdollisuuksia ja odotuksia määräävimiksi muodostuukin keskustelupalstojen teknologian sosiaalinen käyttö. (Pinter & Oblak 2006: 101, Papacharissi 2010: 122). Internetin keskustelupalstojen teknologia voi tuoda erilaisista lähtökohdista tulevia ihmisiä yhteen, mutta samalla se myös mahdollistaa heidän hajaantumiseen homogeenisiin ryhmiin, joissa ei ole sijaa moniarvoisuudelle. (Papacharissi 2002: 16)

Pinter ja Oblak (2006: 105) viittaavat Zygmunt Baumanin näkemykseen, että yksityisen piirin tunnusmerkki, oikeus yksityisyyteen, on kääntynyt internetin myötä pääläelleen, jolloin yksityisen piiriä kuvaa yksilön oikeus julkisuuteen (right to publicity), eli tulla huomatuksi. Yksityisten mielipiteiden kirjo on kasvanut, sillä niiden julkinen esittäminen on helpottunut selvästi. Toisaalta niiden merkitys on vähäinen, eikä niiden esittäjiltä vaadita erityistä rohkeutta niiden esittämiseksi. Mielipiteitä on internetissä lähes rajattomasti, mutta samalla niiden valtava määrä vähentää niiden merkitystä. Seurauksena on, että verkkokeskusteluihin osallistujat ovat halukkaampia puhumaan kuin kuuntelemaan. Verkkokeskusteluissa korostuu osallistujien henkilökohtainen oikeus puheeseen ja mielipiteen esittämiseen, jolloin toimivan julkisuuden tunnusmerkit vastavuoroisuudesta ja yhteisen järkeilyn merkityksestä jäävät yksilön oman roolin korostuessa paitsioon. Osallistuminen verkossa on henkilökohtaisesti motivoitunutta, ja sen ylläpitävä voima on yksilön omien tarpeiden mukaan mitoitettu toiminta eikä yhteisen hyvän tavoittelu. Näin ollen verkkokeskusteluiden yhteiskunnallisten vaikutusten luonnetta on vaikea arvioida, sillä julkisuuden ideaalit toteutuvat verkossa

niin sattumanvaraisesti. Vastavuoroisuus ei ole siis oletusarvoista, vaan sen toteutuminen on satunnaista. (Papacharissi 2010: 123). (Pinter & Oblak 2006: 107, Papacharissi 2010: 160)

Hindmanin mukaan verkon luoma julkisuus on eliitin hallussa. Julkisuus, joka perustuu deliberatiivisen demokratian ajattelun mallille, ei aseta kansalaisia samaan asemaan. Äänensä saavat paremmin kuuluville ne, jotka osaavat esittää asiansa paremmin. Verkkopolitiikan maailmassa ei sinänsä ole yllätys, että julkisuudessa eliitti on yliedustettua muuhun väestöön nähden. Koulutetulla eliitillä on huomattavasti paremmat edellytykset tuottaa laadukasta tekstiä usein, montakin kertaa päivässä, verrattuna työläiseen, joka ei voi kesken työpäivän päivittää blogia. Internet ei ole pystynyt tuomaan todellista pluralismia poliittisuuteen. (Hindman 2009: 139-141). Internetissä toistuvat samat arvovakenteet kuin verkon ulkopuolellakin. Ne, jotka ovat voimakkaassa asemassa verkon ulkopuolella, ovat voimakkaita myös verkkoympäristössä. Eliitti on hallitsevassa asemassa myös verkossa (Margolis & Resnick 2000: 208).

Verkkokeskustelujen huima määrä ja mielipiteiden kirjo aiheuttaa myös sen, että käyttäjät ja keskustelut ovat hajaantuneita. Jotta verkkokeskustelut voisivat edistää demokratiaa, edellytyksenä on halun toiminnan vastavuoroisuuteen, yhteinen kiinnostus keskustelun aiheeseen ja pyrkimys keskustella aiheesta rationaalisesti. Vaikka käyttäjillä on suuri valinnanvapaus suhteen, mihin keskusteluihin he osallistuvat, jää heidän kokemus ja osallistuminen hajanaiseksi ja irralliseksi. Julkison yhteinen järkeily ei onnistu, koska esitetyt mielipiteet eivät ole johdonmukaisia, ja mielipiteiden esittäjät hukkuvat viestinnän hajanaisuuteen. (Pinter & Oblak 2006: 107, Papacharissi 2010: 122). Verkkokeskustelut eivät ole myöskään niin avoimia kuin teknologian perusteella voisi olettaa. Verkkokeskustelupalstat eivät suosi käyttäjiä, jotka eivät sovi joukkoon joko mielipiteiltään tai identiteetiltään. Vaikka pääsyä palstoille ei ole fyysisesti estetty, voidaan käyttäjä sulkea ulkopuolelle sosiaalisten tekijöiden toimesta. Palstat eivät ole siis täysin julkisia. (Chadwick 2006: 108)

Pinter & Oblak (2006: 107) esittävät ajatuksen, jonka mukaan internetin keskustelupalstoja voitaisiin pitää ”ajatusten markkinapaikka” –metaforan sijasta basaareina. Verkkokeskustelut muistuttavat enemmän päällepäin kaoottisia basaareja, joissa äänekkäät huudot ja agitointi hallitsevat viestintää harkitun argumentaation ja vastavuoroisen järkeilyn sijaan. On kuitenkin syytä huomioida, että myös basaarit toimivat tietyn logiikan mukaisesti vaikka ne päällepäin vaikuttavat kaoottisilta. Basaarien kaoottisuus kuitenkin vetää ihmisiä puoleensa, sillä ne sykkivät elämää ja todellisuutta. Samalla tavoin internetin keskustelupalstat vetävät ihmisiä puoleensa kuin basaarit. Koska internetin keskustelupalstat eivät toimi siten, miten käsitämmme julkisuuden laitostumat, ei välttämättä ole hedelmällistä tarkastella niiden demokraatista potentiaalia liberaalin julkisuuden teoreettisissa kehyksissä.

Zizi Papacharissi esittää kirjassaan "*A Private sphere - Democracy in a digital age*" samankaltaisia ajatuksia internetin ja julkisuuden suhteesta. Papacharissin mielestä internetiä ei yksioikoisesti voi pitää julkisuuden laitostumana. Internet voi luoda julkisen tilan, mutta siitä ei oletusarvoisesti seuraa julkisuuden syntyminen. Toiminnan vastavuoroisuuden puuttuminen ja tilojen kaupallistuminen ovat osasyitä, miksi internetin julkinen tila ei synnytä aitoa julkisuutta. Tästä syystä verkkoteknologioiden sopivuutta kansalaistoiminnan alustaksi pitää tarkastella vaihtoehtoisin tavoin. Verkkoympäristössä piilee kansalaistoimintaa, joka ei sovi julkisuuden periaatteisiin eikä vanhoihin käsityksiimme kansalaistoiminnan luonteesta. Kansalainen verkossa on luonteeltaan joustavampi ja liikkuvampi sekä toimii autonomisemmin kuin julkisuuden määritelmässä oletetaan. (Papacharissi 2010: 125)

Kansalaistoiminnan lähtökohta ei ole enää julkiso, jonka kollektiivisen järkeilyn perusteella yksityiset kansalaiset luovat yksityispiirin ja julkisen piirin väliin julkisuuden, vaan internetajan kansalaistoiminta on ensisijaisesti yksityistä, toissijaisesti yhteisöllistä. Nykyajan kansalainen ei ole kiinnostunut entisajan kansalaisvelvollisuuksista, vaan kansalaisuus assosioituu hänelle autonomian, oman yksityisen piirin hallinnan ja auktoriteetin kyseenalaistamisen kautta. (Papacharissi 2010: 162-163). Papacharissi (2010: 92-93) painottaa myös, että kansalaisuutta ei voi

määrittää enää 1700-luvulta peräisin olevien kuvausten avulla, sillä ne eivät vastaa nykypäivän kansalaisen ympäristöä. Kansalaisuus pitäisikin Papacharissin mielestä määrittää käsittämään myös kansalaisen rooli kuluttajana. Kuluttajuus on niin syvällä jokapäiväisessä elämässä, että yksilön kansalaisuutta ja kuluttajuutta ei voi erottaa toisistaan, vaan ne sulautuvat yhteen. Kuluttajuuden ja kansalaisuuden toisiinsa kietoutuneisuus pitää ottaa huomioon arvioidessa internetin potentiaalia julkisuuden kannalta.

Liberalismin ajatukset yksilön edun turvaamisen kautta toteutuvasta yhteisestä hyvästä eivät siis näytä internetissä toteutuvan niiden perinteisten mittatikkujen kautta. Vaikka jokaisella internetin käyttäjällä on lähes rajoittamaton sananvapaus ja mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, näyttää siltä ettei julkisuutta Habermasin idean mukaan pääse syntymään verkon virtuaalisiin tiloihin. Syynä ovat samat rakenteelliset rajoitteet, jotka aikanaan rapauttivat porvarillisen julkisuuden. Esteenä julkisuuden toteutumiseksi on lisäksi myös internetille ominaisempia syitä, kuten yksilön autonomian ja minuuden piirin liiallinen korostuminen. Sananvapauden ensimmäisen funktion kannalta internetin julkisuus (tai sen olemattomuus) ei suojaa demokratiaa siten, miten se on julkisuuden tai liberaalin ajatusten markkinapaikkaideaalien mukaan ymmärretty, vaan demokratian edistämistä ja turvaamista pitää internetin sananvapauden puitteissa arvioida uusin keinoin.

4.2 Tietolähde

Sananvapauden toteutumisen kannalta ei riitä, että yksilö voi vapaasti pitää kiinni näkemyksistään ja esittää mielipiteitään. Yhtä tärkeää on, että yksilöllä on oikeus hankkia ja vastaanottaa tietoa tiedotusvälineistä haluamallaan tavalla ja haluamastaan lähteestä. Internet on valtava, jopa ennennäkemättömän laaja, informaationlähde. Internetissä tieto fragmentoitunutta ja siten tiedonlähteitä on lähes rajattomasti. On syytä huomioda, että käsitteellä "tieto" ei viitata välttämättä faktatietoon, vaan mediasisältöihin yleensä ottaen. Sananvapauden kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kansalainen voi valita tiedonlähteensä vapaasti riippumatta perinteisten

joukkoviestimien tarjonnasta. Internet tarjoaa siis helpon pääsyn suureen tietomäärään ja siten potentiaalisesti parantaa kansalaisten asioihin perehtyneisyyttä ja asian tuntemusta. (Polat 2005: 437)

Myös julkisuuden rationaalinen keskustelu edellyttää, että keskustelijoilla on riittävästi tietoa keskusteltavista asioista. Internet mahdollistaa yksilölle paremman pääsyn tietoon ja myös helpomman pääsy vaihtoehtoiseen, perinteisestä mediasta riippumattomaan tietoon. Periaatteessa voisi siis olettaa, että internet mahdollistaa monipuolisemman keskustelun monipuolisemmista aiheista (Papacharissi 2010: 120). Sananvapauden ensimmäisen funktion kannalta internetin valtavat tietomäärät voivat auttaa kansalaisia saamaan entistä enemmän ja monipuolisempaa tietoa yhteiskunnallisista asioista. Liberaalien yksilönvapausajatuksen mukaan internetin myötä kansalainen ei ole enää riippuvainen virallisesta ja kaupallisen agendan tiedonvälityksestä. Lisääntynyt pääsy monipuolisempiin tietolähteisiin lisää yhteiskunnallista valvutuneisuutta.

Vaikka internetissä on valtavasti yhteiskuntaan liittyvää tietoa, ei ole kuitenkaan taattua, että ihmiset pystyisivät hyödyntämään tietoa niin, että sillä olisi merkittävää demokraattista vaikutusta. Karakaya Polat (2005: 438-441) erittelee viisi tekijää, jotka vaikuttavat internetin demokratisoivaan vaikutukseen informaationlähteenä. Ensimmäiseksi, ihmisillä on rajoittunut kognitiivinen kyky tulkita vastaanottamaansa tietoa. Internetin teknologian myötä tulleet lisäykset saatavilla olevan tiedon määrään eivät pysty muuttamaan ihmisen havainnointikyvyn rajallisuutta. Valtavan tietomäärän edessä ihmiset saattavat tulla riippuvaisiksi toisista ihmisistä, jotka suodattavat ja arvioivat saatavilla olevasta tiedosta näennäisesti olennaiset asiat. Papacharissi (2010: 152-154) antaa esimerkin sosiaalisista uutisten ja linkkien jakopalveluista, kuten digg, jotka suodattavat uutiset perinteisen median tarjonnasta. Sosiaaliset uutisten suodatuspalvelut antavan kansalaisille itselleen mahdollisuuden päättää ja kertoa muille tärkeinä pitämistään uutisista äänestämällä. Näin ollen ne voivat potentiaalisesti muuttaa agenda ja tehdä siitä pluraalisemman. Yksittäisten vaikutusvaltaisten yksilöiden vaikutus voi kuitenkin olla dominoiva uutisista "äänestettäessä". Tämä voi

johtaa siihen, että yleisö toistaa mekaanisesti näiden vaikutusvaltaisten yksilöiden mielipiteitä.

Toiseksi, vaikka tietolähteitä on internetissä valtavasti, verkossa on edelleen portinvartijoita, jotka rajoittavat monipuolisen yhteiskunnallisen tiedon saatavuutta ja näkyvyyttä. Vanhat mediatatolot dominoivat tiedon portteja myös verkossa. Mediatatolien lisäksi tiedonsaannin monipuolisuutta rajoittavat hakukoneet, joiden teknologia suosii suosittuja sivustoja. Linkitysten määrään perustuvat hakukoneet keskittävät hakutulokset harvoille jo ennestään dominoiville sivustoille, jotka lopulta keräävät suurimmat kävijämäärät (Hindman 2009: 13). Lisäksi käyttäjät itse tuntuvat suosivan itselleen ulkopuolelta tuttuja medioita tietolähteinään myös internetissä. Esimerkiksi Helsingin Sanomien lukija käyttää todennäköisesti internetissä uutislähteenään Helsingin Sanomien verkkosivuja. Myös edellisessä kappaleessa mainitut sosiaaliset uutistensuodatuspalvelut liittyvät tähän tekijään; internetin tietolähteet ovat peräisin pääasiassa perinteisiltä medioilta. Käyttäjän rooli ei liity niinkään sisällön tuottamiseen kuin jo olemassa olevan sisällön suodattamiseen eli filtteröintiin (Hindman 2009: 13).

Kolmas rajoitus on se, että internetistä tietolähteenä hyötyvät ne, jotka ovat jo valmiiksi hyvässä asemassa taloudellisesti ja koulutuksen suhteen. Pääsy internetiin ei ole vielä tasa-arvoista alueellisesti eikä sosiaalisesti. On kuitenkin otettava huomioon, että pääsy internetiin tasa-arvoistuu koko ajan internetin yleistyessä niin jälkitekollistuneissa kuin kehitysmaissa (Chadwick 2006: 8). Fyysinen pääsy internetiin ei siis ole tulevaisuudessa niin määräävä tekijä internetin käytössä tietolähteenä, vaan siinä korostuvat enemmän sosiaaliseen eriarvoisuuteen liittyvät tekijät, jotka ovat olemassa myös verkon ulkopuolella.

Neljänneksi rajoitukseksi muodostuvat internetin käyttötarkoitukset. Internetiä ei pääsääntöisesti käytetä yhteiskunnallisista asioista selvää ottamiseen, vaan lähinnä yhteydenpitämiseen ja viihteeseen. Kiinnostus poliittista sisältöä kohtaan on vähäinen. Ihmiset, jotka etsivät yhteiskunnallista tietoa, ovat jo valmiiksi kiinnostuneita tai osallistuvat politiikkaan. Internetin teknologian tarjoamat mahdollisuudet

tiedonhankintaan eivät suoraan vaikuta siihen, että ihmiset tulisivat tietoisimmiksi tai valistuneemmiksi yhteiskunnallisista asioista. Tähän liittyen Hindman toteaa, että poliittisen sisällön osuus koko verkon liikenteestä on vähäinen, suorastaan marginaalinen verrattuna vakiintuneiden uutismedioiden liikennemääriin.(Hindman 2009: 131-132)

Margolis ja Resnickin (2000: 109) mielestä verkon demokratisoivaa voimaa onkin tässä mielessä yliarvioitu, eikä siinä ole otettu huomioon internetiä edeltävistä teknologioista saatuja opetuksia. Verkko tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet kansalaiselle etsiä poliittista tietoa, mutta se ei tarkoita että kansalaiset olisivat internetin myötä yhtäkkiä kiinnostuneempia politiikasta kuin internetiä edeltävänä aikana. On väärin olettaa, että verkko olisi poliittisessa (kansalaisten osallistumishalukkuus, poliittinen tieto) mielessä erityislaatuinen verrattuna muihin medioihin. Puheet verkon rivikansalaiset voimaannuttavasta vaikutuksesta ovat olleet ennen aikaista optimismia.

Viidenneksi rajoittavaksi tekijäksi muodostuu internetin fragmentoitunut rakenne, joka edesauttaa yksilöllisempää tiedon etsimistä. Internetissä on tietoa mitä yksityiskohtaisimmista asioista. Kuitenkin yksilöllinen vastaanotetun tiedon valikointi voi johtaa sellaisten sisältöjen selaamiseen, joilla vahvistetaan jo olemassa olevia omia näkemyksiä ja asenteista. Samalla yksilö voi tietää "vähästä paljon" eikä kokonaiskuvaa muodostu. Petäjän (2009: 33) mukaan tämä voi johtaa siihen, että yksilö ei enää joudu kohtaamaan omaa maailmankuvaa haastavaa sisältöä ja mielipiteitä. Yksilö voi kuvainnollisesti lukita itsensä kaikukammioon, jossa hänen omat näkemyksensä vahvistuvat ja toisintuvat, ilman että yksilö joutuu kohtaamaan uusia näkökulmia. Chadwick (2006: 110-111) kuitenkin huomauttaa, että systemaattista näyttöä sille, että internetin käyttäjät sulkeutuisivat kaikukammioihin ei juurikaan ole. Itse asiassa verkkokeskustelujen seuraamisen suuri houkutus on nimenomaan niissä esitettyjen mielipiteiden monipuolisuus. Kiistanalaiset mielipiteet ja vastakkaiset näkemykset lisäävät intoa osallistua keskusteluun. Tämä seikka liittyy edellisessä luvussa esiteltyyn

näkemykseen keskustelupalstojen basaarilogiikasta, mielipiteiden yhteentörmäykset lisäävät kiinnostusta, mutta eivät välttämättä edistä julkisuuden ideaaleja.

Jotta yksilö voi hyötyä internetistä yhteiskunnallisen tiedonlähteenä, pitää hänellä olla motivoitunut etsimään sitä. Se, että tietoa on saatavilla, ei tee kansalaisista halukkaampia käyttämään ja etsimään tietoa muodostaakseen valveutuneita ja monipuolisia näkemyksiä yhteiskunnallisista asioista. Parempi pääsy käsiksi tietoon ei kuitenkaan oletusarvoisesti lisää kansalaisten osallistumista poliittiseen toimintaan tai edes lisää kansalaisten luottamusta sitä kohtaan. Vaikka tarjolla on laajempi pääsy tietolähteisiin, pelkkä pääsy tietoon ei sinällään lisää ihmisten halua etsiä ja käyttää tätä tietoa. (Papacharissi 2010: 120-121).

4.3 Teknologian rajoitukset sananvapauden ensimmäisen perusfunktion kannalta

Edellisissä luvuissa on internetin demokraattista potentiaalia tarkasteltu lähinnä teknologisen determinismin kritiikin kautta. Internetin teknologialla on piirteitä, jotka puhtaasti ominaisuuksiensa perusteella voisivat johtaa virtuaalisen julkisuuden syntymiseen ja kansalaisen uuteen demokraattiseen voimaantumiseen. Kuitenkin, kun otetaan huomioon teknologian sosiaalinen käyttö, huomataan, että teknologian kehitys ei poista ihmisen fyysisiä eikä sosiaalisia rajoituksia. Tässä luvussa tarkastellaan teknologiaa eri näkökulmasta ja etsitään internetin teknologiassa olevia suoranaisia rajoituksia internetin demokratisoivalle vaikutukselle ja sananvapaudelle.

Internetin teknologia on mahdollistanut sen, että jokainen, jolla on pääsy verkkoon pystyy lausumaan mielipiteensä julkisesti. Tästä huolimatta teknologia ei kuitenkaan takaa, että jokaista vastaavasti kuunneltaisiin. Todellisuudessa teknologiset ominaisuudet ja sosiaalinen eriarvoisuus johtavat siihen, että verkossa mielipiteiden tasa-arvo on vain illuusio.

Matthew Hindman tutki kirjassaan "*The Myth of Digital Democracy*" yhdysvaltalaisia poliittisia blogeja ja arvioi niiden teknologisista ominaisuuksista johtuvia tekijöitä, jonka takia verkon demokratisoiva vaikutus poliittisessa mielessä kirjan otsikon mukaisesti olisi myytti. Hindman (2009: 16-18) lähtee väitteestä, jonka mukaan internetin oletetaan usein antavan ääni kansalaiselle ja hän voi kertoa mielipiteensä yleisölle, jonka koko on potentiaalisesti lähes rajaton. Varsinkin bloggaamisen uskotaan liittyvän kuvatuunlainen voimaannuttava vaikutus. Hindmanin mielestä kuitenkin "kuka saa puhua" ja "ketä kuunnellaan" ovat kaksi eri kysymystä. Internetissä näiden kysymysten välinen yhteys on pienempi kuin muilla poliittisen toiminnan alueilla. Internetissä kuka tahansa voi puhua, mutta on eri asia, kuuleeko puhetta kukaan. Internetissä lukijat eivät jakaudu tasaisesti, vaan pieni osa puhujista kerää leijonanosan lukijoista. Internetissä on olemassa hierarkioita, jotka estävät tasa-arvoisen puheen toteutumista. Linkitys, taloudellinen suurten yritysten dominointi sekä sosiaalinen eliitti muokkaavat internetin politiikan hierarkiaa.

Hindmanin mukaan (2009: 39) ymmärtääksemme miten internet muuttaa poliittista kenttää, pitää tarkkailla hyperlinkitystä eräänlaisena poliittisena toimintana. Samalla on tärkeä arvioida uudelleen joitakin oletuksia internetin avoimuudesta. Internetin arkkitehtuuri koostuu kolmesta tasosta: hardware-, ohjelmistokoodi- sekä sisältötasoista. Hindmanin mukaan arkkitehtuurin määritelmään on lisättävä vielä yksi taso. Koska hakukoneet ovat niin suuri osa internetin liikenteestä ja ne tarjoavat välineet, jolla sisältöä seulotaan, on arkkitehtuuriin lisättävä myös hakutaso. Hakutason toiminnalla on valtava merkitys internetin käytössä, vaikka se ei varsinaisesti muuta sisältöä. (Hindman 2009: 40)

Hindman tarkasteli internetin infrastruktuuria niiltä osin, jotka rajoittavat kansalaisten valintoja ja lopulta sisältöä, jonka kansalaiset näkevät. Hindmanin mukaan tärkein seikka internetin infrastruktuurissa² ei ole kansalaisten itsensä tietoisesti määrittämä. Internetin infrastruktuurissa linkkirakenne on kriittisin tekijä, sillä se määrittää kansalaisten näkyville tulevan sisällön. Hakukoneet määrittelevät sisällön aseman niihin

---

² Hindman viittaa infrastruktuurilla suuremman rakenteen, arkkitehtuurin, sisällä toimivaan osaan

kohdistuneiden linkitysten määrän perusteella. Linkitys keskittää hakutulokset harvoille sivustoille, jotka lopulta keräävät suurimmat kävijämäärät. Kaikki internetin sivustot eivät siis ole tasa-arvoisia. Tämä arkkitehtuurin piirre johtaa lopulta siihen, että käyttäjien löytämien ja käyttämien sivujen määrä on selvästi pienempi kuin voisi pelkästään teknologisten mahdollisuuksien perusteella olettaa. (Hindman 2009: 14) Ongelmaan vaikuttaa myös se, että hakukoneiden käyttö on pinnallista, eivätkä kansalaiset osaa käyttää hakukoneita kunnolla. Kansalaiset käyttävät yksinkertaisia hakusanoja, ja valitsevat tuloksista vain muutamat ensimmäiset. Näin ollen suuri osa poliittisista sivustoista jää hakukoneiden pinnallisen käytön seurauksena näkymättömiin. (Hindman 2009: 131)

Hakutason linkitystä tutkimalla Hindman selvitti, että internetin julkisuus ei ole kovin laaja. Internetiä ei dominoi sen "pitkä häntä", eikä poliittisessa keskustelussa ole juurikaan kohtuullisen paljon luettuja, keskisuuria lähteitä. "Pitkä häntä" (Long tail) –ilmiöllä tarkoitetaan Chris Andersonin lanseeraamaa vaikutusvaltaista näkemystä siitä, että internetin verkottunut luonne mahdollistaa pienten täsmämarkkinoiden (niche market) löytymisen ja tavoittamisen niin, että pienemmän volyymin tuotteiden myynnistä tulee kannattavaa. Koska internetissä on matalat kustannukset yrityksen aloittamiseksi, suosii internet alustana "pitkää häntää".

"Pitkä häntä" on alun perin internetin markkinointipotentiaaliin liitetty ilmiö, mutta se on yhdistetty myös mielipiteen ilmaisuun ja julkisuuteen siten, että myös valtavirrasta poikkeavat mielipiteet ja sivustot hyötyvät "pitkästä hännästä" ja löytävät oman yleisönsä. Varsinkin blogien on oletettu hyötyvän "pitkän hännän" mukanaan tuomista yleisöistä, jotka eivät ennen internetiä olleet samalla lailla tavoitettavissa. Myös blogin aloittamisen ja ylläpidon matalien kustannusten seurauksena yleisöä on "pitkän hännän" seurauksena helpompi löytää. (Lister ym. 2009: 197-199) Tähän liittyy osittain myös oletus vanhojen portinvartijoiden merkityksen vähenemisestä internetin myötä. Internetin katsotaan olevan rakenteeltaan avoin, ja matala julkaisukynnys hyödyttäisi marginaalisten ja pienten poliittisten toimijoiden etuja. Internetin arkkitehtuuri kertoo

toki paljon sen mahdollisuuksista, mutta sen avoimuus riippuu täysin sen kapeimman kohdan koosta. (Hindman 2009: 14)

Hindmanin (2009: 40-43) mukaan "pitkä häntä" ilmiö ei ole todellinen, vaan internetin rakenne seuraa potenssilakia³. Internetissä pieni osa sivuista kerää suurimman osan linkityksistä ja vastaavasti linkitetyimmät sivut keräävät suurimman osan liikenteestä. Tämä pätee myös poliittisiin sivuihin. Linkitys siis määrää, kuinka ihmiset lopulta löytävät sivustoja. Hakukoneet listaavat hakutuloksensa linkitysten perusteella (page rank) ja linkitykset ovatkin ratkaisevin tekijä sivun näkyvyyden kannalta. Linkitystä voisi siis verrata kilpailuun, jossa eniten linkkejä kerännyt saa palkinnoksi näkyvimmän paikan palkintopallilla. Linkityksen perusteella tehdyt hakutulokset ruokkivat itseään, suosittu sivusto keräävät entistä enemmän linkityksiä kun taas vähemmän suositut vaipuvat linkityksen vähyden seurauksena unholaan. Verkon arkkitehtuuri suosii "voittajat vievät kaiken" –mallia.

Verkon avoimuuteen liittyy usein käsitys siitä, että internetissä markkinoille pääsyn kustannukset ovat matalat. Tämä käsitys on Hindmanin mielestä osaltaan kuitenkin virheellinen. Verkossa julkaiseminen on edullista, mutta sisällön tuottaminen ei ole sen edullisempaa kuin verkon ulkopuolellakaan. Verkkoon liittyvät samat omistuksen keskittämisen paineet ovat samanlaisia kuten verkon ulkopuolella. Verkon linkityshierarkiasta seuraavan liikenteen keskittymisen vuoksi keskisuuret toimijat ovat suurimpia kärsijöitä. Suuret yleisöt keskittyvät suurimmille sivustoille entistä enemmän samalla kuin pienet ja merkityksettömät (pitkä häntä) sivustot fragmentoituvat entisestään. Nämä kaksi ääripäätä eriytyvät toisistaan ja keskitason toimijat alkavat kadota välistä. Tätä ilmiötä Hindman kutsuu nimellä "missing middle". (Hindman 2009: 83-100). Koska "missing middle" –ilmiö liittyy lähes kaikkeen internetin sisältöön, pätee se myös poliittisiin sisältöihin. Yleisöt keskittyvät vaikutusvaltaisimmille sivustoille, eikä keskitason sivustot saa lukijoita tarpeeksi, jotta niillä voisi olettaa olevan poliittista merkitystä. (Hindman 2009: 135). "Missing middle" –ilmiötä tukee

---

³ Hindman käyttää potenssilaista nimitystä "power law". Suomenkielessä ei ilmeisesti ole vakiintunutta nimitystä tälle ilmiölle, vaan potenssilaki-termin lisäksi käytetään myös nimitystä 80/20-laki, ja Paretton periaate.

internetin palveluiden taipumus suosia luonnollisia monopoleja. Luonnollinen monopoli on tilanne, jossa taloudellisesti tehokkain tila saavutetaan yhdellä ainoalla tuottajalla. Palveluissa, joissa ihmisten välinen verkottuminen on oleellista, on palveluiden hyödyllisyys sidoksissa muihin käyttäjiin. Esimerkiksi sosiaaliset mediat ovat taipuvaisia luonnollisiin monopoleihin, koska palvelun hyödyllisyys yksilölle muodostuu sen kautta, kuinka monta tuttavaa sen avulla voidaan tavoittaa. Käyttäjät keskittyvät samoihin palveluihin. Käyttäjien haaliminen uuteen palveluun on kallista, ja pääsy markkinoille on kaikkea muuta kuin helppoa. (Rodrigues 2010: 244-245). Internetin teknologia ei pysty poistamaan sisällöntuotantoon liittyviä kustannuksia; tuotannon kalleus edistää tuotannon keskittymistä, ja hankaloittaa uusien toimijoiden pääsyä markkinoille.

Hindman (2009: 55-56) lanseeraa uuden termin "googlearchy" tai "googlearkia", jossa eniten linkitetyt sivustot määräävät. Ensinnäkin, googlearkiassa sivustolle johtavien linkkien määrä on tärkein sivuston näkyvyyttä määrittävä tekijä. Toiseksi, "voittajat vievät kaiken" –rakenteet ovat dominoivia. Pieni osa kunkin aihealueen ympärille keskittyneistä sivustoista (niche) kerää valtaosan linkeistä ja liikenteestä. Kolmanneksi, googlearkian riippuvuus linkeistä ruokkii itse itseään. Eniten linkitetyt sivustot saavat lisää linkityksiä ja lukijoita, joka johtaa suurempiin tuloihin ja resursseihin parantaa sivustoa. Linkitykseen perustuvat hakukoneet ovat luonteeltaan perustavan epätasa-arvoisia hakutuloksissaan. "Googlearkian" näkyy myös haitallisessa verkkoviestinnässä, jota käsitellään myöhemmässä kappaleessa.

4.4 Sananvapaus internetissä demokraattisen päätöksentekoprosessin turvaajana?

Internetin ja sananvapauden suhde sen ensimmäisen funktion kannalta ei ole yksinkertainen. Verkon demokratisoiva vaikutus ei ilmene sen perinteisten mittapuiden, kuten julkisuuden käsitteen, avulla selväpiirteisesti. Internetin demokratisoiva vaikutus voi näyttäytyä jopa myyttinä, jolle ei löydy selviä todisteita.

Toiveita internetin demokratisoivasta vaikutuksista ja toteutumisesta on leimannut hyvinkin liberaaliin ajatusmaailmaan sopiva pohjavire. Kuitenkin tutkimuksissa internetin demokratisoivasta vaikutuksesta on huomattu, että teknologinen determinismi ei kerro todellisesta tilanteesta kovinkaan tarkasti. Liberalismin ihanteet eivät toteudu pelkästään internetin teknologisten ominaisuuksien avulla, vaan päinvastoin, ne jopa haittaavat niiden toteutumista. Yksilön sananvapaus jää teknologian rajoitusten vuoksi vain oikeudeksi puhua, ilman että kukaan välttämättä kuuntelee. Verkon avoin luonne ei myöskään poista epätasa-arvoisuutta käyttäjien väliltä. Teknologian avoimuus mahdollistaa vapaan puheen lisäksi sen, että ne, jotka osaavat hyödyntää mediaa ja joilta löytyy pääomaa tehdä niin, ovat etulyönti asemassa. Yhteiskunnallisesti merkittävä sisältö on siis pääosin eliitin hallussa. Tasa-arvo ei synny teknologisten ominaisuuksien kautta.

Jotta sananvapaus toimisi internetissä sen ensimmäisen funktion mukaisesti, edellyttää se, että viestintä on julkista. Teknisellä tasolla internet on hyvin julkinen, mutta osallistuminen ja mielipiteen ilmaisu lähtee tiukasti yksityisyyden piirin sisältä. Tärkeää ei ole yhteinen asioiden edistäminen, vaan minuudesta lähtevä ilmaisu. Perinteisessä julkisuuden ideaalissa julkisuus pohjautui yksityisyyden alueen kokemuksiin, mutta internetissä yksityisyys ei ole samoin rakentunut kuin Habermasin porvarillisen julkisuuden aikana. Yksityisyyttä määrittää yksilön rooli kuluttajana ja oikeus omaan autonomiaan. Yksityisyyden kokemukset eivät ole sitoutuneet muiden yksilöiden intresseihin, vaan lähtökohtana ja toiminnan ehtona on minuus ensin ja vasta toisena yhteinen hyvä. Pelkästään teknologian mahdollistama julkinen ilmaisu ei tee siitä yhteisöllisesti motivoitunutta. Yksityisyyden alueen korostumisessa viestinnässä ei ole sinänsä mitään ristiriitaa sananvapauden toisen funktion kanssa, mutta ensimmäisen funktion kannalta yksityisyyden ensiarvoisuus ei ole yhteensopiva.

Margolis ja Resnick (2000: 211) huomauttavat, että vaikka internetin demokratisoiva vaikutus on vähäinen ja yliarvioitu, on internetillä kuitenkin huomattava potentiaali sananvapauden leviämisen kannalta. Maissa, joissa hallinto rajoittaa sananvapautta ja kansalaisten pääsyä tietoon, on verkko tuonut kansalaisille kanavan sananvapauden

käyttöön rajoitteista huolimatta. Verkolla on siis potentiaalisesti demokratisoiva vaikutus paikoissa, joissa demokratiaa ei ole. Tästä hyvänä esimerkkinä Egyptin vallankumous, jossa verkkoa käytettiin kiertämään sanan- ja ilmaisunvapauden rajoituksia (Newsweek 2011). Verkon demokratisoiva voima ei tunnu voimakkaana maissa joissa demokratia ja kansalaisten sananvapaus on jo ennestään turvattu. Verkolla voi kuitenkin olla sananvapauden ensimmäistä funktiota voimistavaa vaikutusta maissa, joissa sananvapaus ei ole vielä turvattu.

Kuitenkaan kaikki tutkijat eivät ole yhtä optimistisia internetin sananvapautta edistävän voiman suhteen epädemokraattisissa maissa. Pinter ja Oblak (2006: 102) viittaavat Fungin vuonna 2002 kiinalaisista Hong Kongissa sijaitsevista keskustelupalstoista tekemään tutkimukseen, jossa todettiin, että internetin demokratisoiva vaikutus ei pysty haastamaan vallitsevia poliittisia rakenteita. Verkkoaktivismilla on vaikea kuvitella olevan todellisia seurauksia, jos aktivismi ei saa jatkoa verkon ulkopuolella. Verkossa on helppo liittyä Facebook-ryhmiin ja tuntea osallistuvansa yhteisiin asioihin antamatta mitään todellista panosta asioiden parantamiseksi. Tällaista internetajan "hyvän olon aktivismia" Evgeny Morozov (2009) kuvaa huvittavasti ja osuvasti englanninkielisellä termillä "slactivism".

5 ANONYMITEETTI JA SANANVAPAUS

Anonymiteetin sanakirjamerkitys tarkoittaa henkilöä, joka ei ilmaise nimeään (MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0 2004). Viestinnässä anonymiteetti tarkoittaa sitä, että viestin lähettäjä tai alkuperä on vastaanottavalle yleisölle tuntematon. Anonymiteetti viestinnässä voidaan saavuttaa esimerkiksi käyttämällä fiktiivistä identiteettiä, pseudonyymiä (Scott 2004: 128-129).

Anonyymi mielipiteen ilmaisu on nähty oleellisena demokratian toteutumisen kannalta. Liberaalin sananvapauden keskeinen ajatus mielipiteiden markkinapaikasta edellyttää myös poikkeavien mielipiteiden esille tuloa. Valtavirrasta poikkeavien mielipiteiden esittäminen helpottuu, kun yksilön ei tarvitse uhrata yksityisyyttään esittäessään mielipiteitä, joista saattaisi koitua hänelle sosiaalista haittaa. Anonymiteetin voidaan katsoa kuuluvan keskeisenä osana yksilön sananvapauteen. (Stein 2003: 191-193). Anonyymien sananvapauden oikeutuksen perustelut samaistuvat näin ollen vahvasti sananvapauden ensimmäiseen funktioon, demokraattisen päätöksentekoprosessin turvaamiseen. Anonyymi puhe voidaan jakaa kahteen kategoriaan: poliittisesti motivoituneeseen ja ei-poliittisesti motivoituneeseen. Poliittisesti motivoitunut anonyymi puhe nähdään kuitenkin demokratian toteutumisen kannalta keskeisempänä ja siten siihen puutuminen on sananvapauden kannalta ongelmallista (Fromkin 1999: 117-118).

Anonyymi ilmaisu ei ole kuitenkaan ongelmaton. Oikeus anonyymiin ilmaisuun mahdollistaa myös anonymiteetin väärinkäytön. Anonymiteetti suojaa poikkeavien mielipiteiden esittäjiä, mutta myös henkilöitä, jotka suojaavat itsensä anonymiteetin taakse esittäessään loukkaamis- ja vahingontuottamistarkoituksellista ilmaisua. Anonyymien ilmaisun hyväksymisen voidaan katsoa myös heikentävän julkisen keskustelun tasoa. Anonyymit puhujat eivät ole tilivelvollisia mielipiteistään, eikä heidän mielipiteitään voida pitää luotettavina. Anonyymien ilmaisun salliminen ja käyttö voi kannustaa muitakin julkiseen keskusteluun osallistuvia suojautumaan anonymiteetin

taakse. Anonymiteetin laajamittaisesta käytöstä voi seurata noidankehä, joka vie julkiselta keskustelulta uskottavuuden ja luotettavuuden. (Stein 2003: 193-194). Froomkin esittää, että anonymiteetti tekee pahimmillaan viestinnän osapuolista toisilleen tuntemattomia ja tuntemattomiin ihmisiin on vaikea luottaa. Luottamuksen puute yksilöitä kohtaan voi johtaa epämieluisiin toimiin anonymiteetista johtuvien haittojen minimoimiseksi. Esimerkkinä tällaisista toimista voidaan mainita, työntekijöiden valvonta, huume-testit, luottokelpoisuuden tarkastamiset ja kameravalvonta. (Froomkin 1999: 113)

Anonymiteetin on oletettu olevan samassa roolissa kaikissa medioissa, vaikka anonymiteetti näyttäytyy ja käyttäytyy jokaisessa mediassa omalla uniikilla tavallaan. (Levmore 2010: 61). Sanomalehdet eivät julkaise säännöllisesti anonyymejä kirjoituksia, eivätkä sanomalehdet siten toimi herjaavia tekstejä tuottavien henkilöiden suosikkijulkaisukanavina. Anonymiteetin asema sanomalehdissä liittyy lähinnä lähdesuojaan, joka estää viranomaisia saamasta selville, kuka on antanut toimittajalle tai tiedotusvälineelle tietoja. Anonymiteetti lehdistössä samaistuu siis yleisölle tuntemattoman lähteen ja toimittajan väliseen luottamukseen. Vaikka lähde on yleisölle tuntematon, voi hän luottaa toimittajan luottamuksellisuuteen. Toimittaja siis säilyttää lähteen anonymiteetin. Sanomalehdet eivät voi mm. kustannussyistä julkaista kaikkea lukijamateriaalia, ja lain mukaisesti sanomalehdet ovat vastuussa lehdessä julkaistusta loukkaavasta materiaalista. Sanomalehdet toimivat eräällä tavalla haitallista materiaalia suodattavana välikätenä, eivätkä näin ollen edellytä sisällön laillista sääntelyä. (Levmore 2010: 56, Scott 2004: 128)

Scott (2004: 129) erittelee muutamia anonymiteetin eri ulottuvuuksia. Fyysinen (visuaalinen) anonymiteetti toteutuu, kun vastaanottaja ei voi havaita viestin lausujan fyysistä olemusta. Diskursiivinen (hajanainen) anonymiteetti tarkoittaa viestintätilannetta, jossa viestejä ei voida kohdentaa varmasti mihinkään yksittäiseen lähteeseen. Diskursiivinen anonymiteetti liittyykin suoraan verbaaliseen viestintään. Scott erottaa anonymiteetistä vielä kaksi puolta, itse-anonymiteetti (self-anonymity) ja toiseus-anonymiteetti (other-anonymity). Self-anonymity tarkoittaa viestin lähettäjän

anonymiteettiä ja other-anonymityn käsite kuvaa tunnetta, jonka vastaanottaja kokee vastaanottaessaan viestin tuntemattomalta lähteeltä.

5.1 Anonymiteetti ja verkko

Internet on väline, joka antaa käyttäjälleen mahdollisuuden anonymiteettiin. Verkkoviestinnässä anonymiteetti tarkoittaa toisaalta mahdollisuutta anonyymiin mielipiteenilmaisuuksiin sekä toisaalta myös mahdollisuutta käyttää internetin palveluita ilman, että ulkopuoliset pystyvät tarkkailemaan missä käyttäjä on vierailut (Featherly 2003: 11). Anonyymien verkkoviestinnän on uskottu mahdollistavan oman "verkkopersonan" luomisen, joka voi voimaantua varsinkin yhteiskunnassa syrjintää kohtaavat yksilöt ja yhteisöt (Scott 2004: 132). Koska tosielämän identiteetit eivät enää ole rajoitteena osallistumiselle, on toivottu, että anonymiteetin suoja internetissä lisää vapaata tiedonvälitystä ja samalla lisää valistunutta ajatustenvaihtoa (Papacharissi 2004: 267). Internetin anonymiteetin on siis toivottu edistävän sananvapauden ensimmäisen funktion toteutumista. Fromkin huomauttaa kuitenkin, että vaikka anonymiteetin suoja eittämättä voi lisätä verkkoviestinnän määrää, ei se välttämättä johda parannuksiin viestinnän sisältöjen laadussa. (Fromkin 1999: 115).

Johnson näkee verkossa tapahtuvan ja verkon ulkopuolisen anonymiteetin lähtökohdiltaan erilaisena. Verkon ulkopuolella anonymiteetin saavuttaminen vaati yksilöltä ponnisteluja, kun taas verkossa anonymiteetti on viestintätilanteessa läsnä lähes luontaisesti. Verkossa viestintä ei ole kasvokkaista, jolloin se on luonteeltaan lähtökohtaisesti anonyymisempää. (Johnson 1997: 62). Analogisiin medioihin verrattuna internetissä anonyymi viestintä on huomattavasti helpompaa, sillä internetissä on mahdollista julkaista sisältöä ilman sisältöä suodattavia välikäsiä. Yksilön anonyymien ilmaisun julkaisu ei ole toimituksen harkinnassa, vaan yksilö voi vapaasti julkaista haluamaansa sisältöä anonyymisti. Yksilö voi turvautua anonymiteettinsä suojaamiseksi teknisiin sovelluksiin, joiden avulla yksilö voi liikkua jälkiä jättämättä ja lisätä sisältöä niin, ettei viestin alkuperää voida selvittää.

Anonymiteetti verkossa on luonteeltaan poikkeavaa muista anonymiteetin ilmentymistä. Anonyymi verkossa on liukuva käsite, jonka toisessa ääripäässä on täydellinen tunnistettavuus ja toisessa täydellinen anonymiteetti. Verkon käyttäjien anonymiteetin taso sijaitsee usein näiden ääripäiden välissä (self-anonymity). Anonymiteetti verkossa ei siis ole "joko tai" -kysymys. Verkkoviestinnän anonymiteetin taso riippuu yllä mainitun lisäksi myös viestijöiden käsityksestä anonymiteetin luonteesta (other-anonymity). Lisäksi verkossa anonyymi viestintä tavoittaa potentiaalisesti suuremman yleisön, ja on näin ollen myös potentiaalisesti vaikutusvaltaisempaa kuin rivikansalaisen anonyymi viestintä verkon ulkopuolella. Vaikutusvalta ei välttämättä liity suoraan yhteiskunnalliseen merkitykseen, vaan julkisen näkyvyyden ja viestinnän helppouden suhteeseen. Anonyymien viestinnän vaikutusvalta verkossa korostuu varsinkin haittapuheen kannalta. Tätä seikkaa käsitellään seuraavassa alaluvussa (Scott 2004: 129-130)

Verkkopuhe on luonteeltaan ja näkyvyydeltään julkista. Internetiin lähetetty tieto on pysyvää ja näkyvää. Anonyymi ilmaisu sen sijaan on luonteeltaan sekä yksityistä, että julkista. Kuten Kuronen asian ilmaisi, internetissä mielipiteenilmaisun johdosta ei välttämättä tarvitse luopua yksityisyydensuojastaan julkisen puheoikeuden kustannuksella. Internetissä puhe näkyy, mutta puhuja jää piiloon. Sananvapauden ensimmäisen funktion kannalta tämä seikka on hankala, sillä demokraattisen päätöksentekoprosessin turvaaminen on luonteeltaan julkista toimintaa. Osallistuminen julkisuuteen edellyttää näkyvyyttä. Anonymiteetin myötä yksilö voi paljastaa yksityisiä ajatuksiaan niin, että niissä näkyy Goffmanin (kts. Wolfe 1997: 182-184) yksityisyyden mukaista regressiivisyyttä. Anonyymien viestijän ei tarvitse suojata julkisuuskuvansa, ja hän voi sanoa mitä todella ajattelee, oli se miten loukkaavaa tahansa. Anonyymiteetin suojan takaa ei tarvitse olla huomaavainen, sillä sosiaalinen haitta karkeasta puheesta on mitätön. Poliittisessa keskustelussa anonymiteetin avulla Goffmanin regressiivisestä yksityisyydestä kumpuavalla ilmaisulla ei juuri deliberatiivisen demokratian puitteissa ole sijaa.

Sananvapauden ensimmäisen funktion kannalta verkon anonymiteettiin liittyy osittain jo internetin julkisuutta käsittelevässä luvussa käsiteltyjä seikkoja. Demokratian edistämisen kannalta internetin anonymiteettiin liittyvät samat ongelmat kuin sen ulkopuolellakin; anonyymiä keskustelua ei voida pitää luotettavana, koska puhujat eivät ole vastuussa mielipiteistään, eikä puhujan identiteettiä voida varmistaa viestin todenperäisyyden arvioimiseksi. Käyttäjien välinen anonymiteetti luo keskustelussa näennäisen tasa-arvon puhujien välille (other-anonymity), mutta kuten Froomkin esitti, ei tuntemattomiin ihmisiin ole helppo luottaa. Julkisuuden ideaalit eivät siis asetu hyvin linjaan verkkokeskustelujen anonymiteetin kanssa.

Jos verkkoa ajatellaan sananvapauden ensimmäisen funktion kannalta tietolähteenä, voidaan internetin anonymiteettiä pitää sen kannalta hyvänä seikkana. Yksilö voi etsiä anonyymisti tietoa, jota hän ei jostain syystä pystyisi hankkimaan ilman sosiaalista haittaa. Voidaan kuitenkin väittää, että internetin anonymiteetin suojaa käytetään enimmäkseen pornografian hankkimiseen kuin poliittisen materiaalin hankintaan. Internetin tarjoama suuri yksityisyyden suoja osittain selittää sen, miksi pornografinen materiaali muodostaa suuren osan kaikesta internetin liikenteestä.

Anonyymiin ilmaisuun etuna on pidetty sen tarjoamaa suojaa henkilöille, jotka tuovat julkisuuteen yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa, jonka kertominen saattaa olla henkilölle vaarallista. Voidaan väittää, että ennen internetin aikaa tällaisilla "pilliinpuhaltajilla" oli enemmän painoarvoa, koska anonyymi ilmaisu ei ollut niin tavanomaista. Nyt internet on täynnä anonyymeja "pilliinpuhaltajia", joiden puheiden todenperäisyyttä ei voida mitenkään arvioida. Anonyymisti esitetty arkaluontoinen tieto, jolla saattaisi olla yhteiskunnallista merkitystä hukkuu internetin anonymiteetin suohon. Ennen internetiä, jolloin kansalaiset käyttivät sananvapauttaan lähinnä edustuksellisesti median kautta, toimivat mediat välikäsinä "pilliinpuhaltajille". Vaikka internet tarjoaa teoriassa rajattoman yleisön tiedonvälitykselle, rajoittavat verkon "pilliinpuhaltajia" sanat ongelmat, joita esittelin internetin teknologisia rajoituksia sananvapaudelle käsittelevässä luvussa. Verkossa pilliin voi helposti puhalttaa, mutta pillin ääntä kuulevat vain harvat. Ehkä tästä syystä internetin anonyymissä "pilliinpuhaltamisessa" on palattu

välikäsiin, joilla on mahdollisuus tuoda arkaluontoiset asiat esiin suuremmalle yleisölle. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta välikädestä on Wikileaks.

Sananvapauden toisen funktion kannalta internetin anonymiteetti korostuu eri tavalla. Kaikilla mielipiteillä tai puheella ei ole yhteiskunnallista merkitystä, mutta anonymiteetti helpottaa niiden esittämistä julkisesti. Yksilö voi anonyymisti esimerkiksi osallistua keskusteluun henkilökohtaisen elämänsä ongelmista internetissä, ilman että hänet voidaan tunnistaa verkon ulkopuolella. Ihminen voi piilottamalla oman identiteettinsä voimaantua ja keskustella tai ottaa selvää asioista, jotka olisivat hankalia käsitellä omana itsenään. Vapaan itseilmaisun kannalta internetin anonymiteetti voi olla hyvinkin positiivinen asia.

Kuitenkin anonyymi itseilmaisu internetissä voi olla ongelmallista, sillä se mahdollistaa niin helposti sananvapauden väärinkäytön. Seuraavassa esitetään anonyymiin ilmaisuun liittyviä ongelmia ja niiden suhdetta sananvapauteen ja sen rajoituksiin.

5.2 Anonymiteetti ja haitallinen verkkopuhe

Verkkoviestintä on lisännyt ihmisten mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja esittää näkemyksiään potentiaalisesti rajattomalle yleisölle. Rajattomilla mahdollisuuksilla on kuitenkin varjopuolensa. Verkko tarjoaa valtavalle joukolle ihmisiä kanavan itseilmaisuun, mutta samalla se mahdollistaa sananvapauden käytön haitantekotarkoituksessa laajemmin ja helpommin kuin koskaan aikaisemmin. (Deigh 2010: 195). Vaikka anonyymi verkkoviestintä kärsii anonymiteetin tuomista uskottavuusongelmista, voidaan sillä todeta olevan haitallisia vaikutuksia. Herjauksia ja valheellista tietoa verkosta lukeva henkilö voi uskoa, että ei voi olla "savua ilman tulta". Vaikka anonyymeilla herjaavilla viesteillä ei välttämättä ole uskottavuutta tai edes todenperäisyyttä, niistä voi joka tapauksessa koitua herjausten uhreille selviä sosiaalisia haittoja. (Froomkin 1999: 114). Verkkokiusaajat ja -herjaajat voivat julkaista puheensa

verkossa yleisölle, joka ei pysty saamaan relevanttia tietoa sen enempää herjausten julkaisijasta kuin kohteestakaan (Leiter 2010: 161).

Anonyymi nettikiusaaminen on todellinen ongelma. Se on jokapäiväistä esimerkiksi koulumaailmassa, jossa siitä on tullut yleinen oppilaiden ja opettajien häirinnän muoto. Suomalaisista 13–16-vuotiaista nuorista 5 prosenttia on joutunut nettikiusaamisen kohteeksi. OAJ:n keväällä teettämän tutkimuksen mukaan opettajista 13 prosenttia on ollut nettikiusattuna. (Opettaja.fi 2010). Samanlaisia tuloksia on saanut myös Mannerheimin lastensuojeluliitto, jonka mukaan joka kymmenes suomalainen oppilas on kohdannut nettikiusaamista. Kiusaamiseen on erityisen vaikea puuttua, sillä anonyymiteetti tarjoaa niin helpon suojan. (Taloussanomat 2011)

Internet ei ole ensimmäinen viestintäväline, joka on mahdollistanut anonyymien sekä loukkaavan viestinnän. Levmore (2010: 51-53) vertaa internetiä herjaavaan seinäkirjoitteluun, joka on myös anonyymiä. Internetin erilaiset sivustot, kuten Facebook, tarjoavat virtuaalisen seinän jolle voi kirjoittaa herjaavia kommentteja. Loukkaava anonyymi viestintä voi potentiaalisesti olla tietoa, jolla on sosiaalista arvoa. Esimerkiksi "Herra X on varas" -kirjoitus voi olla totta tai ei, mutta se joka tapauksessa varoittaa muita olemaan varuillaan kun he ovat tekemisissä Herra X:n kanssa. Siinä missä oikea seinäkirjoitus kuitenkin törmää jossain vaiheessa rajoitukseen näkyvyydessään, tarjoaa internet ylivertaisen välineen henkilölle, joka haluaa levittää herjaavaa materiaalia. Seinäkirjoittajan täytyy toimia varovasti kiinnijäämisen pelossa, kun taas verkossa kiinnijäämisen pelko on pieni. Verkossa herjaaja voi toimia rauhassa ajan kanssa, kun taas seinäkirjoittelijan pitää toimia nopeasti ja huomaamattomasti. Seinäkirjoittajaa voidaan myös kiinni jäädessään rankaista ilkeillä, internetissä ei ole pelkoa vandalismissyöksistä. Anonyymiteetti suojaa verkossa herjaajaa lakitoimia vastaan, sekä poistaa omakohtaisen sosiaalisen häväistyksen riskin. Verkossa puhe on äärimmäisen näkyvää, mutta puhuja voi halutessaan säilyttää yksityisyytensä.

Loukkaavan materiaalin suodatuksessa ja poistossa ratkaisevia ovat välikädet, joiden harteille tehtävä asettuu. Välikätenä voi esimerkiksi toimia talonmies, jonka vastuulla

olevaan seinään herjaukset on kirjoitettu tai sanomalehden toimitus, joka jättää herjaukset julkaisematta. Välikäsi voi toimia eri tavoin. Välikäsi voi poistaa loukkaavan materiaalin välttääkseen käräjöintiä. Välikäsi voi toimia ennakoivasti ja estää loukkaavan materiaalin julkaisun etukäteen. Tällöin välikäsi voi kuitenkin saada osakseen sensuurisyytöksiä. Välikäsi voi etäännyttää itsensä toiminnasta, joka sen tarjoamassa tilassa tapahtuu ja vedota siihen, että se vain tarjoaa tilan toiminnalle eikä ole vastuussa sisällöstä. Tällöin välikäsi toimii passiivisesti. Loukkaavaa tekstiä levittävä henkilö suosii passiivisia välikäsiä, jolloin internet tarjoaa hänelle erinomaisen paikan. (Levmore 2010: 54-55).

Internetin sananvapautta on Levmoren mielestä hyvä verrata puhujankorokkeelta tapahtuvaan puheeseen. Verrattuna internetiin, puhujakorokkeelta loukkaavan puheen pitämisessä seuraa puhujalle selvät sosiaaliset haitat, sillä puhuja on tunnistettavissa. Lisäksi puhujan yleisö rajautuu suhteellisen pieneksi, eivätkä potentiaaliset kuuntelijat pysty päättämään puheen aiheesta toisin kuin internetissä. Tässä mielessä voisi olettaa internetiin kohdistuvan enemmän sääntelyä kuin puhujan korokkeella seisovan henkilön puheisiin. Kuitenkin loukkaavaa julkista puhetta pitävän henkilön puhe keskeytetään todennäköisemmin kuin julkisella keskustelupalstalla haittapuhetta levittävä henkilö. (Levmore 2010: 56)

Mikä tahansa viestintäväline jonka käyttämiskulut sekä laillinen sääntely ovat vähäisiä synnyttää huonon signaali-kohinasuhteen⁴ ja suuri osa viestinnästä on laadultaan huonoa. Tällä perusteella internetsivustot, joita ei ylläpidon toimesta säännellä jäävät heikkotasoisiksi ja yleisön määrä alkaa laskea huonolaatuisen sisällön seurauksena. Ei siis ole yllättävää, että valtaosa kaupallisista sivustoista sääntelevät yleisön tuottamaa sisältöä, jottei huono signaali-kohinasuhde pilaa sivuston arvoa potentiaalisille asiakkaille. (Levmore 2010: 57). Jos yritys/yhteisö haluaa sallia anonyymin ilmaisun

---

⁴ Signaali-kohinasuhde on sähkötekniikkaan liittyvä käsite, jonka vertauskuvallinen käyttö on levinnyt muillekin elämän aloille. Sitä käytetään kuvaamaan halutun signaalin (esimerkiksi musiikin) erottuvuutta taustakohinasta. Kuvaannollisesti signaali-kohinasuhdetta käytetään myös kuvaamaan viestintäkanavien laatua; esimerkiksi keskustelufoorumien merkittävien viestien suhdetta sellaisiin viesteihin, joilla ei ole informaatioarvoa

sivuillaan, on se käytännössä pakotettu moderoimaan sisältöä minimoidakseen huonolaatuisen viestinnän negatiiviset vaikutukset. (Levmore 2010: 59)

5.3 Teknologia ja haitallinen verkkopuhe

Internetin teknologiassa ja arkkitehtuurissa sen hakutasolla on keskeinen merkitys. Sen rooli näkyy lähes kaikessa internetin käytössä, eikä sen osuus haitallisen verkkopuheen yhteydessä ole mitätön. Verkkopuhe ja -viestintä on hakukoneiden, kuten Googlen, toimintaperiaatteiden seurauksena (1) pysyvää, (2) irrallaan kontekstista ja (3) kaikkien saatavilla. (Leiter 2010: 155). Myös haitallinen verkkopuhe sisältää nämä ominaisuudet. Samat ominaisuudet tekevät verkon haitallisesta puheesta, jonka vaikutuksia ennen rajoittivat sosiaalinen piiri, paikka ja aika, luonteeltaan poikkeavaa. Kuitenkin haitallisen verkkopuheen sääntely on vähäistä.

Hakukoneet ovat keskeisiä haitallisen verkkopuheen merkityksen lisääjiä. Koska hakukoneiden hakutulokset perustuvat linkitysten määrään, voivat herjaukset, jotka on julkaistu vilkkailta sivustoilla näkyä hakujen kärkituloksina. Esimerkiksi jos vilkkaalle keskustelupalstalle on perustettu herjaava ketju ja otsikoitu se uhrin nimellä, näkyy se todennäköisesti hakukoneiden tulosten listan kärkipäässä. Linkityksiin perustuvat hakutulokset mahdollistavat myös niiden manipuloinnin. Lisäämällä linkkejä esimerkiksi toisten blogien kommentteihin, kiusaaja voi kasvattaa todennäköisyyttä jolla hänen herjauksensa näkyvät hakutuloksissa. (Leiter 2010: 162).

Kuten aiemmin huomasimme, hakukoneiden toimintaperiaate ei suosi yleisön löytämistä jos yksilö haluaa saada sanansa positiivisessa mielessä kuuluviin. Kuitenkin haitallista verkkopuhetta levittäväälle kiusaajalle hakukoneet tarjoavat erinomaisen "työvälineen". On osoitettu, että työnantajat tarkastavat usein työnhakijoiden tiedot verkossa hakemalla heidän tietojaan hakukoneista nimen perusteella. Samoin kuluttajat etsivät tietoa yrityksistä hakusanoilla, joissa on yrityksen tai työntekijän nimi (Pasquale 2010: 109). Hakukoneet antavat kiusantekijöille mahdollisuuden tehokkaaseen haitantekoon, eikä uhreilla ole juurikaan keinoja puolustautua. Leiter (2010: 165)

esittääkin, että hyökkäykset toisen arvovaltaa kohtaa ovat potentiaalisesti haitallisempia hakukoneiden myötä.

5.4 Anonyymi verkkopuhe ja sananvapauden perusfunktiot

Haitallisen verkkopuheen ja sananvapauden yhteyttä tarkastellessa on selvää, että anonyymi haitallinen verkkopuhe ei edistä sananvapauden ensimmäistä funktiota, demokraattisen päätöksentekoprosessin turvaamista. (Leiter 2010: 163). Haitallinen verkkopuhe ei Leiterin (2010: 165) mielestä edistä liberalismiin ajatusten mukaista "ajatusten markkinapaikkaa" ja totuuden löytymistä. Herjaukset ja valheelliset väittämät toisesta henkilöstä eivät Leiterin esittämän (2010: 165) Millin näkemysten tulkinnan mukaan edistä totuuden löytämistä, jos "ajatusten markkinapaikalla" ei ole esillä myös vastakkaisia väittämiä. Moraalisesti on siis väärin väittää, että herjauksilla olisi paikka "ajatusten markkinoilla" jos tavoitteena on totuuden löytäminen.

Jos haitallista verkkopuhetta tarkastellaan sananvapauden toisen funktion kannalta, johtuisi sen salliminen ja hyväksyminen siitä, että myös haitallinen verkkopuhe on yksilöiden autonomian piiriin kuuluvaa vapaata itseilmaisua. Leiterin (2010: 168) mukaan olisi kuitenkin tärkeää kysyä, mikä oikeastaan on arvokasta oikeudessa harjoittaa vapaata itseilmaisua (sananvapautta). Onko henkilökohtaisen autonomisen valinnan arvo *oikeudessa valita itsessään*, vai siinä, että tekee *viisaasti perustelun valinnan jolla on arvoa*? Samalla tavalla voidaan kysyä, onko haitallisen verkkopuheen arvo ja merkitys siinä, että yksilö voi autonomisesti ilmaista itseään, vai haittoissa, jotka puheesta seuraavat. Jos haitallinen verkkopuhe sallitaan vedoten yksilön oikeuteen ilmaista itseään vapaasti, on selvää, että siitä sananvapaudesta seuraa myös haittoja puheen uhreille.

Haitallisen verkkopuheen uhreina voi olla niin julkisuuden henkilöitä kuin yksityisiäkin henkilöitä. Kuitenkin yksityisen henkilön on huomattavasti vaikeampi yrittää puuttua haitalliseen verkkopuheeseen kuin julkisuuden henkilön. Voidaan myös ajatella, että yksityishenkilöstä käyty haitallinen anonyymi verkkoviestintä ei edistä demokraattisia

arvoja eikä totuuden löytymistä "ajatusten markkinapaikalla" sitäkään vähää, mitä se saattaisi esimerkiksi poliitikon kohdalla edistää. (Leiter 2010: 169).

Näkemyksissä internetin sananvapaudesta ja sen rajoittamisessa ei Leiterin (2010: 172) mielestä oteta aina huomioon viestinnän sisältöjen laadullista eriarvoisuutta. Usein lähdetään oletuksesta, että kaikella ilmaisulla, huolimatta sen sisällöstä ja luonteesta, on arvoa. Hakukoneiden tulosten rajoittaminen ulkopuolisen tekijän toimesta nähdään sensuurina. On totta, että esimerkiksi Kiinan hallituksen Googlen sensurointi koskien Tiananmenin vuoden 1989 tapahtumia loukkaavat sananvapautta sen ensimmäisen funktion kannalta. On kuitenkin väärin verrata ja rinnastaa vastaava sensuuri toimiin, joilla haitallinen, matalatasoinen verkkopuhe voitaisiin kitkeä. Perinteiset mediat eivät toimi internetin tavoin suojan tarjoajina haitalliselle puheelle, eikä kukaan vaadi, että niiden tulisi julkaista herjaavia sisältöjä. Kuitenkin haitallisen verkkopuheen kitkeminen nähdään usein pyrkimyksen sensuuriin ja sananvapauden ihmisoikeudellisen aseman polkemisena. Sananvapauden ja haitallisen puheen välinen suhde tulee olemaan ongelmallinen sääntelyn kannalta (Margolis & Resnick 2000).

Internetin uutuudenviehätys ja sananvapauden sokea puolustaminen ovat suojelleet internetiä sääntelyltä tavalla, joka on käynyt kalliiksi loukkaavan verkkopuheen uhreille sekä mahdollisesti myös internetyrittäjille. (Levmore 2010: 51) Kyberliberalistinen asenne verkkopuheeseen asettaa yksilön oikeuden puheeseen sääntelyn edelle. Kyberliberalistiset näkemykset internetin sisällön sääntelyä kohtaan rajoittavat haitallisen verkkopuheeseen puuttumista. Liberalistisessa ajattelussa valtion tulee suojata sen yksilöitä, mutta tehdä se niin, että yksilön vapauksia ei rajoiteta. Sikäli haittapuheeseen puuttumisesta tulee kyberliberalistisessa ajattelussa ongelmallista, että sensuroimalla haitallista verkkopuhetta voidaan samalla vaikuttaa toisten yksilöiden oikeuteen puhua vapaasti. Kaikki viestintä on kyberliberalististen ajatuskulkujen mukaan helppo nähdä oikeutettuna, koska kaikilla on oikeus mielipiteeseensä, oli mielipide totuuden mukainen tai ei. Vaikka kyberliberalismi on luonteeltaan teknologisesti determinististä, ei se huomioi teknologiasta johtuvia tai sen korostamia mahdollisuuksia sananvapauden väärinkäyttöön. Verkkopuhe on äärimmäisen julkista,

pysyvää, irrallaan kontekstista ja kaikkien saatavilla. Koska samat tunnusmerkit pätevät haitalliseen verkkopuheeseen, on syytä harkita pitäisikö haitalliseen verkkopuheeseen puuttumiseen suhtautua muuten kuin yksilön itseilmaisuoikeuden rajoittamisena.

Anonymiteetti on kuitenkin oleellinen osa internetiä ja sillä on myös ehdottoman positiivisia ilmenemismuotoja. Siksi onkin hankala löytää ratkaisuja anonyymin haittapuheen kitkemiseen. Internetin teknologian ansiosta anonyymia haittapuhetta on helppo levittää jälkiä jättämättä. Tästä syystä välikäsien vastuuta sivustojen sisällöstä ollaan Suomessakin lisäämässä lain muodossa (Oikeusministeriö 2011). Lain mukaan sivuston ylläpitäjää kohtaan voidaan soveltaa kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevaa säännöstä tilanteissa, joissa henkilö pitää rasistista materiaalia saatavilla, vaikka ei ole sitä alun perin itse laatinutkaan. Välikäsien toimintaan on helpompi puuttua, mutta toisaalta vastuu viestistä siirtyy silloin kirjoittajalta julkaisijalle. Sinänsä välikäden asema olisi tällöin samankaltainen kuin esimerkiksi sanomalehdellä, joka on vastuussa lehdessä julkaistusta sisällöstä. Erona on kuitenkin se, että keskustelupalstojen viestejä harvoin tarkastetaan ennen julkaisemista ja viestit näkyvät samalla hetkellä julkisesti kuin ne on lähetettykin. Sanomalehdessä kaikki sisältö tarkastetaan ennen julkaisua, jollain lainvastaisen sisällön julkaisu on tietoinen valinta.

Internet on yksityishenkilöiden viestintävälineenä erityisasemassa, sillä haitalliseen puheeseen on hankala puuttua niin ideologisista kuin teknologisista syistä. Ideologisessa mielessä internetin sananvapauden sääntely on hankalaa, sillä kyberliberalistiset näkemykset verkon luonteesta yksilönvapauksien luvattuna maana saavat pyrkimykset puuttua haitalliseen verkkoviestintään näyttäytymään laajamittaisina sensuuri-aikeina. Teknologisessa mielessä puuttuminen sananvapauden väärinkäyttöön on vaikeaa, koska haittapuheen levittäjiä on vaikea, joskaan ei mahdotonta, jäljittää ja haittapuheen määrä on suuri. Teknologian mahdollisuudet helppoon viestintään näkyvät anonyymin haittapuheen määrän selvänä lisääntymisenä vanhoihin viestintäteknologioihin nähden.

6 DEMOKRATIAA, AUTONOMIAA VAI MOLEMPIA?

Tutkielman lähtökohtana oli sananvapauden kaksi perusfunktiota yhteiskunnassa. Toisaalta sillä turvataan demokraattinen päätöksentekoprosessi ja toisaalta yksilöiden autonomian piiriin kuuluva vapaa itseilmaisu (Kortteinen 1996: 32). Internetin teknologian myötä syntyviin mahdollisuuksiin varsinkin sananvapauden ensimmäisen perusfunktion kannalta on suhtauduttu ja suhtaudutaan edelleen toiveikkaasti. Internetin avoin teknologia herätti monenlaisia toiveita demokratian elpymisestä ja kansalaisten yhteiskunnallisesta voimaantumista. Internet antaa jokaiselle, joka verkkoon pääsee, tilaisuuden ilmaista mielipiteitään ja etsiä vapaasti tietoa liittyen yhteiskunnallisiin asioihin. Julkinen sananvapaus oli teknologian ansioista ensimmäistä kertaa kaikkien saatavilla ja käytettävissä. Tänä päivänä länsimaissa verkkoon pääsy ei ole enää eliitin etuoikeus, eikä pääsystä verkkoon ole väestöryhmien välillä suuria kuiluja.

Internetin avoimen teknologian mahdollisuuksista sananvapauden kannalta nousi esille vanhoja, liberalismista tuttuja näkemyksiä. Internetin teknologian toivottiin antavan jokaiselle kansalaiselle oma ääni, jota käyttämällä uusissa, avoimissa ja tasa-arvoisissa virtuaalisissa tiloissa syntyisi ajatusten markkinapaikka. Internetin teknologia on paitsi avointa, niin myös sääntelyn kannalta hankalaa. Liberaalien yksilönvapausajatuksen mukaan internetin myötä kansalainen ei ole enää riippuvainen virallisesta ja kaupallisen agendan tiedonvälityksestä, eikä yksilön liikkumista verkossa ei pysty ilman selviä sensuuritoimia rajoittamaan. Internetin käyttö onkin hyvin yksilöllisesti painottunutta, ja tämä seikka soveltuu hyvin yhteen liberaaleista näkemyksistä kummunneihin toiveisiin. Internetin sananvapaudelliset mahdollisuudet ja liberalismiin ihanteet eivät siis ole epätodennäköisiä petikumppaneita. Tässä tutkielmassa olen käyttänyt internetin ja liberalismiin liitosta nimitystä kyberliberalismi. Todellisuudessa tarkemmin tarkasteltuna, varsinkin sananvapauden ensimmäisen perusfunktion kannalta, internet ei näyttäyty enää niin liberaalina.

Eittämättä tärkeimpiä internetin liitettyjä liberaalista ajattelun pohjalta heränneitä toiveita oli Habermasin hahmottaman, kuitenkin jo nykypäivän yhteiskunnissa rappeutuneen, porvarillisen julkisuuden henkiinherääminen teknologian avulla. Kuten tässä tutkielmassa on käynyt ilmi, todellisuudessa internet ei ole pystynyt vastaamaan odotuksiin, joita sitä kohtaan julkisuuden uudelleen syntymisen kannalta toivottiin. Julkisuutta internetissä haittaavat osin jo vanhat tutut rakenteelliset tekijät, sekä myös sosiaaliset tekijät, jotka seisovat todellisen julkisuuden toteutumisen tiellä. Internetin julkisuudessa kaupallisuudella on liian läpitukenava rooli sekä yksilöiden että tilojen kannalta. Yksityiset henkilöt ovat julkisuudessa lähinnä kuluttajina ja yksityisyyden piiri on hyödykkeellistynyt niin, että siitä on tullut kauppatavaraa. Myös virtuaalisten tilojen luonne on yleensä ottaen liian kaupallistunut.

Verkkokeskusteluiden puitteissa syntyvän julkisuuden toteutumista haittaa myös käyttäjien välisen tasa-arvon puute. Keskusteluja dominoivat mielipidejohtajat ja rationaalisen deliberaation sijasta keskusteluissa korostuvat konfliktit. Viestinnässä internetille ominainen anonymiteetti tekee julkisuuden toteutumisen kannalta vuorovaikutuksesta epäluotettavaa. Keskustelun osallistujien on vaikea arvioida sisältöjen arvoa, koska tietoa puhujan identiteetistä ei ole. Anonymiteetti antaa myös helpon suojan valheellisen tai provosoivan sisällön levittäjille. Anonymiteetti heikentää keskustelun vastavuoroisuutta ja tavoitteellisuutta, koska viestijöiden on vaikea hahmottaa todellista suhdetta toisiinsa. Internetin julkisuudet ovat liian hajaantuneita ja mielipiteiden määrä on liian massiivinen kokonaiskuvan luomiseksi. Virtuaalituloissa tapahtuvat keskustelut eivät pysty toimimaan julkisuuden laitostumina samalla tavalla kuin Habermasin porvarillisen julkisuuden laitostumat. Papacharissin toteaman mukaisesti julkisuuden ideaaleihin voidaan internetissä päästä, mutta ihanteet toteutuvat liian sattumanvaraisesti ja ennakoimattomasti, jotta julkisuus voisi toimia sellaisena kuin Habermas sen hahmotteli; yksityisen alueen intressien välittäjänä julkiseen valtioon.

Teknologialla on myös ominaisuuksia, joita pinnan raaputtamisen jälkeen ei voi kuvata demokraattisiksi tai demokratisoiviksi. Käytännössä sananvapauden kannalta määräävin

ja rajoittavin teknologia on hakutaso, jonka linkitykseen perustava rakenne ei suosi rivikansalaista ja on Hindmanin esittämien tulosten pohjalta jopa epädemokraattinen. Äänensä saa kuuluviin yhteiskunnallinen eliitti sekä ne, joilla on mahdollisuus suuriin taloudellisiin panostuksiin näkyvyyden saamiseksi. Tavallinen kansalainen saa toki mahdollisuuden puhua, mutta linkitykseen perustuva arkkitehtuuri ei tee kansalaisen äänestä yhtään sen kuuluvampaa kuin se on verkon ulkopuolellakaan. Kaikki saavat puhua, mutta kaikkia ei kuunnella. Liberaali "ajatusten markkinapaikka" jää pieneksi piiriksi, koska vain harvan mielipiteellä on väliä. Toisaalta linkitykseen perustuvat hakukoneet tekevät haittapuheen levittämisestä helppoa. Internetin teknologian myötä haittapuhe on pysyvää, irrallaan kontekstista ja kaikkien saatavilla. Sananvapauden kannalta internetin teknologia ei siis ole niin demokratisoiva ja liberaali kuin on oletettu.

Kansalaistoiminta, yhteiskunnallinen osallistuminen sekä julkisuus toteutuvat yhteiskunnassamme vielä ainakin toistaiseksi lähes täysin verkon ulkopuolella. Internetin demokratisoiva vaikutus sananvapauden ensimmäisen perusfunktion kannalta samaistuu yksilöiden tasa-arvoistumiseen rakenteellisten tekijöiden ja välikäsien ohittamisen muodossa. Internetin sananvapauden demokratisoiva vaikutus ei sen sijaan ulotu varsinaisen demokratian toimintaan ja järjestelmiin. Poliittinen päätöksenteko ei tapahdu internetissä, eikä kansalaisilla ole suoraa, välitöntä vaikutusvaltaa yhteiskunnallisiin asioihin internetin teknologian avulla. Internetin teknologia tekee yhteiskunnallisen keskustelun mahdolliseksi, mutta siitä puuttuu suora yhteys demokratian toimintaan. Verkon demokratisoivaa vaikutusta arvioidessa pitäisikin pystyä arvioimaan, miten yhteiskunnallisen vaikuttaminen ja osallistuminen tapahtuu internetissä, sen sijaan että yrittäisi sovittaa sitä verkon ulkopuolisiin käytäntöihin ja ideoihin. Lähtökohdat vaikuttamiseen ja osallistumiseen ovat verkossa erilaisia verrattuna verkon ulkopuoliseen maailmaan. Koska internetin sananvapaus ei ole pystynyt vaikuttamaan demokratisoivasti demokratian toiminnan kannalta, pitäisi demokraattisia käytäntöjä muokata ottamaan huomioon internetin mahdollisuudet. Nyt internet ja demokratian rakenteet ovat erillään toisissaan ilman konkreettista kosketuspintaa.

Internetin sananvapaus ei ole pystynyt toteuttamaan sananvapauden ensimmäistä perusfunktiota riittävän todennettavasti ja konkreettisesti kaikista teknologisista mahdollisuuksista huolimatta. Tämän pohjalta esitän väitteen, että internetin sananvapaus supistuu keinoksi suojella yksilöllistä autonomiaa. Internetin merkitys sananvapaudelle näkyy siis voimakkaammin sen toisen perusfunktion kautta. Väitettäni tukee edellä mainittujen internetin demokratisoivaan vaikutukseen liittyvien ongelmien lisäksi internetin sananvapaudessa korostuva yksilökeskeisyys.

Internetissä yksilön sananvapaus ilmenee yksilön oikeutena ilmaista omaa mielipidettään. Lähtökohtana on ensisijaisesti minuus ja yksityisyyden alueelta kumpuava ilmaisu: verkkokeskusteluihin osallistujat ovat halukkaampia puhumaan kuin kuuntelemaan. Yksilöllisten vapausoikeuksien kautta realisoituva yhteisen hyvän tavoittelu ei kuvaa sananvapauden toteutumista internetissä, vaan tärkeämpää on ensisijaisesti yksilön oikeus päästä sanomaan mitä huvittaa. Yksilöllisen autonomian korostuminen sananvapaudessa näkyy myös kyberliberalistisessa suhtautumisessa sananvapauden rajoituksiin, jotka nähdään yksilön vapauteen puuttumisena.

Johdanto luvussa mainitun Jack Balkinin ajatuksen mukaisesti internetin teknologia ei sinänsä muuta sananvapauden määrittystä ja sisältöä. Se kuitenkin voi muuttaa sosiaalisia puitteita, joiden sisällä ihmiset kommunikoivat. Samalla se nostaa esille joitain sananvapauden piirteitä, jotka ovat aiemmin olleet vähemmän näkyviä. Mielestäni internetin teknologia nostaa sananvapauden piirteistä aikaisempaa näkyvimmin esille jo mainitun yksilön oikeuden julkiseen mielipiteen ilmaisuun lisäksi anonyymien ilmaisun korostumisen. Anonyymi julkinen sananvapaus ei ole koskaan aikaisemmin ollut niin yleistä ja julkista kuin internetaikana. Internetin anonyymien ilmaisun arvon painotus on erilainen kuin esimerkiksi lehdistössä, jossa arvo syntyy sen harkitussa käytössä, jolloin anonyymiteetti voidaan perustella lähteen suojelun ja kerrottavan sisällön vakavuuden suhteen. Verkossa anonyymit paljastukset ovat tiedon luotettavuuden puutteen vuoksi menettäneet arvonsa, mutta anonyymiteetin arvo painottuu enemmän yksityisyyden suojaamisessa. Internetin anonyymissä ilmaisussa

näky Goffmanin määrittelemiä piirteitä yksityisen alueen käytöksen regressiivisyydestä, jotka eivät ole läsnä muissa näkyvyydeltään julkisissa medioissa niihin kohdistuvien eettisen säännösten ja laillisen sääntelyn vuoksi. Sananvapauden kannalta internetin anonyymien ilmaisun yhteiskunnallinen arvo on pienempi.

Sananvapauden ongelmallinen luonne näkyy ongelmallisena myös internetissä. Internet on toki merkittävä teknologia yksilön ilmaisuvapauden kannalta, mutta sananvapauden uusien mahdollisuuksien mukana on tullut myös uusia mahdollisuuksia sananvapauden väärinkäyttöön. Internetin sananvapauden liberaali luonne ja anonyymiteetin suuri rooli on tehnyt haittapuheesta julkisempää. Sananvapauden kannalta haittapuheen karsiminen johtaa väistämättä ongelmatilanteisiin, joissa sensuuri ja yksilönvapaudet ovat vastakkain. Sananvapauden kannalta internet on vielä, ainakin toistaiseksi, eri asemassa muihin medioihin nähden. Internetin yksilökeskeisyys näkyy haittapuheeseen suhtautumisessa. Perinteisten medioiden haittapuheen rajoittamiseen ei suhtauduta samanlaisena yksilön vapautteen puuttumisena kuin internetin kohdalla. Jostain syystä internetin haittapuhe nähdään tiettyyn rikosoikeudelliseen pisteeseen asti yksilön vapautteen kuuluvana ilmaisuna. Väitän, että internetin sananvapaudellinen erityisasema johtuu siihen selvästi liittyvistä liberaalin ideologian konnotaatioista. Internetin sananvapaus samaistuu voimakkaasti yksilön oikeuteen vapaaseen itseilmaisuun, oli ilmaisu todenmukaista tai ei.

LÄHTEET:

- Balkin, Jack (2004). Digital Speech and Democratic Culture: A Theory of Freedom of Expression for the Information Society. *New York University Law Review*. 1, 1-55
- Chadwick, Andrew (2006). *Internet Politics. States, Citizens, and New Communication Technologies*. New York: Oxford University Press
- Deigh, John (2010). Foul Language: Some Ruminations on Cohen v. California. Teoksessa: Levmore, Saul & Martha C. Nussbaum (Toim.). *The Offensive Internet*. Cambridge: Harvard University Press. 195-213
- Electronic Frontier Foundation (2011). [online]. [Lainattu 18.6.2011]. Saatavilla: <https://www.eff.org/>
- Featherly, Kevin (2003). Anonymity. Teoksessa: Steve Jones (Toim.). *Encyclopedia of New Media*. Thousand Oaks: SAGE 9-11.
- Finlex (2011). *Suomen perustuslaki 11.6.1999/731*. [online]. [lainattu 24.6]. Saatavilla: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search\[type\]=pika&search\[pika\]=perusoikeudet](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search[type]=pika&search[pika]=perusoikeudet)
- Froomkin, Michael (1999). Legal Issues in Anonymity and Pseudonymity. *The Information Society*. 15, 113-127.
- Habermas, Jürgen (2004). *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Tampere: Vastapaino
- Heinonen, Ari (1996). Journalistit sananvapauden portinvartijoina. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (Toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY:n graafiset laitokset. 223-242
- Hindman, Matthew (2009). *The Myth of Digital Democracy*. Princeton: Princeton University Press
- Ihmisoikeudet.net (2011). *Kulttuurirelativismi ja ihmisoikeuksien universaalisuus*. [online]. [lainattu 20.4.2011]. Saatavilla: <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=kulttuurirelativismi-ja-ihmisoikeuksien-universaalisuus>
- Johnson, Deborah (1997). Ethics Online - Shaping social behavior online takes more than new laws and modified edicts. *Communications of the AMC*. 1. 40. 60-65

- Kortteinen, Juhani (1996). Sananvapaus ihmisoikeutena. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (Toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY:n graafiset laitokset. 32-88
- Kuronen, Timo (1996) Tietoverkot ja sananvapaus. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (Toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY:n graafiset laitokset. 243-271.
- Leiter, Brian (2010). Cleaning Cyber-Cesspools- Google and Free Speech. Teoksessa: Levmore, Saul & Martha C. Nussbaum (Toim.). *The Offensive Internet*. Cambridge: Harvard University Press. 155-173
- Leitzinger, Antero (1993). *Liberalismin juuret*. Helsinki: Painosampo
- Levmore, Saul (2010). The Internet's Anonymity Problem. Teoksessa: Levmore, Saul & Martha C. Nussbaum (Toim.). *The Offensive Internet*. Cambridge: Harvard University Press. 50-67
- Lister, Martin, Jon Dovey, Seth Giddings, Iain Grant & Kieran Kelly (2009). *New Media - A Critical Introduction Second Edition*. Great Britain: Routledge
- Margolis, Michael & David Resnick (2000). *Politics as Usual. The Cyberspace "Revolution"*. Yhdysvallat: Sage Publications, Inc.
- Mill, John Stuart (1982). *Vapaudesta*. Mikkeli: Kustannus Oy Librum
- Morozov Evgeny (2009). *The brave new world of slacktivism*. [online]. [Lainattu 9.7.2011]. Saatavilla: http://neteffect.foreignpolicy.com/posts/2009/05/19/the_brave_new_world_of_slacktivism
- MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0 (2004) [online]. [Lainattu 8.11.2010]. Saatavilla: <http://mot.kielikone.fi.proxy.tritonia.fi/mot/vaasayo/netmot.exe/>
- Newsweek.com (2011). *Revolution by Internet*. [online]. [Lainattu 3.5.2011]. Saatavilla: <http://www.newsweek.com/2011/01/26/revolution-by-internet.html>
- Nieminen, Hannu & Kaarle Nordenstreng (2003) Sananvapaus ja viestintäpolitiikka. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (Toim.). *Suomen mediamaisema*. Vantaa: Dark Oy. 248-262.
- Nordenstreng, Kaarle (1996). Katsomosta areenalle - Kansalaisen paluu sananvapauden haltijaksi. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (Toim.). *Sananvapaus*. Juva: WSOY:n graafiset laitokset. 32-88

- Oikeusministeriö (2011). *Uudet rikoslain säännökset lisäävät verkon ylläpitäjien vastuuta.* [online]. [Lainattu 11.7.2011]. Saatavilla: <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Uutiset2011/1302672384922>
- Ollila, Riitta (2004). *Sananvapaus.* Pieksämäki: Tietosanoma Oy
- Opettaja.fi (2010). *Nettikiusaaminen karkaamassa käsistä.* [online]. [Lainattu 11.7.2011]. Saatavilla: http://www.opettaja.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2010_43/152739.htm
- Paloheimo, Heikki & Matti Wiberg (1996). *Politiikan perusteet.* Porvoo: Werner Soderstrom osakeyhtiö
- Papacharissi, Zizi, A (2002). The Virtual Sphere. *New Media & Society.* 4, 9, 9-27
- Papacharissi, Zizi, A (2004). Democracy online: civility, politeness, and the democratic potential of online political discussion groups. *New Media Society* 6: 259-283
- Papacharissi, Zizi, A. (2010) *A Private sphere - Democracy in a digital age.* Lontoo: Polity press
- Pasquale, Frank (2010). Reputation Regulation: Disclosure and the Challenge of Clandestinely Commensurating Computing. Teoksessa: Levmore, Saul & Martha C. Nussbaum (Toim.). *The Offensive Internet.* Cambridge: Harvard University Press. 107-123
- Petäjä, Ulf (2009). What is the value of freedom of speech? Teoksessa: Kierulf, Anine & Helge Rönning (toim) *Freedom of speech abridged.* Göteborg: Nordicom 23-35
- Pinter, Andrej & Tanja Oblak (2006). Is There a Public Sphere in This Discussion Forum? Teoksessa: Sarikakis, Katherine & Daya K. Thussu (toim) *Ideologies of the Internet.* Cresskill: Hampton Press, Inc. 99- 113
- Pohjolainen, Teuvo (1996). Suurlakosta perusoikeusuudistukseen - Sananvapauden tulkinta Suomessa 1900-luvulla. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng (Toim.). *Sananvapaus.* Juva: WSOY:n graafiset laitokset. 153-192
- Polat, Rahia Karakaya (2005). The Internet and Political Participation: Exploring the Explanatory Links. *European Journal of Communication,* 20 , 4, 435-459

- Rodrigues, Ruben (2010). Privacy on Social Networks: Norms, Markets and Natural Monopolies Teoksessa: Levmore, Saul & Martha C. Nussbaum (Toim.). *The Offensive Internet*. Cambridge: Harvard University Press. 237-259
- Sarikakis, Katherine (2006). Ideology and Policy. Teoksessa: Sarikakis, Katherine & Daya K. Thussu (toim) *Ideologies of the Internet*. Cresskill: Hampton Press, Inc. (163-178)
- Scott, Craig (2004) Benefits and Drawbacks of Anonymous Online Communication: Legal Challenges and Communicative Recommendations. Teoksessa: *Free Speech Yearbook*. Washington D.C: National Communication Association. 129-141.
- Siebert, Fred S, Theodore Petterson & Wilbur Schramm (1971). *Four Theories of the Press*. Urbana: University of Illinois Press
- Stein, Edward (2003) Queers anonymous: Lesbians, gay men, free space and cyberspace. *Harvard civil rights- Civil liberties law review*. 38, 159-203.
- Stjernfelt, Frederik (2009). Pressure on Press Freedom - The Current Religious War on
- Taloussanommat (2011). *Nettikiusaaja iskee nimettömänä*. [online].[Lainattu 11.7.2011]. Saatavilla: <http://www.ts.fi/teemat/terveys/215868.html>
- United Nations Human Rights (2011). *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus* [online]. [Lainattu 23.6.2011]. Saatavilla: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>
- Vares, Vesa (2002). Suomalainen liberalismi. Teoksessa: Vares, Vesa (toim) *Valta, vapaus, edistys ja kasvatus*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy 7-21
- Vegh, Sandor (2006). Profit Over Principles: The Commercialization of the Democratic Potential of the Internet. Teoksessa: Sarikakis, Katherine & Daya K. Thussu (toim) *Ideologies of the Internet*. Cresskill: Hampton Press, Inc. (63-78)
- Weinstock, Daniel & David Kahane (2009) Introduction. Teoksessa: Kahane, David (toim) *Deliberative Democracy in Practice*. Vancouver: UBC Press 9-21
- Weintraub, Jeff (1997). The Theory an Politics of the Public/Private Distinction. Teoksessa: Weintraub, Jeff & Krishan Kumar (toim) *Public and Private in Thought and Practice*. Chicago: University of Chicago Press 1-43

Wikipedia (2011a). *Internet*. [online]. [Lainattu 26.5.2011]. Saatavilla: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Internet>

Wikipedia (2011b). *Wired (magazine)*. [online]. [Lainattu 18.6.2011]. Saatavilla: http://en.wikipedia.org/wiki/Wired_%28magazine%29

Wolfe, Alan (1997). Public and Private in Theory and Practice: Some Implications of an Uncertain Boundary. Teoksessa: Weintraub, Jeff & Krishan Kumar (toim) *Public and Private in Thought and Practice*. Chicago: University of Chicago Press 182-203